AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Güzellik
maharettir !.....
Cildlerin bakımına ehemmiyet vererek gençlik taravetinize bir kat daha artırabilirsiniz bunun için Geceleri HAVILLAND COLD CREAM, Gündüzleri HAVILLAND VANISHING CREAM'i kullanınız.
Havilland

AKİS

Haftalık Aktüalîte Mecmuası

Yıl: 3, Cilt: IX. Sayı: 154

Rüzgârlı Sok. Ovehan
Kat : 3 Daire: 7
P. K. 582 — Ankara
18992 (Yom İşleri)
15221 (İdare)

Fîatı 60 Kuruş

•

Müessisi :

Metin TOKER

*

Neşriyat Müşaviri:
Yusuf Ziya ADEMHAN

*

İmtiyaz Sahibi ve yazı işlerini *fiilen idare eden Mes'ul Müdür:*

Tarık HALULU

Umumi Neşriyat Müdürü:
HAMDİ AVCIOĞLU

Teknik Sekreter :

M. Nevzat ÜNLÜ

*

Karikatür :

TURHAN

•

Fotoğraf :

Hüseyin EZER

Osman ÖZCAN

ASSOCIATED PRESS

TÜRK HABERLER AJANSI

•

Klişe :

Desen Klişe ATÖLYESİ

•

Müessese Müdürü :

Mübin TOKER

*

Abone Şartları :

3 aylık	**(12 nüsha)**	**:**	**6 lira**
6 aylık	**(25 nüsha)**	**:**	**12 lira**
1 senelik	**(52 nüsha)**	**:**	**24 lira**

•

İlân Şartları :

3 renkli arka kapak (Tam Sayfa : 350 Lira

Kapak içi 300 lira, metin sayfaları Santimi 4 lira.

*

Dizildiği ve Basıldığı Yer :

Rüzgârlı Matbaa — ANKARA

Tel : 15221

Basıldığı tarih : 18.4.1957

Kapak resmimiz:

Ratip Tahir Burak

Oldu da bitti mâşâallah

Kendi Aramızda

Politikacılar hakkında

Önce Hasan Polatkan ve daha sonra Tevfik İleri... Şimdi Fatin Rüştü Zorlu, Sıtkı Yırcalı ve Mükerrem Sarolu tekrar eski mevkilerinde görmek ümidiyle bahtiyarız.

Sedat Atlan - İstanbul

Seçimler hakkında

D. P. nin son günlerde girişmiş olduğu keşif propaganda faaliyetinin hedefi şüphe yok ki 1958 seçimleridir. D.P. bu seçimleri de kazanacağını ve binnetice iktidardan ayrılmıyacağını zannediyor. Ama öyle zannediyorum ki geride üç demokratik secim tecrübesi bırakan halk, bu defa, oyunu kalkınma edebiyatı dinlemeye vermiyecektir.

Zeki Günaltay - İzmir

Demokrasi hakkında

Eskişehirde C.H.P. lilerle konuşan Başbakan Adnan Menderes, "seçimlerden sonra demokrasimiz daha tabii mecrasına girecektir" demiş. Allah Allah, demek demokrasimiz tama miyle tabii mecrasında değilmiş!. Peki. seçimlerden sonra demokrasimizi tabii mecrasına kim sokacak?

Halûk Kunt - Antakya

Bazı çevrelerde, siyasi durumumuzda, bir bahar havası esmekte ol. duğu söylenmektedir. Bu bahar havasının, elle tutulur, gözle görülür neticeleri ise henüz ortada yok.. Bir taraftan gazeteciler harıl harıl hapishanelere sevkedilirken, diğer taraftan züğürtleyen bezirgan hesabı, eski, geç. mis, üzeri küllenmiş konuşmalardan suç unsuru çıkarılarak muhalif milletvekillerini mahkemeye sevketmek için tesrii masuniyetleri kaldırılmaya gayret gösterilirken, bahar havasından bahsetmek ve buna inanmak cidden safdillik olmaz mı?

Ertuğrul İnan - Ankara

Mecmua hakkında

Kendi Aramızda sütununda çıkan okuyucu mektupları hem AKÎS'in gördüğü teveccühü, hem de memleketimizde hür fikirler cereyanının kazandığı kuvveti göstermesi bakımından çok sevindiricidir. AKİS, çıktığı günden bu yana cesaretle umumî efkâra serptiği demokrasi fikirlerinin meyvalarını toplamaya başlamıştır.

T. Faik Günen - Trabzon

Bölükbaşının mecmuanızda sık sık tenkitlere hedef tutulması yersiz dir. Hele "ufak parti" diye söz açtığınız CM. P., bugün en ücra yerde bile teşkilât kurmuş, 1 milyona yakın kayıtlı üyesi bulunan büyük bir partidir. C. H. P. nin amaline hizmet edeceğiz diye hakikatlara göz yummak AKİS'e yakmıyor mu?

Ahmet Erdal - İstanbul

Çalışma hakkında

Çalışma Bakanı Mümtaz Tarhan, herkesin bildiği gibi bir konferansı menetti. Sebeb: Kökü dışarda bulanan işçi hareketleri işçilerimizin bünyesine uygun değilmiş. Peki simdi kökü dışarda diye şapkayı çıkarıp fes, pantalonu çıkarıp potur mu giyelim?

M. Fethi Savaşçı - Ödemiş

Menedilen konferansın ve Çalışma Bakanı Mümtaz Tarhanın son beyanatının en müsbet ve memnuniyet uyandırıcı neticesi, şüphesiz ki AKİS-in isçi meselelerine eskisinden çok yer vermesi oldu. Çalışma meselelerini yokmuş gibi farzetmekle, Demokrasi yolunda bir milimetre bile yol almaya imkân olmadığını artık AKİS'te çıkan yazılarda anlatmıyorsa...

Necmi Öztetik - Ankara

Kıbrıs hakkında

İngiliz hükümeti ant ve garip bir kararla kundakçı Makarios'u serbest bıraktı. Bunun ergeç böyle olacağı belliydi ama, Kıbrıs dâvasının selâmetinden çok, iç ve dış politikanın kararsızlığı içinde krizler geçiren İngiltere, derdinin devasını Makarios'ta arıyorsa... Çok yanılıyor demektir.

Ali Gültekin - Elâzığ

Gazeteler hakkında

147 inci sayınızda gazete fiatlarının 15'ten 25 kuruşa çıkarılacağını yazmıştınız. Biz de 1 ve 15 Martı beklemiştik. Aradan bu kadar zaman geçti ama, gazeteler hâlâ eskisi gibi "üç çeyrek"e satılıyor. Gazete sahipleri mi fikir değiştirdiler, yoksa hiç yanılmıyan AKİS mi atladı? Bir türlü anlıyamadık.

Nurettin Tüfekçi - İstanbul

•

Rock and Roll hakkında

AKİS'in 162 nci sayısının Kadın sayfasındaki "Terbiye" başlıklı yazıyı okudum: Rock and Roll, gelip geçici, salgın bir moda olarak izah e. diliyor. Ben Rock and Roll'a asla taraftar değilim. Gençleri tahrik eden, onlardaki gizli kalmış kötü hisleri ortaya döken Rock and Roll'a gelip geçici bir moda denilebilir mi?

Mükerrem Ece - Afyon

Tabiat

Büyük söz edince

Bu hafta içinde Türk milletinin gözleri göklerdeydi. Yurdun her tarafında çok geniş halk kitleleri heyecan ve yürekleri endişe içinde yağmur bekliyordu. Tabiat şartları inanılmaz derecede garip bir hal almıştı. Haftanın başında Afrika çöllerinden gelen ve bir kum fırtınasının bütün hususiyetlerini taşıyan rüzgâr tahribat yapmış, fakat istenilen rahmeti getirmemişti. Bilhassa Orta Anadolu yeni bir kuraklık devresine girmişe pek benziyordu. Meteoroloji raporları Türkiyenin bütün kahvehanelerinde dikkatle dinleniyor, bilhassa köylüler iyi bir havadis almak için radyoların başında daireler teşkil ediyordu. Fakat bu iyi havadis haftanın sonlarına kadar gelmedi. Yağmur, yağması gerektiğinden az yağmıştı; bu yüzden Nisan ve Mayıs içinde mutaddan fazla rahmet lâzımdi. Halbuki mutad kadar dâhi yağmıyordu. Üstelik çöl rüzgârı meyvalârı da hasara uğratmıştı. Anâdoluda yer yer toprak çatlamıştı.

Böylece 1950'den bu yana Türkiye, dördüncü kuraklık senesini idrak ediyordu. İktisadî vaziyetin son derece bozuk olması ümitleri iyi mahsule bağlamıştı. Bunun bu yıl da elde edilemiyeceği ve sıkıntıların devam edeceği anlaşılıyordu. İhtimal ki önümüzdeki bir yıl içinde gene büyük müttefikimiz Amerikaya, gıda maddesi temini için baş vuracaktık.

Bu hafta içinde pek çok kimse, için siyasî tarafı üzerinde, müstehziyane duruyordu, Yağmu'un siyasetle bir alâkası olmamak lâzımdı, ama 1950 den sonra böyle bir âdeti de D.P. getir misti. 1950'yi takip eden ilk üç sene zarfında hava şartları iyi gidince, bol yağmur yağıp bereketli mahsul alınınca mesuliyetsiz D.P. hatipleri köy köy dolaşıp "C.H.P. devrinde memlekette bereket yoktu, biz iktidara geldik bereket de geldi. D.P. iktidarda bulundukça mahsul bol olacaktır" diye öğünmüşlerdi. O sözlere inananlar, bugün "D.P. geldi, bereket gitti" sloganına elbette ki inanacaklardı. Rüzgâr ekenin yağmur biçmesi tabiiydi. Allahın verdiğiyle öğünenlerin Allah vermeyince gülünç hale düşmeleri ilâhî kanunun bir neticesiydi.

Üstelik, mesul D.P. liler dahi orada burada baraj temeli atar veya kurdelesi keserken Allahın yeşerttiği ekinlere bakıp "D.P. bu milletin kaderinden göğe bakıp yağmur beklemeyi silmiştir" diye seslerinin bütün kuvvetiyle bağırmışlardı,

Bu hafta göğe kalkan milyonlarca baş, yer yer yağmur duasına çıkan binlerce insan bu hatipleri hiç bir muhalif hatibin, hiç bir tarafsız gazetenin başaramıyacağı kadar keskin, şekilde yaralıyor, Kalkınma 1 ise, Edebiyatının 1000 olduğunu D.P. için son derece acıklı şekilde ortaya koyuyordu.

Kıbrıs

Kazanılan dünya, efkâri

Bu haftanın ortasında, Atina Hava Alanında baş tarafında muzika da bulunan bir ihtiram kıt'ası meşhur siyasi papaza selâm dururken, Ankaranın biricik Rolls-Royce'u Dış İşleri Bakanlığına mutad ziyaretlerinden birini yapıyordu. Majestelerinin Ankaradaki Büyük Elçisinin otomobili, Makarios'un serbest bırakılmasından beri aşağı yukarı hergün Dış İşleri Bakanlığının önünde görülüyordu. Sir James Bowker, İngilterenin Kıbrıs meselesindeki nihaî görüşünü Türkiyeye bildirecek olan adamdı. Foreign Office'in, bu haftanın başında Cumhuriyet Hükümetine tevdi edilmek üzere bir nota hazırladığı biliniyordu. Hatta Associated Press notanın muhtevasını bile açıklamıştı: İngiltere, Kıbrıslılarla doğrudan doğruya müzakerelere girişmek fikrinde israr ediyordu. Notada Taksimle ilgili tek bir kelime yoktu...

Ama Ankarada bulunan bazı selâhiyetli şahıslar optimist beyanatlar verme ananesini sadakatla devam ettiriyorlardı. Sabık Londra, yeni Washington Büyük Elçimiz Suat Hayri Ürgüplü, "Kıbrıs dâvasının Türkiyenin menfaatlarını ihlâl edecek bir şekilde hal çaresine bağlanmasının imkânsız olduğunu" söylüyordu. Sabık Dış İşleri Bakanı - halen gayrı resmî dış politika müşaviri - Fatin Rüştü Zorlu da Hürriyet gazetesinde çıkan bir beyanatında "Kıbrıs meselesinin Türkiyenin aleyhine hallinin imkânsızlığı" fikrinde ısrar ediyordu. Londradan yeni gelen ve oradaki havayı çok iyi bilmesi gereken Suat Hayri

KANUNLAR LÜZUMSUZ

Bundan asırlarca evvel bir adam, bir Fransız mütefekkiri, Montesquieu, kanunların en güzel tarifini yapıyordu. Tarif o kadar beğenildi ki bugün hâlâ, bir çok hukuk kitabının başında Montesauieu'nün meşhur cümlesi yer alır. "Les lois sont des rapports necessaires qui deri vent de la nature des choses = Kanunlar eşyalardı tabiatından doğan elzem münasebetlerdir." Bununla ifade edilmek istenilen, elbette ki, fizikte olduğu gibi hukukta da kânunların tabiatı * eşya ile mutlaka bir bağlantısı olması lüzumudur. Bilhassa hukukta ve tipkı onun gibi ekonomide kanunlar eşyanın tabiatına uymadıkları, cemiyetin şartlarına, ihtiyaçlarına tekabul etmedikleri anda mutlaka rafa kaldırılmaları gereken, artık faydasız hale gelmiş; hatta zarar verici kayıtlamalar halini alırlar.

Bugün cemiyetimizde iki kanun üzerinde münakaşalar cereyan ediyor. Bunların birincisi Basın, diğeri Toplantılar ve Gösteri Yürüyüşleri kanımudur. İktidarın koyu partizanları hariç herkes, bu iki kanunun en kısa zamanda yeniden güzden geçirilmesi- hususunda ittifak halindedir. Bunun şaşılacak bir tarafı yoktur. İki kanunun geçen yaz aylarında İktidar tarafından hangi zaruretlerin icabıymış gibi tedvin edildiğini hatırlamak sonra da elde edilen neticeye bakmak peşin hükümleri veya gizli niyetleri bulunmayanları kolaylıkla aydınlatabilir.

Basın Kanunundaki tadilât ile Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun D.P. Meclis Grubundan kolaylıkla geçmiş obuası geçen yaz pek çok kimseyi şaşırtmıştı. Bu Meclis grubunda değerli hukukçuların ve samimi ilim adamlarının da mevcut olduğu bilinmeyen bir hakikat değildi. Halbuki bizatihi bu kanunlara bakmak, onları şöylece bir gözden geçirmek her ikisinin de Türk vatandaşlarının eh tabii haklarını inanılmaz derecede kayıtladığını görmeye yeter de artardı bile ve boyla bir neticeye varmak için değerli hukukçu, samimî ilim adamı olmaya dahi lüzum yoktu. Buna rağmen kanunlar, nasıl olmuş tik D.P. Grubundan fazla itiraz çekmeksizin geçmişti?

Bu sualin cevabını bulabilmek için bugün ayrı ayarı imiş gibi görünen iki kanunu hakiki yerlerine koymak lâzım gelir. Basın mevzuatındaki tadilât ile Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, bir trilojinin iki parçasıdır. Üçüncü parça Milli Korunma kanunudur. İktidar kendisi için asıl huzursuzluk sebebi olan iktisadî sıkıntıyı bir üçlü kanını sistemiyle ait edebileceği zehabı içinde bilinen kayıtları vazetmiştir ve bu husus Büyük Meclisin kürsüsünden bizzat Başbakan Adnan Menderes tarafından açıklanmışta*. Hükümet İçin esas Millî Korunma Kanunuydu. Bu kanun sayesinde pahalılığın, sıkıntıların önlenebileceği zannediliyordu. Bu zanını doğuran, tabu, pahalılığın ve sıkıntıların suni olduğu yolanda beslenen inançtı. Gazeteleri ve mitinglertyle Muhalefet karaborsacıyla elele vermişti. Birinciler darlığın iklimini yaratıyorlar, ikinciler bu iklim içinde vurgunu vuruyorlardı. Millî Korunma Kanunu ikincilerin hakkında gelecekti; fakat birinciler baki kaldıkça tedbirlerin müsbet ne-

Ürgüplü optimizminin sebeblerini açıklamamıştı. Fakat gayrı resmi müşavir, Büyük Elçi Ürgüplüden çok daha cesaretliydi: Kıbrıs meselesi aleyhimize halledilemezdi; zira Kıbrıs meselesinin "Yunanistan tarafından ihdas olunmuş bir arazi ilhakı dâvasından başka bir şey olmadığım artık Herkes anlamış" bulunuyordu. Anlaşılan Cumhuriyet Hükümetinin Kıbrıs müşavirlerinin gayretleri semeresini vermişti! Dünya Yunanistanın ilhak niyetlerini anlamış, ona karşı vaziyet almıştı. Doğrusu bu büyük bir muvaffakiyetti! Fakat, bırakın dünya basınını takip edenleri sadece Zafer'i okuyanlar bile. sayın gayrı resmî müşavir kadar iyimser olamıyorlardı. Zira Zafer birkaç gün önce Lordlar Kamarasında geçen bir konuşmadan söz açmıştı. Muhterem Lordlar, sanki Türkiye mevcut değilmiş, dünyada bir Makârios varmış gibi konuşuyorlardı. Lord Fisher Taksimi reddettikten sonra, Başpiskopos Makarios'un da Taksim fikrine kendisi kadar aleyhtar olduğunu söylüyordu. İşin garibi Kıbrıs meselesinde Cumhuriyet Hükümetinin resmî müşaviri üstad profesörün üzerinde derin araştırmalar yaptığı Radcliffe Anayasasının müellifi de Lord Fisher'den pek farklı düşünmüyordu. Lord Radcliffe'in ne gibi gizli düşüncelerle kaleme aldığı artık aşikar olan Anayasa üzerinde, Cumhuriyet Hükümeti müzakerelerde bulunmayı bile kabul etmişti.. Doğrusu müşavirler, mutad üzere, gayet iyi çalışıyorlardı...

Bu arada İngiliz basını da Lordlarınkinden farklı fikirleri sütunlarına geçiriyor değildi. Lord Beaverbrook'un Daily Express'i hariç bütün gazeteler Kıbrıs meselesinin aldığı yeni veçheden pek memnun görünüyorlardı. Muhafazakâr hükümetle daima iyi münasebetlerini idame ettiren Times, Müstemlekeler bakanı Lonnox-Boyd'un Avam Kamarasındaki beyanatım çok beğenmişti. Adanın muhtariyeti Kıbrıslılarla görüşülmeli, NATO,

Suat Hayri Ürgüplü
İyimser Büyük Elçi

Kibrisin milletlerarası statüsünü tâyin etmeliydi. Economist, Türklere makul olmalarını, yâni yeni tavizlerde bulunmalarını mutad tarafsız edasıyla tavsiye ediyordu. Muhafazakâr Daily Telegraph, bu yeni şansın heba edilmemesi, sonuna kadar gidilmesi temennisinde bulunuyordu. Liberal News Chronicle "Kıbrıslı Yunanlıların hakiki lideri" meşhur papazı selâmladıktan sonra, Türk ekalliyetine haklar tanımak âlicenaplığını gösteriyordu. İşçi Partisinin organı Daily Herald, senelerden beri savunduğu tezlerin "tory"ler tarafından da benimsenmesinden çok memnundu..

Bu arada Ankarada İngiliz haberler servisi tarafından çıkarılan bültenlerde ise, Kıbrıs hakkındaki haberler son derece azaltılmış, buna mukabil Bağdat Paktının öğülmesine geniş yer ayrılmaya başlanmıştı.

Amerikan gazetelerinin Kıbrısa ait yazıları da Londradakilerden pek farklı değildi. Ciddî New York Times, İngilterenin Kıbrıs işini nihayet ele almasından memnundu. Bu ciddî gazete, Türklerin pek gürültü etmiyeceklerini tahmin etmek cür'etinde bile bulunuyordu. Hakikaten Cumhuriyet Hükümetinin Kıbrıs müşavirleri sayesinde, dünya efkârı Kıbrıs meselesini çok iyi anlamıştı!.

Hareket ihtiyacı

Cumhuriyet Hükümetinin Kıbrıs dâvasında büründüğü sessizlik perdesini yırtarak, sesimizi bütün dünyaya duyurmasının zamanı gelmişti. Başbakan Adnan Menderesin Bu hafta Salı günü D.P. Meclisi grubunda Kıbrıslâ ilgili bir konuşma ya-

HALE GELİNCE

tice vermesine imkân yoktu. Geçen yaz, Büyük Meclisin çalışmalarını takip etmiş olanlar İktidar liderlerine hâkim olan bu zihniyeti gayet açık şekilde müşahede etmişlerdir. Nihayet Adnan Menderes bir Meclis müzakeresi sırasında "Millî Korunma Kanununu, Basın Kanununu tadil etmeden ve Toplantılar Kanunu çıkmadan yürürlüğe koysaydık hiç bir netice elde edemezdik" mânasına gelen son derece Sarih bir açıklamada bulunmuştur.

Basın kanununa drakonyen müeyyideler ilâve edilerek gazeteler tamamiyle susturulmuş, Muhalefet partilerinin toplantılar tertipleyip halka memleket meselelerini izah etme imkânı kaldırılmış, fakat gene de Millî Korunma Kanunundan bir netice almak mümkün olmamıştır.

•

Ananeleri yerleşmiş Demokrasilerde böyle hatalı bir görüşle siyaset güden hükümetler yerlerini derhal başka hükümetlere bırakırlar. Tabiî olan odur. Fakat bizde bunu beklemek, siyasî konjonktürden hiç haberdar olmamak demektir. Nedense D.P. Meclis Grubu bazan rey verdiği yanlış politikalardan dönülmesini hükümet etme fazileti addetmiş, bu dönüşe de aynı hararetle rey vermiş, hatalarını kabul edenleri alkışlamıştır. Şahıslara bağlılık bu Grubun tabiatı olmuştur. Millet böyle Ur tutma karşısındaki görüşünü önümüzdeki ilk seçimlerde reyile belli edecektir.

Millî Korunma Kanununun netice vermediği, geçen yazdan bu yana Ekonomi ve Ticaret Bakanlığım deruhte eden zevatın sözleri, mütemadiyen değişen kararnameler ve nihayet piyasanın vaziyetiyle sabittir. Fiatlar şimdiye kadar yükselmedikleri bir seviyeye çıkmış, birçok mal ortadan, kalkmış, altın nisbetsiz şekilde kıymetlenmiştir. Bunlar, kanun trilojisinin artık eşyanın tabiatına uymadığının elle tutulur, gözle görülür delilleridir. Gazeteler yazmamış, vatandaşlar meydanlarda toplanıp muhalif politikacıları dinlememişlerdir, ama ne ucuzluk, ne bolluk gelmiştir ve ne de o "kopasıca kuyruklar" kopmuştur. Buna mukabil trilojinin ilk iki parçası yurtta inanılmaz huzursuzluğa, ıstıraplara yol açmıştır. Sadece son iki ay içinde evlerinden alınıp hapishane köşelerine atılan gazeteciler D.P. Grubu içindeki değerli hukukçuları, samimî ilim adamlarını, nihayet nükümeti derili derin düşündürmesi gereken bir yekûna baliğ olmuştur. Bu huzursuzluğu, bu ıstırapları hem de artık sebebi hikmetleri kalmadığı halde devam ettirmek yapılacak en büyük hizmet olmaktan çok uzaktır. Millî Korunma kanununun, yapılan değişiklikler bir yatta, daha da değiştirileceği söylenilirken onun subapları olanak tedvir edilen öteki iki kanunu muhafaza etmek niyetin ucuzluk değil, mürakâbesizlik temini olduğu şüphesini haklı çıkaracaktır.

Geçen yaz hükümet ve D.P. Grubu kendilerine bir mazeret bulabilirler, "yüksek menfaatler"den bahsedebilirlerdi. Artık, ellerinde böyle bir imkân mevcut değildir. O halde, ne bekleniliyor?

AKİS

Dr. Fazıl Küçiik
Sigaranın dumanı...

pacağının duyulması, bu sebeble bütün yurtta alâka uyandırmıştı. Herkes haklı dâvamızın, en selâhiyetli ağız tarafından nasıl ifade edileceğini öğrenmek istiyordu. Fakat grup toplantısında hazır bulunmak için İstanbuldan otomobille yola çıkan Başbakan, şiddetli fırtına yüzünden zamanında Ankaraya varamadı. Grup toplantısından sonra hükümetin Kıbrıs görüşünü öğreneceklerini zannedenler, birkaç gün daha sabredeceklerdi.

Hakikaten selâhiyetsiz ağızlar tarafından yapılan beyanlar, meseleye ışık getirmekten çok. zihindeki tereddütleri arttırıyordu. Kıbrıslı Türklerin lideri Dr. Fazıl Küçük'ün Ankaradaki uzun ikameti esnasında yaptığı muhtelif beyanlardan hangisinin Cumhuriyet Hükümetinin yakında açıklayacağı görüşle uygun bulunduğu meçhuldü.

Fener Patrikhanesinin Makarios'u takbih etmesi yolunda bazı gayretlerin sârfedildiği de gözden kaçmıyordu. Athenagoras'ın, meşhur siyasî papazın faaliyetini tasvip etmediğini bir tebliğle açıklaması acaba neyi değiştirirdi? Gerçi Fener Patrikhanesin böyle bir harekete yanaşmamış ve sadece Patrik muavini Emilianos'un imzasıyla Patrikhanenin Türkiyeye olan bağlılığını ifade etmekle yetinmişti ama; arzu edilen şekilde de hareket etmiş olsaydı, beklenen faydaların hepsini temin edeceği şüpheliydi. Zira şimdiye kadarki tecrübeler, Fener Patrikhanesiyle Yunanistan arasındaki kuvvetli rabıtaları açıkça ortaya koyuyordu. Patrikhanenin Yunanistanın menfâatlarına karşı gelmesini beklemek, sadece hayaldi. Patrikhane ancak ve ancak, Yunanistan bahis mevzutt değilse Türkiye lehinde hareket ediyordu.

Esasen Kıbrıs meselesinin bugünkü durumu, dolambaçlı yollar takibinden çok, açık ve fakat enerjik bir tavır takınmayı icap ettiriyordu. Herkesin beklediği de buydu.

Bir müşavirliğin sonu

Bunlar olup biterken, Başbakanlıkta, Dış İşleri Bakanlığında müzakereler yapılırken bir çok kimse gazetelerde bir isim arıyordu. Öyle ya D.P. İktidarının gayrimesul, ama malûmatlı, kültürlü cerbezeli, bir Dış İşleri müşaviri yok muydu? Londrada, Lef koşede, New Yorkta büyük başarılar elde etmemiş miydi? Harding'i dâvamıza % 80 kazanmamış mıydı? Maalesef üstad profesörün adı, ortaya çıkmadı, zira D.P. İktidarı kendisini temaslardan dikkat ve itinayla uzak tutmuştu. İhtimal ki o kıymetli fikirlerden, neticeye bakıp ağzının payını almıştı. Hakikaten Kıbrıs meselesinin son aldığı şekil üzerine, üstad profesörün ayağını Dış İşleri Bakanlığına atmasına müsaade edilmedi. "Erim misyonunun fiyaskosu" öyle aşikârdı ki Dış İşleri müşavirinin hizmetlerine ihtiyaç kalmamıştı. Zaten, aslına bakılırsa, bu hizmetlerin kiralanması da hakikî bir ihtiyacın neticesi değildi ya... Üstad Profesör böylece, siyasî manasıyla harcanmasının son perdesini de bizzat oynamış oluyordu.

B.M.M.

159 uncu madde

Mecliste bu hafta C.H.P. Genel Sekreter Yardımcısı Turgut Göle ile Hür. P. Elâzığ milletvekili Salâhattin Toker'in dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkındaki komisyon raporlarının görüşüleceği biliniyor, fakat müzakerelerin bu derece alâka toplıyacaği tahmin olunmuyordu.

Her iki muhalif milletvekili hakkında da, Antalyada birer sene fasıla ile yaptıkları konuşmalardan dolayı takibat açılması isteniyordu. Karma Komisyon, Hükümetin talebine uygun olarak, Turgut Göle ve Salâhattin Tokerin dokunulmazlıklarının kaldırılması lüzumuna karar vermişti. Turgut Göle Antalyadaki konuşmasında "demokrat iktidarın alın lekesinden", "iktidarın Anayasayı çiğnediğinden", "hâkimlere yazılı emir verildiğinden", "Sovyet Rusya, Arjantin ve İspanyadaki gibi hareket edildiğinden" bahsetmekle itham olunuyordu. Salâhattin Tokere atfedilen suç ise "Bizim duyduğumuz hakikat ise, bu memlekette nüfuz ticareti, geniş suiistimaller, karaborsa her zamandan ziyade, Türk tarihinde emsali görülmemiş derecede almış yürümüştür. Bunları hükümet önliyemediğine göre ya iştirak etmektedir veya göz yummaktadır" demekti. Tatbik olunması istenilen Türk Ceza Kanununun **150** uncu maddesindeki ceza müddetinin azami haddi 6 yıldı. Bu **suç** bir Türk tarafından işlenirse, cezaya üçte bir fazlasıyla hükmetmek gerektiğine dair maddede şiddetlendirici bir kayıt da mevcut bulunuyordu. Meslis, dokunulmazlıklarını kaldırdığı takdirde, iki muhalif partili milletvekilinin tevkif edilmeleri ve mahkûm oldukları takdirde bir daha devlet ve memleket vazifesi alamamaları ihtimal dahilindeydi.

Söz müdafaanın...

Pazartesi günkü celsede Feridun Ergin, Hikmet Bayur ve Turgut Göle söz istediler. Feridun Erginin söz istemesi, iktidar mensupları için olduğu kadar, C.H.P. liler için de bir sürpriz teşkil etti. Zira Feridun Ergin iktisatçıydı. Mahkûmiyet müddeti sekiz seneye kadar yükselebilecek ağır bir ithama karsı muhalefet milletvekillerinin müdafaasında muvaffak olabileceğine görmeden inanılamazdı. Fakat Hür. P. Grup Başkanvekili, Paris Hukuk Fakültesinde asrın en meşhur bir ceza profesöründen okuduğu dersleri unutmamış olduğunu ve dikkatli bir tetkik ve emek neticesinde hukuk! meseleleri de münakaşa edebileceğini gösterdi. Konuşmasını, D.P. safları da baştan sona kadar dikkatle dinlediler. Hiçbir itiraz sesi yükselmedi. Feridun Ergin, **C.H.P.** li meslekdaşını hakikaten kuvvetli esaslara dayanarak müdafaa etti. Kürsüden indiği anda, dinleyiciler muhalefetin dâvayı kazanmış olduğuna kanaat getirdiler.

Baskının panzehiri

Feridun Ergin, teşriî dokunulmazlığın mânâsını izah ederek söze baş-

Dr. Feridun Ergin
Ceza hukuku şahadetnamesi

RADYO DÂVAMIZ

1954 seçimlerinden sonra, Millet" vekilleri Seçimi Kanununda birçok değişiklikler yapıldı. D. P. sözcülerine bakılırsa, bunlar sadece seçimin "kırtasî" muameleleri ile ilgili ve seçim serbestliğine asla tesir etmeyen değişikliklerdir.

Hakikatte, 1954 seçimlerinden sonra çıkarılan bu kanun, "karma liste" yasağı ile seçme serbestliğim zedelemiştir; adaylık hakkındaki hükümleriyle seçilme serbestliğini kısmıştır. En mühimi, seçim devresi içinde. Devlet Radyosundan Muhalefet partilerinin faydalanması tamamiyle men edilerek, "seçimlerde propaganda eşitliği" ortadan kaldırılmıştır.

Gerçi bu kanun B.M.M. de müzakere edilirken Başbakan şu sözleri söylemişti: "Yeni mevzuata göre, radyoda D.P. de konuşmıyacak, başka partiler de, C.H.P. de konuşmayacaktır..." Fakat kanunun 46 ncı maddesine verilmiş olan yem şekle göre, hükümet faaliyetlerini izah etmek propaganda sayılmıyacaktır: "Devlet ve hükümet işlerinde vazife alanların bu işler etrafında yapacakları konuşmalarla, alâkalı daire ve müesseselerin kendi faaliyetlerini gösterir şekilde yayınlayacakları her türlü matbua seçim propagandası mahiyetinde sayılmaz".

Bu maddeye dayanılarak hükümet lehindeki radyo konuşmalarına ve Devlet daireleri vasıtasıyla yapılacak her türlü Propagandaya -hatta seçimden önceki üç günlük propaganda yasağı devresinde bile- serbestçe devam etmek kabil olaçaktır!

Seçim zamanları dışında da, Devlet Radyosunun nasıl tek taraflı kullanıldığı malûmdur. Radyo Gazetesi, Haber bültenleri, Köylü Saati, Meclis Saati ve başka yayınları ile radyolarımız, İktidar lehinde devamlı propaganda yapmaktadır. 'Son bütçe müzakereleri sırasında, Maliye Bakam Hasan Polatkanın nutku radyo ile halka duyuruldu. Fakat "hakem" mevkiinde olan halka, Muhalefetin Bütçe tenkidini radyodan dinlemek imkânı verilmedi.. Maliye Bakanının nutku biter bitmez, Meclis kürsüsüne yerleştirilmiş olan tesisatın sökülmesi, yalnız demokrasiye ve eşitliğe aykırı tek taraflı bir muamele olmakla kalmıyordu. Başbakanın, hiç bir tevil götürmeyen çok sarih bir vaadinin da unutulduğunu gösteriyordu- "Muhalefetin bütçe tenkidi Meclisten radyo ile yayınlanmadığı halde Maliye Bakanının bütçe nutkunu yaymak demokratik bir hareket değildir" yolundaki tenkidlere cevaben, Menderes, iki yıl önce, bu halin bir daha tekrarlanmıyacağını Meclis kürsüsünde açıkça taahhüt etmişti.

D. P. nin muhalefette bulunduğu yıllarda savunduğu fikirlerle bugünkü tutumu arasında görülen uçurum daha da ibret vericidir. Bu parti muhalefette iken, siyasi partilerin yalnız seçim zamanında radyodan faydalanmasını asla kâfi görmüyordu. Seçim zamanı dışında da, Devlet Radyolarından, bütün siyasî partiler faydalanmalıydı. 1949 da, D.P., yaptığı bir kanun teklifiyle, siyasi partiler için haftada iki saat ücretsiz radyo neşriyatı talep ediyordu.

C.H.P. iktidarı, bu kadarını fazla bulmakla beraber. Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü kanunu ile, seçimler sırasında Muhalefetin radyodan faydalanması imkânlarını sağladı. 1950 seçimlerinden önce kabul edilen Milletvekilleri Seçimi Kanunu'nun 45-48 inci maddeleri ile bu hak daha da genişletildi. Siyasî partiler adına yapılacak konuşma metinlerinin daha önce Genel Müdürlüğe verilmesi veya Savcılık tarafından tetkiki gibi usuller kaldırıldı.

D.P. ve Millet Partisi, 1950 seçimlerinden önce, Devlet Radyosunda, o zamanın iktidarına ve hatta Devlet Başkanının şahsına karşı en sert tenkidleri radyoda serbestçe yapabilmişlerdir. Kanunla muhalefet partilerine ayrılan konuşma saatları dışında da, Devlet Radyosu bu sıfatına lâyık ;bir zihniyetle idare edilmeye başlanmıştı. 1950 seçimleri yaklaşırken, öğle gazetesini ve haber bültenlerini dinleyen Türk seçmenleri, iktidar ileri gelenlerinin seyahatleri ve nutukları ile birlikte, D.P. Başkanı Celâl Bayarın ve öteki muhalif liderlerin faaliyet ve nutuklarını da takip edebiliyorlardı.

Bütün bunlar, o zamanki D.P. ye göre, kâfi değildi. Muhalefette bulunduğu sırada, D.P. nin savunduğu görüş şuydu: "Memleket her gün dahilî, haricî birçok hayati meselelerle karşı karşıya gelmektedir. Siyasî partilerin bu meseleler hakkında görüşlerini millete bildirmelerinden memleket hesabına büyük faydalar elde edileceğinden asla şüphe edilemez". (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 8, toplantı 3, cilt 19, S. 654). C.H.P. nin 1949 da attığı ileri adım bile, D.P. liderlerinden Koraltan'a *göre,* "antidemokratik" idi. Muhalefet partilerine bu kadar az zaman ayırmak, "Anayasayı ihlal etmek"ti; "samimiyetsizlik"ti. (Bk: Koraltan - Erim münakaşası, T.B.M.M. Tutanak Dergisi,, Dönem 8, Toplantı 3, Cilt 19, 24 Mayıs 1940, S, 654).

Şimdi D.P. iktidardadır. Radyo meselesinde nasıl bir yol tutmuştur ? Muhalefeti haftada 2 saat radyoda konuşturuyor mu? Haber yayınlarında, Radyo Gazetesinde, Meclis Saatında tarafsız bir Devlet Radyosu gibi bütün partilere eşit muamele mi yapılıyor? Bunların yapılması şöyle dursun, C.H.P. yadigârı Seçim Kanunundaki propaganda hakkı bile ortadan kaldırılmış ve 1946'daki radyo rejimine dönülmüştür!.

•

Başbakan Menderes, Muhalefet sözcüsü Menderesten farklı düşünüyor. Artık radyoda Muhalefete konuşma hakkı tanımakla demokratik rejim arasındaki münasebete ehemmiyet vermiyor. Sanki radyo icat edilmeden önce İngilterede demokrasi yok mu idi?.. İşte 1954'deki geri adımı savunurken Menderesin kullandığı delil: "Onlara göre, eğer radyodan istifadeden mahrum edilecek olurlarsa, Hûda nekerde, ne olurmuş? Memleket zulmete girermiş. Demek ki, radyonun mevcudiyetinden evvel, Amerikada, ne de İngilterede seçim ve propaganda yoktu. İşler milletçe malûm olunuyordu. Kendi faraziyelerine göre, radyonun icadından evvel yapılan seçimler hakkında, butlan sebebleriyle malûldürler demek lâzım geliyor". (T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, X, Fevkalâde içtima, C.l, e. 319). Sayın Başbakanın bu parlak delilinde bir nokta unutulmaktadır: Bugün artık Türkiyede 1 milyona yakın radyo alıcı cihazı vardır. Gazetenin ulaşamadığı köye radyo girmiştir. Pil sıkıntısının kullanılmaz hale getirdiği' cihazlara rağmen, radyo bugün en kuvvetli siyasi propaganda vasıtasıdır. Şu halde, Türk demokrasisini hiç değilse 1950 şartlarına kavuşturacak tadiller yapılmadan seçime gidilirse, bu seçimin tam manasıyla serbest ve eşit şartlar altında cereyan etmiş sayılamıyacağı meydandadır.

Bugün durum çok daha ağırdır. Millet, radyo bahsinde, D.P. den şunu bekliyor: Muhalefette ve iktidarda yaptığı sarih taahhütleri hatırlamak ve samimiyetle kendi prensiplerine dönmek.

ladı. Dokunulmazlığın parlamento azasını teşriî vazife dışındaki fiillerden korumak maksadiyle konulmuş bir müessese olduğunu anlattı. Teşrii masuniyetin geçirdiği asırlık tekamül merhalelerini izah etti. Milletvekillerine Anayasanın tanıdığı bu imtiyazın hükümetlerce takibat açılarak onları baskı altında tutmayı önlemek gayesini güttüğünü ispat etti. Elbet Turgut Göle gibi herkesin tanıdığı bir şahsiyet, siyasî bir tertip veya tazyıka maruz bırakılmak istenirse, manavdan maydanoz çalıyor diye bir isnat altında tutulmıyacaktı. Muhalif milletvekilleri kasa soyan, yol kesen insanlar değillerdi. Onlar ancak siyasî mahiyetteki isnat ve tertiplerle tehdit edilebilirlerdi. Binaenaleyh, görüşülen mevzu dokunulmazlık mefhûmunun tam çerçevesi içine giren bir meseleydi. Böyle isnatlar ve tertipler kargısında muhalefet milletvekillerini himaye etmiyecek olursa, dokunulmazlığa hiç bir mânası kalmazdı. Komisyon raporu, bütün dünyadaki tatbikata aykırı bir emsal teşkil edebilirdi.

Zabıt varakalarının sıhhati

Bu hukuki teşrihten sonra, Feridun Ergin mevzuun içine, en beklenmedik cepheden girdi. Ortaya attığı deliller, yalnız Karma Komisyon raporunu çürütmekle kalmadı. Aynı zamanda suç isnadiyle mahkeme huzuruna çıkmış daha başka muhalefet mensuplarına da, müdafaalarında kullanabilecekleri hukukî silâhlar temin etti.

Feridun Erginin etraflı bir tahlile tâbi tuttuğu meselelerden biri de, muhalifler aleyhinde tanzim olunan zabıtların sıhhati idi. Toplantılarda, partizanlar veya vazifeliler tarafından muhalefet sözcülerine atfen kaleme alınan ve suç delili olarak iddia makamlarına gönderilen zabıtların doğruluğuna ne dereceye kadar itimât etmek caiz olabilirdi? B.M.M. zabıtları, bu hususta fikir edinilmesine hizmet edebilirdi. Meclis umumî heyetinde zabıt tutan stenograflar, kalabalık bir kadro teşkil ediyordu. Onlar Türkiyenin en tecrübeli ve ehliyetli stenografları idi. Ayrıca, yanlarında yardımcılar da bulunuyordu. Zabıt kâtipleri, iki dakikada bir nöbet değiştirmeli suretiyle çalışıyorlardı. Fakat buna rağmen, zabıtlarda yanlışlıklar oluyordu. Mesela "Turgut Göle... manavdan maydanoz çalıyor gibi bir isnat altında tutulamazdı" ibaresi Turgut Göle.. nefsini müdafaa etmek mecburiyetinde tutulamazdı" şeklinde çıkabiliyordu. Vilâyet toplantılarında zabıt tutanlar ise, umumiyeti bir veya iki emniyet memurundan başkası değildi. Stenografi bilmek şöyle dursun, bu memurların yeni harflerle çok yavaş yazdıkları gözden kaçmayan bir hakikatti. Sonra kalabalık bir salon veya meydanda, hatiplerin tasvip ve alkış sesleri arasında yaptıkları hareketli toplantılarda, her söyleneni en ince teferruatına kadar kulağın tesbit edebilmesi de kolay değildi. Feridun Ergin, tutulmuş zabıtların hakikate sadakatsizliğine misal olarak da metinlerden yekdiğerini nakzeden ibareler oldu.

Manidar tesadüfler

Feridun Ergine göre, şüphe ve tereddüt uyandıran, yalnız zabıtların hakikatlere ihanet ihtimali değildi. Göle hakkındaki takibat, konuşma tarihinden bir sene iki ay sonra başlamıştı. Feridun Ergin Komisyondan ve hükümetten soruyordu: Hükümetin, Adliyenin ve İktidarın manevî şahsiyetini tahkir ettiği söylenen bir suç hakkındaki dosyanın bir seneden fazla rafta tozlandırılması ve bu kadar ağır cezayı müstelzim bir fiilin takipsiz bırakılması nasıl izah edilebilirdi?

Vaziyetin yalnız tek bir şekilde izahı mümkündü. Takibatın başlaması, 1956 yazında Millî Korunma, Basın ve Toplantılar Kanunlarının çıkarıldığa tarihe rastlıyordu. O tarihte siyasî havanın gerginleşmesinden ve şiddet politikasının yüksek konjoktüre girmesinden doğan neticelerden biri de, muhalefet milletvekilleri hakkında bu iki dosyanın tanzim edilmiş olmasıydı.

Üstelik, birer sene fasıla ile konuşan Turgut Göle ve Salâhattin Toker hakkındaki zabıtları imzalayan şahıslar da aynı kimselerdi. Nutukları dinleyen binlerce insan okluğu halde, her iki muhalif milletvekili aleyhine ifade verecek bir emniyet müdürü, bir başkomiser ve iki memurdan başkası çıkmamıştı.

Daktilonun muzipliği

Feridun Ergin konuştukça, dosyaları ne kadar ince bir tetkikten geçirdiği anlaşılıyordu. Hatip, aynı zamanda, Turgut Göle aleyhindeki zabtın emniyet müdürlüğü mühürünü taşıdığı halde müddeiumumilikte tanzim edilmiş bulunmak ihtimalini ortaya attı. Zira müddeiumumiliğin yazısı ile emniyetin zabtı, aynı daktilo makinesinden çıkmış intibaını uyandırıyordu. Otomobil lâstikleri, parmak izleri gibi daktilo makinelerinin de kendilerine mahsus alâmet ve hususiyetleri bulunduğu, ceza hukuku ile uğraşanların bildikleri bir hakikatti. Her iki makamın yazı ve zabıt metinlerinde aynı harflerin kırık, çarpık veya mihverden kaymış oldukları gözüküyordu.

Hâdisenin hukukî mesnedi bu derece sakat iken dokunulmazlığın kaldırılması "iki parti arasındaki bahar bayramında, göklere kurban vermekten" başka bir şekilde vasıflandırmamazdı.

Cihad Baban
*"İspat **hakkı,** ispat hakkı!"*

Montesquieu'nün ilhamı

Çarşamba celsesinde Turgut Göle, Mehmet Hazer, ve Hikmet Bayur konuştular. Feridun Ergin de, tekrar söz aldı. Bu sefer, parti arkadaşı Salâhattin Toker'i müdafaa ediyordu. Bu ikinci konuşmada, ilk müdahalesinde ileri sürdüğü meselelerden ahlâkî ve hukukî bazı neticeler çıkardı. Urfa milletvekiline göre, Garp hukuk âleminin söylediği gibi, muasır devlet adamları, eski devirlerin taç ve taht sahiplerinden çok daha geniş tahakküm vasıtalarına sahiptiler. En yeni teknik vasıtaları kullanarak en geniş ölçüde baskı yapabilirlerdi. Bilerek veya bilmiyerek, beşerî zaaflara kapılıp ve şeklen demokrasi hudutları içinde kalarak selâhiyetlerini kötüye kullanmaları mümkündü. Bu sebebten dolayıdır ki, Montesquieu'nün kıymet ve ehemmiyetini asırlar boyunca muhafaza etmiş bir tavsiyesine uyarak, hükümet icra edenlerin iktidarım mukabil kuvvetlerle, idare edilen sınıfın elinde bulunacak kuvvetlerle frenlemeğe ihtiyaç vardı. Salâhattin Toker, Antalyada bu mukabil kuvvetlerin Basın, Muhalefet ve İspat hakkı olduğunu söylemişti. Bunları söylerken haklıydı, zira Anayasanın verdiği vazifeyi yerine getiriyordu.

Feridun Ergin kürsüden . inerken Meclis sessizdi. Hükümetten kimse cevap vermek üzere söz istemedi. Mazbatalar reye konarken, birkaç D.P. li ile D.P. Grubu Başkanı Hayrettin Erkmen ve Adalet Bakanı Hüseyin Avni Göktürkten başkası komisyon talebi lehinde el kaldırmadı. Fakat B.M.M. de, adaletin bir zafer kazandığına şüphe yoktu.

Hür. P.

Ele almaş bayrak

Geçen haftanın ortasında Çarşamba gecesi yolu Sanayi Caddesine düşen Ankaralılar, Hür. P. ne mensup birçok tanınmış siyaset adamı-

nın kapısında Yeni Gün yazılı yeni bir binaya girip çıktığını gördüler. Hür. p. ileri gelenleri ne zamandanberi tasarladıkları bir günlük gazete hayalinin gerçekleştiğini görmenin telâş ve heyecanı içindeydiler. Zira Perşembe günü Teni Gün'ün ilk sayısı okuyucularının eline ulaştırılacaktı.

Yeni Gün'ün başyazarı Cihad Saban ile gazetenin diğer mensupları ilk nüshayı çıkarmanın, emeklerinin neticesini görmenin sabırsızlığı içindeydiler. Bütün gece bu şevkle çalışıldı ve günün ilk ışıklarıyla beraber Yeni Gün çıktı.

Ama Hür P. nin sadece gazetenin çıkmasıyla uğraştığını zannetmek hatalı olurdu. Ölçülü, seviyeli ve fakat son derece müessir bir muhalefet yapma fırsatını cömertçe heder eden C.H.P. kendisini rehavetle "bahar uykusu'nun ağuşuna terkederken, Hür. P. muhalefet vazifesini şevkle ve her gün genişleyen bir alâka hâlesini kaşanarak ifa ediyordu.

Hür. P. nin Yıldırım ekipleri baharın ılık nefesi duyulur duyulmaz, yurdun dört bucağına dağılmıştı. Yer yer yapılan ilçe ve il kongrelerinde Hür P. ileri gelenlerinin tok sesleri duyuluyordu.

Hemen hergün bir gazetecinin hapse gitmesi veya yeni bir basın dâvası açılması haberi Hür. P. nin bayrağı olan İspat Hakkı etrafındaki alâkaya kuvvet kazandırıyordu. Muhlis Bayramoğlunun İstanbulda ve Turan Güneş ile Cihad Babanın Konya kongresinde İspat Hakkı ve basın mevzuundaki sözleri bütün yurtta büyük akisler uyandırdı. Bilhassa Cihad Babanın İspat Hakkına dair şu sözleri son günlerde vatandaşın zihnini bir hayli meşgul edecekti: "Eğer bugün İspat Hakkı olsaydı hapishanede bulunan birçokları serbest olurlar, serbest olanların birçokları da hapishanede olurlardı. İşte İspat Hakkı budur, arkadaşlar".

Basın

Sürat asrı

Geçen Perşembe sabahı, İstanbulda çıkan Siyasî Halk Gazetesinin Nuruosmaniyedeki mütevazî idarehanesinde hararetli bir faaliyet vardı. Bir odada gazetenin sahibi Ratip Tahir Burak bir taraftan Cumartesi günü çıkacak olan nüshanın son hazırlıklarını yaparken, diğer taraftan kendine has coşkun neşesiyle kendini ziyaret gelen Şahap Balcıoğlu ile Ayhan Yetkinere bazı hoş hatıralarını naklediyordu. İdarehanenin havasına hâkim olan sadece nükte ve neş'e idi. Fakat bu sırada Siyasi Halk'ın idarehanesine giren iki yabancı, ortada ne neş'eden eser bıraktı, ne de nükteden.. Zira ziyaretçiler sivil polistiler ve Ratip Tahiri cezaevine götürmek için gelmişlerdi.

İstanbul *Toplu* Basın Mahkemesinde Ratip Tahir aleyhine açılmış dâvalara ait yığınla dosya vardı. Bu dosyalardan bîr tanesi, Basın Kanununda son yapılan meşhur tadilât yürürlüğe girdiği gün Siyasî Halk'ta intişar eden "Oldu da Bitti Maşallah" lelandlı karikatür yüzünden açılmıştı. Dâva mahkûmiyetle neticelenmiş, İs-

Kapaktaki gazeteci

Ratıp Tahir Burak

Bundan 34 yıl önce, 1923 senesi Temmuzunun son günlerinde o zamanın en büyük ve en lüks Türk yolcu gemisi Gül cemal, Karadenizin oynak suları ile mücadele ederek Köstenceden İstanbula geliyerdu. Bu, Gülcemal'in tarihi bir seferiydi. Zira Gemide Türk milletinin şerefli istiklâl mücadelesinin bir hücceti olan Lozan Sulh Muahedesini imzalayan Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti murahhas heyeti vardı. İsmet Paşanın riyasetindeki heyet, Locanda çetin müzakerelerin sonunda "bütün medenî milletler gibi hürriyet ve istiklâl" içinde yaşama hakkımızı dünyaya kabul ettirmişti.

Gülcemal'in o tarihi seferinde, Lozan zaferi yaratıcılarını Anayurda götürme şerefi ve sevinci her şeye hâkimdi. Vapurda tam bir bayram havası hissediliyor ve alâkanın mihrakım İsmet Paşa teşkil ediyordu.

Gülcemal'in yemek salonundaki bir sohbet sırasında, uzun boylu ve muzip bakışlı genç bir gemi zabitinin elindeki kâğıda, kendisine baka baka bir şeyler karalaması, İsmet Paşanın dikkat ve alâkasını çekti. Gülcemal'in bu genç zabitine ne yaptığını sordu. Genç gemicinin adı Ratıp Tabirdi ve Lozan kahramanının resmini çizmeye uğraşıyordu. Resimler İsmet Paşa da dahil herkesin takdirini kazanmıştı. Heyet İstanbula vardıktan az sonra Ratıp Tahir çok sevdiği denizcilikten ayrılıyor ve hükümet tarafından resim tahsil etmek üzere Parise gönderiliyordu.

Bundan 54 sene önce Üsküdarda doğan Ratıp Tahir, kendisine bir meslek seçme çağına gelince, babası Mehmet Tabir Bey gibi "Bahriyeli" olmaktan başka bir şey düşünmemişti. Bu aşkla Heybeli Deniz Okuluna girmiş ve Güverte subayı olarak mezun olmuştu.. Fakat az sonra askerlikten ayrılmış ve ticaret filomuzda vazife almıştı. Lozandan dönen murahhas heyetimize rastlaması, onun hayat seyrini değiştirmiş ve "Bahriyeli" Batıp Tahir, ressam Batıp Tahir olmuşta.

Pariste üç sene resim tahsil eden Ratıp Tahir, mizacının da tesiriyle resimden çok karikatüre heves duyuyor, çalışmalarını bu tarz üzerinde teksif ediyordu, ilk karikatürleri Aydede'de çıktı. Sonra Akbaba'da çizmeye başladı. Bu arada nükte ve çizgileriyle şöhret ve sevgi topladı. Bu sevginin verdiği cesaretle kendisi Zeybek adında bir mizah mecmuası çıkardı. Bu sırada artık Ulus adını alan Hakimiyeti Milliyeden cazip bir teklif alarak Ankaraya geldi. Ulus gazetesi tesislerine el konularak, malûm şekilde kapanıncaya kadar bu gazetenin ressamı ve karikatüristi olarak çalıştı.

Ratip Tahir Burak, basınımıza renkli resimlerle tarihi roman tefrikaları yeniliği getiren gazete ressamı olarak da büyük şöhret kazandı. Yeni Sabahın Pazar ilâvelerine çizdiği bu resimli romanlar, gazetenin tirajının artmasında çok mühim rol oynamıştı.

Ratıp Tahir bir taraftan karikatürist ve gazete ressamı olarak çalışırken, diğer taraftan da siyasi sahada faaliyet gösteriyordu. Samimi ve gayretli bir C.H.P. liydi. Partisi içindeki çalışmalarıyla da sevgi kazanıyordu. Nitekim C.H.P. Meclisi üyeliğine kadar yükselmişti. Ama Batıp Tabirin bir tek kuvvetli arzusu - ihtirası da denilebilir - vardı: Kendisinin sahip olduğu bir gazete çıkarmak ve düşüncelerini serbestçe yaymak..

Bu kuvvetli arzunun bir neticesi olan Siyasî Halk Gazetesi, nihayet geçen sene neşredilebildi. Haftada iki defa çıkan Siyasî Halk Gazetesi, kısa zamanda oldukça büyük bir okuyucu topluluğunu kendisine bağladı; sevilen ve aranan bir gazete haline geldi. Siyasi Halk, siyasi tenkitteki cesareti ve basın hürriyeti dâvasına candan bağlılığı ile tanınıyordu. Bunun sonunun Basın Kanunundaki son tadillerle, hapisi boylamak ve gazetenin kapanman demek olduğu tatbikatla anlaşılmıştı. Ama Ratıp Tahir de "bak bellediği yoldan" dönecek adanı değildi. Adı, Toplu Basın Mahkemesi mübaşiri tarafından en çok okunan isimler arasına girdi; fakat Siyasî Halk'ın çehresi bir nebze olsun değişmedi. Bugün, 54 yaşında, evli ve iki çocuk babası olan Ratıp Tahir hapistedir. Siyasî Halk da artık çıkmıyor. Ama Ratıp Tahirin inandığı fikirler dimdik ayaktadır. İhtimal, Üsküdar Cezaevindeki basın suçlusu mahkûmun tek tesellisi de budur.

tanbul Toplu Basın Mahkemesi Ratip Tahirin 16 ay hapis yatmasına ve 3 bin lira ağır para cezası ödemesine ve gazetesinin 1 ay müddetle kapatılmasına hükmetmişti. Temyizin Üçüncü Ceza Dairesi, Burak hakkındaki mahkûmiyet kararım da tasdik ettiğinden, cezanın infazı yolu açılmıştı. İşte geçen Perşembe sabahı Siyasî Halk'ın idarehanesine sivil polislerin gelmesinin sebebi buydu.

Gazetesinin kapatılması, yüksek para cezaları, hatta ve hatta 16 aylık hapishane misafirliği Ratip Tahir Burak için, meşhur Basın Kanunu ve son tadilleri ile bunların, yeni anlayış şekli karşısında beklenmedik şeyler değildi. Bütün bunları "şeriatın kestiği parmak" diye 'karşılayabilmek için kendini hazırlamıştı. Gözü pek karikatüristin önceden hesaplayamadığı tek şey infazdaki süratti. Hakikaten herşey başdöndürücü bir sürat içinde cereyan ediyordu. Savcılar nedense, hapishaneye gönderilecek hükümlü eğer bir gazeteciyse, infaza müteallik usul hükümlerini rafa kaldırıveriyorlardı. Metin Tokerin tevkifinde olduğu gibi, Ratip Tahire de kanuni tebligat yapılmak şöyle dursun, evine ve avukatına telefon etmesine bile izin verilmemişti. Siyasi Halk'ın idarehanesine gelen iki sivil polis 10 dakika içinde hükümlü gazeteciyi apar topar odasından çıkarmış ve süratle Paşakapısı Cezaevine götürmüşlerdi.

Böylece Basın Kanunundaki son tadillerin yürürlüğe konmasından sonra Cezaevlerini doldurmaya başlayan gazetecilere bir yenisi daha katılmış oluyordu.

Toplattırılan gazeteler

Bu sırada C.H.P. Meclis Grubu başkanvekili Nüvit Yetkin, basınla ilgili iki meseleyi B.M.M. nin önüne getiriyordu. Adalet Bakanının, Malatya milletvekilinin suallerine vereceği cevaplar, Hükümetin Basın Kanunu ve tatbikatı hakkındaki görüşlerinin *gün* ışığına çıkması temin edebilirdi ve bu bakımdan hâdisenin dikkatle takip edileceği muhakkaktı.

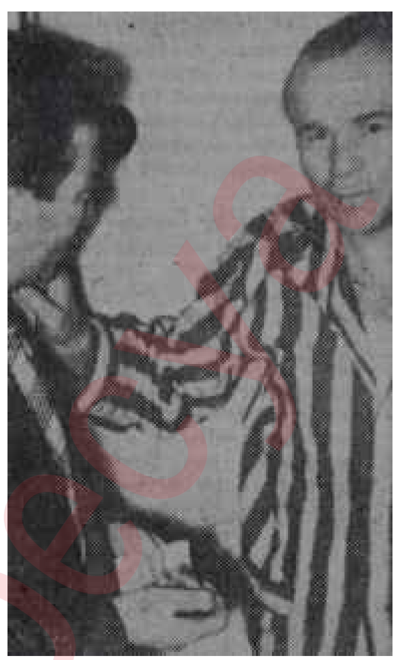
Nüvit Yetkin suallerinin birinde 1 Haziran 1956'dan bu yana savcıların talebiyle toplattırılan gazetelerin miktarını, "zabt ve müsadere" talep ve kararlarının kanuni mesnetlerinin neler olduğunu ve vatandaşların toplamadan dolayı uğradıkları zararların nasıl telâfi edildiğini soruyordu. Diğer sual ise, 1 Hazirandan bu yana basın yoluyla işlenmiş suçların ve suçluların adedine, mahkûmiyetle neticelenen dâvalar hakkında malûmat verilmesine ve kesinleşen kararların infazında hangi esaslara göre hareket edildiğine mütedairdi.

Nüvit Yetkinin suallerine verilecek cevapların basın rejimi, hâkim huzurunda veya hapishanede bulunan gazeteciler, gazetecilere tatbik edilen süratli infaz usulleri hakkında ÇOK kıymetli bir aydınlatma vasıtası olacağı muhakkaktır.

Hükümet

Tek meçhullü muadele

Geçen hafta Cumayı Cumartesiye bağlayan gece Ankaranın Bahçelievler semtinin dar ve karanlık sokaklarında mütecessis gölgeler dolaşıyordu. Yeni Gün gazetesinin istihbarat ekibi bir adresin peşindeydi. Sokak numaraları değiştirildiğinden araştırma bir hayli uzun sürdü. Ama, neticede aranan ev bulundu. Gazeteciler evin kapısına yaklaştılar ve heyecanlı bir el kapının zilini çaldı.. Ses yoktu. Kapının ikinci çalmışında, evin iğinde ışık yandı ve kapıda sırtında pijamalarıyla uzun boylu, yorgun yüzlü biri belirdi. Aynı anda foto muhabirinin flâşı gözleri kamaştırdı. Pijamalı adam, o gün istifa eden Millî Eğitim Bakanı Ahmet

Ahmet Özel
Kırmızı plâkadan, yeşil pijamaya

Özel idi. Sabık Eğitim Bakanı kendisini gece yataktan kaldıran gazetecilere istifası hakkında tek kelime olsun söylememekte azimli görünüyordu. Bu sebeble gazeteciler Bahçelievlerden bir şeyler "sızdıramadan" döndüler. Sadece eski bakanın pijamalı hayali, objektiften peliküle sızmış ve ebedi ömre ulaşmıştı.

Hâdise eski Eğitim Bakanının ısrarlı sessizliğine rağmen, gazetecilerin kendisini yataktan fırlatmalarına sebeb olacak kadar, hatta çok daha fazla, ehemmiyetliydi. Her şeyden önce istifanın sebebi merak ediliyordu. Ahmet Özel, hasta olmadığını -çok şükür - söylüyordu. D.P. iktidarının bakanları ihtimal, daima tebessümle karşılanan "sıhhi mazerete mebnî" istifalara boykot etmişlerdi. Nitekim Zeyyad Mandalinci de istifa ederken sıhhatinin -hamdolsun- yerinde olduğunu söylemeyi ihmal etmemiş, fakat istifasının zahirî veya deruni sebeplerini atom sırrı gibi gizlemişti. Ahmet özelin hareket tarzı da eski Ticaret Bakanınkinden farklı değildi. Demokrasilerde, umumî efkâra karşı mesuliyet yüklenenlerin, vazifelerinden ayrıldıkları sırada niçin ayrıldıklarım söylemeleri, kendilerini bu harekete sürükleyen sebebleri sayıp dökmeleri taşıdıkları mesuliyetin bir icabıydı. Ahmet özel de, nedense bu "icab"ı yerine getirmekten kaçınıyordu. Bu suretle zihinlerde uyanan istifham, büyüye büyüye sonunda bir üzüntü mevzuu olup çıkıyordu. Bir bakan -hem de tam sıhhatli • , vazife ve mesuliyetinden durup dururken niye kaçıyordu? Diğer kabine arkadaşları ile arasında derin fikir uçurumları mı belirmişti? Hükümeti zor duruma düşüren bir siyasî pot mu kırmıştı? Hükümet Başkanıyla mı ihtilâfa düşmüştü? Doğrusu bu muadeleyi çözmek her babayiğidin harcı değildi.

Ahmet Özelin istifası kulaktan kulağa söylendiği bir sırada Ankara radyosunda okunan istifa mektubu ve Başbakanın eski bakana gönderdiği cevap bu muadeleye bir hal tarzı getirmekten uzaktı. Her iki mektup ta üslûp, nezaket ve hiç bir şey söylememek bakımından birer mükemmel "Correspondence diplomatique" numunesiydiler. Ama Eğitim Bakanının istifa sebebini bu mektuplarda aramak beyhudeydi. Ahmet Özel, Milli Eğitim Bakanlığı makamım -ve otomobilini - bırakmış, pijamasını artına geçirip evinde istirahata çekilmişti. Bilinen tek şey, Ahmet Özelin Millî Eğitim Bakanı olarak hiç bir gün aranmayacağı idi.

"Gurbet'den "Sıla"ya

Özelin istifasıyla boşalan Milli Eğitim Bakanlığına yapılan yeni tâyin, eski bakanın istifasından çok daha fazla alâka -ve bazı çevrelerde de endişe- uyandırdı. Eğitim Bakanlığına üçbuçuk sene önce aynı makamdan istifa suretiyle ayrılan Tevfik İleri getiriliyordu. Bu üçbuçuk uzun seneyi elinde tesbih, dilinde "dikensiz gül" teranesiyle geçiren eski bakan, çok hareketli bir politika hayatına uygun mizacının baskısıyla hiç de boş durmamış, D.P. nin yüksek sevk-ü idaresinde mesuliyetler almış ve bilhas sa lidere karşı gösterdiği merbutiyet ile temayüz etmişti. Bakanlık mevkiinden üçbuçuk yıl ayrı kalmadan doğan potansiyelle işe sarılacak, ihtimal akla hayale gelmiyen icraat hamlelerine girişecekti. İşte belki o zaman, Ahmet Özelin neden istifa ettiği ve yerini İlerinin aldığı anlaşılacaktı. Tevfik İlerinin omuzlarına yüklenen Ahmet Özelin bile başaramıyacağı bir işin mevcut olup olmadığı, varsa bu vazifenin neden ibaret bulunduğu da o zaman anlaşılacaktı.

KURAKLIK VE İKTİSADİ DÜZENİMİZ

Âdil AŞÇIOĞLU

Türkiyenin zirai istihsalindeki düşüklük yıllardanberi devam edegelmektedir. Bu yıl kuraklığın kendini daha fazla hissettirmesi, zirai mahsuller istihsalinin memleket ihtiyacının çok altında olacağını göstermektedir. Yıllardan beri yapılan yatırımlara ve propagandaya rağmen Türkiye zirai mahsuller istihşalinde ancak geçici bir artış elde edebilmiştir. Bu artış da sayıca olmuş fakat yapılan yatırımlara ve sarfedilen emeklere nisbetle iktisaden başarılı olmamıştır. Hakikaten mümbit olmayan, kurak topraklarda bile, yüksek yatırımlar yapmak suretiyle istihsalin miktar bakımından arttırılmasının mümkün olduğu bilinmeyen bir şey değildir. Asıl mesele, ziraat faaliyetlerinin prodüktivite derecesini arttırmaktır. Bunun da makineleşme ve tabiat şartlarının istihsal zaruretlerine mümkün mertebe uydurulması sayesinde mümkün olacağı "işin ehli olanlar tarafından bilinmektedir. Fakat sorumlular bu fikirde değildir. Onlar zannediyorlar ki, memleketin bir kısım döviz ihtiyatlarının heder olmasına sebeb olan traktör ithali ile mesele halledilmiş olacaktır. Halbuki 1950 den 1953'e kadar ziraat mahsulleri istihsalinde kaydedilen miktar artışı traktörden ziyade "yağmur"un eseriydi. Nitekim "yağmur" kesilip de istihsal azalınca işimizin "dua" ya kaldığı anlaşılmıştır. XX. Asır medeniyet ve teknik asrıdır. Bunu bir ifade şekli olarak hepimiz biliyoruz. Ama bu ifadenin "tabiat kuvvetlerine karşı daha büyük bir hâkimiyet" kurmak mânasına geldiğini anlayanlar maalesef azdır. Başka memleketler sun'î yağmurdan faydalanırken, biz yağmur için en "tabiî şart" olan ormanlardan bile faydalanamıyoruz. Teni ormanlar kurmak şöyle dursun elimizdekiler her yıl yangınların ve "keçiler"in "iktidar aleyhine" cephe almaları yüzünden kül olup gitmektedir. Bu suretle hem "yağmur"dan hem de "toprak"tan oluyoruz. Çünkü dağ yamaçlarındaki ormanların yanmasıyla ziraata açılan yeni toprakların üzerinden geçen seller toprağın elverişli kısmını, bir iki yılda alıp götürmektedir. Sulama işleri yıllardan beri bir türlü yoluna konamamıştır. Mahsul bazan yağmurun çokluğundan harap olmakta, bazan da azlığından kuruyup gitmektedir. Halbuki Türkiye iktisadî faaliyetleri bakımından "ziraat" memleketi olmak iddiasındadır. Fakat bir memleketin sadece ziraata elverişli olması ziraatçı sayılması için kâfi değildir. Ziraatçı memleket kendi ihtiyaçlarını karşıladıktan başka diğer memleketlere de zirai maddeleri İhraç edebilen memlekettir. Halbuki biz, başta buğday olmak üzere, pirinç, et, süt, hayvan yemi gibi birçok maddeleri birkaç yıldır ithal etmek suretiyle geçiniyoruz. Hem de bunları dünyanın başlıca sanayi memleketlerinden biri olan Amerika Birleşik Devletlerinden mübayaa yahut ta "yardım" şeklinde atıyoruz. Hâlbuki, kalkınmamız için gerekli teçhizatı ve makineleri ziraat mahsulleri fazlasını satmak suretiyle elde etmeyi düşünüyorduk. Şimdi ziraat mahsulleri ihtiyaçlarımızı bile dışardan sağladığımıza göre, kalkınmamız için gerekli "sermaye"yi elde etmek için yeni bir Kristof Kolomb yumurtası bulmamız icabetmektedir.

Ziraat faaliyetleri prodüktivite derecesinin sadece makineleşmeyle sağlanamayacağı hakikati bir yana, biz bu makineleşmeden dahi tam mânasiyle faydalanamamıştık. Çünkü, makineleşmekten maksat, emeğin prodüktivitesini arttırmak ve istihsal edilen malların değerini azaltmaktır. Meselâ eskiden elle çalışan 300 işçinin 4 renk emprimesini yapabildiği muayyen miktarda bir pamuklu kumaşı, makinenin icadından sonra 1 işçinin bir saat içinde yanması mümkün olmaktadır. Ziraatın makineleşmesi ile güdülen gaye de budur. Halbuki feodal istihsal sisteminden kapitalist istihsal sistemine geçen diğer bütün memleketlerde olduğu gibi, bizde de makinenin ziraata girmesi endüstriye nazaran geç kalmıştır. Ziraat işçilerinin ücretlerinin düşüklüğü, ziraati makineleştirme, temayülünü zayıflatmıştır. Ziraat sahasında işçi ücretlerinin düşüklüğü, makinenin ziraata sokulması sonunda bos kalan el emeğinin endüstriye nakledilememesinden ileri gelmektedir. Bilhassa köylerimizde kapalı ev ekonomisi sistemi devam etmekte, aynı ailenin fertleri aynı işletmede çalışmaktadır. Böyle bir işletmeye makinenin sokulması ile boş kalan aile fertlerinin başka iş sahalarına geçmeden makine, sayesinde elde edilen fazla kâra ortak olmakta devam edip istihsalin aynı sayıda insanlar arasında dağılması yüzünden sermaye terakümünün olmadığı görülmektedir.

Ziraattan boşalan el emeğinin endüstri tarafından çekilememesinin en mühim neticesi, ziraat sahasında işsizliğin artması ve ücretlerin düşmesidir. Bu İsçilerin çoğu ziraat faaliyetleri dışında, zaman zaman şehirlerdeki atölye ve fabrikalarda çok düşük ücretlerle çalışmak suretiyle hayatlarını devam ettirebilmektedirler. Ham madde yokluğu, piyasanın istikrarsızlığı gibi İktisadi faktörler ve devamlı isçi istihdamının icabettirdiği hukukî ve malî külfetler yüzünden endüstri ve ulaştırma, yılın bir kısmını toprak işlerinde, bir kısmını da fabrikalarda geçir— bu işleri tercih etmektedirler. Türkiyede ne ziraat ne de endüstri tek başına işçiyi besliyebilecek durumda değildir. Onun içindir ki, Türkiye nüfusunun hemen tamamına yakın bir kısmı daha uzun yıllar köylerde yaşamakta devam edecek ve şehirler büyük endüstri merkezleri haline gelemiyecektir. Mevcut büyük şehirlerimiz de endüstri merkezleri olmaktan çok, toprak mahsulleri ile yeraltı maddelerimizin mübadelesine yarayan "ticaret merkezleri" halinde kalacaklardır. Bu merkezlerde zaman zaman görülen nüfus artışları devamlı değil, geçicidir. Bununla beraber, kuraklık gibi tabii şartların müsaadesizliği arttığı ve bunlara karşı fennî tedbirler alınmadığı müddetçe, az nisbette de olsa köylerden şehirlere doğru bir akının başlaması mukadderdir. Ancak "hususî sermaye" bu akını karşılayacak durumda değildir. Kapitalizmin gelişme safhalarına uygun olarak Türkiyede feodal istihsal sisteminden makineleşmiş istihsale geçerken hususî teşebbüs daha az sermayeyi ve zahmeti gerektiren ve sermayenin az zamanda tedavülünü ve kolay karı sağlayan "hafif sanayii" tercih edecektir. Ağır sanayi yatırımlarından bir netice almak için uzun yıllar beklemek ve büyük sermayeler bağlamak lâzımdır. Hususî sermayenin ise çabuk ve sağlam kârlar peşinde koştuğu ve, bu sebeble ağır sanayie iltifat etmediği meydandadır,

Halbuki kalkınma da ancak ağır sânayi ile mümkündür. Ziraat sahasında da durum bundan farklı değildir. Sermaye sahipleri ancak işçi ücretlerinden tasarruf yapılabildiği nisbette makine kullanmaktadırlar. Bu sahada görülen el emeği fazlası da endüstriye çekilemediğinden ziraat işçilerinin ücretleri ve binnetice hayat seviyeleri en iptidai memleketlerinkinden farksızdır. Küçük ziraat devam etmektedir. Çünkü şehirler küçük ziraatla iştigal edenleri de çekebilecek derecede endüstrileşememiştir.

Bütün bunlar Türkiyenin endüstrileşmede olduğu gibi ziraatın makineleşmesinde de ilerleyebilmek için iki şıktan birini seçmek zorunda olduğunu ispat etmektedir. Ta bu işleri hususi sermaye yapacaktır; o zaman ziraat işçilerinin yoksulluğunu devam ettirerek hususi sermaye sahiplerinin büyük yatırımlar yapabilmeleri için zenginleşmelerini teşvik etmek ve bunun için de en az yüz yıl daha beklemek, yahut diğer memleketleri geçmek şöyle dursun onların seviyesine yaklaşabilmek için bu işleri devlet eliyle yürütmek gerekmektedir.

Ürdün

Çöküntüye doğru

Geçen haftanın sonunda Amman'da, daha bir hayli süreceğe benzeyen bir oyunun ilk perdesi kapandı: Ürdün Kralı Hüseyin" ile kitlelerin sevgilisi Başbakan Süleyman Nablusi arasındaki amansız mücadelenin ilk safhası Başbakanın istifasıyla sona erdi.

İkinci perde, Batı taraftarı Kral ile Mısır taraftarları arasındaki mücadeleyle açılıyordu. Bin güçlükle teşekkül eden yeni Abdülhalim Nimr hükümeti ancak 4 saat yaşıyabildi. Bu kabine de Nablusî hükümetinden pek farklı bir manzara arzetmiyordu. Mısır ve Suriye ile dost kalmak, Eisenhower doktrinini reddetmek Abdülhalim Nimr'in hükümeti kurmak vazifesini kabul etmeden önce öne sürdüğü şartlar arasındaydı. Sokak, nümayişçilerini cezbetmesini çok iyi bilen Süleyman Nablusî'nin de istediği esasen buydu. Nitekim Nablusî istifasından birkaç gün evvel Ürdünlülere hitap eden bir nutkunda aynı fikirleri daha süslü bir şekilde ifade etmişti: Ürdünün istiklâlini ve dostlarını muhafazaya muktedir olabilmesi, ancak müsbet bir nötralist siyaset takibiyle mümkündü. İktisadî yardım hiç bir şarta tabi olmamalıydı. Ürdün komünizme karşı cephe almayı şart koşan Eisenhower doktrinini kabul etmiyecekti. Başkan Eisenhower, Ürdünün işlerine müdahale ediyordu. Allah onu sanki Ürdünün başına bir yeni peygamber olarak göndermişti, Fakat Ürdünün peygambere ihtiyacı yoktu...

Süleyman Nablusî'nin nutkunu binlerce dinleyici, coşkun tezahüratla karşılamıştı. Bilhassa Filistinliler ve mülteciler, eski başbakanın en hararetli taraftarları idi. Nablusî'nin genç Kralı devirmek ve Cumhuriyeti ilah etmek kararında olduğu biliniyordu. Bunu yapmak için gereken imkânlara da sahipti. Bu sebeble Nablusî ile Kral arasındaki mücadele bitmiş olmak şöyle dursun, yeni başlıyordu.

Bu haftanın başında Amman'ın bütün caddeleri Nablusî taraftarlarının nümayişlerini önlemek maksadıyla askerî kuvvetlerin kontrolü altına alınmıştı. Ama Ürdün Ordusunun Genel Kurmay Başkanı Abdülnevvar'ın da Nasırın hararetli bir taraftarı olduğu biliniyordu. Ana Kraliçenin bir manevrada bir bölüğü bile sevkü idare etmekten âciz olduğunu söylediği Abdülnevvar, ilk tedbir olarak Kral Hüseyin tarafından ordunun başından alınmış ve hudut dışı edilmişti. Ama mesele bununla halledilmiş olmuyordu. Zira Ürdün ordusunda Kurmay Başkanı gibi düşünen daha birçok ufak rütbeli subay vardı. Ordunun Kral taraftarı ve aleyhtarı diye ikiye bölünmesinden endişe ediliyordu. Ürdün topraklarında bulunan 3 bin kişilik Suriye kuvvetlerinin yeni takviyeler aldığı söyleniyordu. Ürdün hududunda bulunan Irak kuvvetlerine "hazır ol" emri verilmişti. Nablusî taraftarlarının nümayişleri ve azgınlıkları gün geçtikçe artıyordu. Kabinenin teşkiline Krala taraftar Ayan Meclisi reisi Said el Müftî memur edilmişti. Fakat karışıklıkların arkasının kesilmesini Ümit etmek için vakit erkendi.

Kral Hüseyin - Albay Nasır

"Lütfen önce siz oturun!"

Nitekim Said el Müftî de kabineyi kuramadı. Nihayet Halidî bir hükümet kurdu ama yeni kabinede Nablusî'ye de yer verilmiş olması, hükümet buhranının sona ermediğini gösteren kuvvetli bir emareydi.

Suriye ve Irakın müdahalesi karşısında İsrailin de Ürdünün taksimine katılmak istemesi imkânsız değildi. Kısacası, Ürdündeki karışıklıklar Orta Doğuyu yeni bir buhrana doğru sürüklüyordu. Bir takım huyları Mısırın sabık kralı Faruku andıran genç Kral Hüseyinin tahtı, bir takım muvakkat galibiyetler elde etse bile, ciddî şekilde tehlikedeydi.

Derdin başı: Filistin

Genç Kralın başındaki derdin başı, aslında büyük babası Kral Abdullahın eseriydi. Doğu Filistinîn İlhakıyla Kral Abdullah, âdeta hanedanının idam fermanını imzalamıştı. Bizzat kendisi 1951 yılında, Ömer camiinde namaz kılarken bir Filistinli Aarabın kurşunları altında can vermişti. Bugün Kral Hüseyine karşı beslenen düşmanlığın en köklüsü Filistinlilerden geliyordu. Düne kadar Ürdünün perde arkasındaki hâkimi olan Glubb Paşanın kovulması da Filistinlilerin bir eseriydi. Çoğu Birleşmiş Milletlerin verdiği ekmekle beslenen ve böylece de siyaset yapmak için bol bol vakit bulan Filistinli Arapların Kral hanedanına karşı en ufak bir sempatileri yoktu. Cumhuriyet fikri zihinlerine yerleşmişti. İtimat ettikleri tek siyaset adamı Nablusî idi. Sayıları 500 bini bulan Ürdünün nüfusunun üçte biri - bu Filistinliler Ürdünde tehlikeli bir siyasi kuvvet teşkil ediyorlardı. Kral Hüseyinin günün birinde Kral Farukun akıbetine uğraması hiç de hayret edilecek bir şey değildi. Daha şimdiden, hemen hemen Ürdündeki bütün dükkânlarda Nasırın portresi, Kral Hüseyinin yerini almıştı.

Süveyş

Yerinde sayan mesele

Geçen hafta Süveyş Kanalından yolcu gemileri de geçmeye başlamış, fakat ihtilâfların hallinde bir arpa boyu olsun yol kat'edilmemişti. Kısacası Kanal temizlenmiş, ama meseleler temizlenememişti, Albay Nasır 6 ay önceki ağzını değiştirmemişti. "Kanal benimdir, benim kalacaktır; Kanalı ben işleteceğim" demekte ısrar ediyordu. Dag Hammarskjoeld'üh Kahireli diktatörü ikna etme yolundaki gayretleri boşa çıkmıştı. Şimdi, Mr. H'ın nasihatçilik vazifesini Amerikanın Kahiredeki elçisi Hare omuzlarına yüklenmişti. Amerika, Kanala milletlerarası bir statü verilmesi, geçiş ücretlerinin Kanaldan faydalanan-

larla yapılacak müzakerelerden sonra tâyini için Nasırı ümitsizce de olsa iknaya çalışıyordu. İngiltere ve Fransa müzâkerelerin neticesinden çoktan ümidi kesmiş bulunuyorlardı. Amerika da aynı kanaata varmak üzereydi. İktisadî yardım vaadları Nasırın üzerinde hiç bir tesir yapmıyordu. Mısırlı diktatörün dediği dedikti. İngiltere, Fransa ve Amerika bayraklarını taşıyan gemilere Kanalı kullanmamalarını tavsiye etmişti. Almanya da ihtimal aynı yolu takip edecekti. Fakat mütehassıslar şimdilik Kanalı boykota imkân olmadığını söylüyorlardı. patılılar Kanal meselesini Güvenlik Konseyine, hatta gerekirse Genel Kurula götürmeyi düşünüyorlardı. Birleşmiş Milletler bugüne kadar hep Nasırın yararına işlemişti. Artık biraz da Nasıra karşı çalışmasının zamanı gelmişti.

Lübnan

Müstafi milletvekilleri

Geçen hafta Orta Doğunun Batıya en şirin görünen memleketi Lübnanda 7 milletvekili parlamentodaki vazifelerinden istifa ediyorlardı.. 44 kişilik parlamentodan 7 kişinin ayrılması ehemmiyetsiz bir hâdise sayılamazdı. İstifa edenlerin arasında eski başbakan Abdullah Yafî de bulunuyordu. Bu milletvekilleri hükümetin Batı taraftarı siyasetinden memnun değillerdi. Seki Başbakan Abdullah Yafî, hükümeti Lübnanı Amerikanın yanında Rusyaya karşı harbe sürüklemekle itham ediyordu. 1943 yılında Lübnanın istiklâlini ilk tanıyan Rusyaya karşı, bu memleket ne diye bir "Haçlı seferi"ne girişecekti? Lübnanın Eisenhower doktrinini daha Amerikan parlamentosundan geçmeden önce kabul etmesi de tenkit edilen noktalar arasındaydı. .7 milletvekilinin istifası Batıya en yakın ve ahalisinin yarısı hristiyan olan Lübnanda bile. Nâsırcı temayüllerin kuvvetini gösteren bir tezahürdü. Amerika, Orta Doğu siyasetini yürütürken bu noktaya son derece dikkat etmeliydi. Lübnanda bile durum bu olduktan sonra, diğer Arap memleketlerindeki hissiyatı tasavvur etmek çok. kolaydı.

A.B.D.

Eden ameliyat masasında

Geçen hafta Boston hava alanına konan bir uçaktan, sarışın, zayıf ve bitkin bir adam güçlükle yere indi. Sabık İngiliz Başbakanı ve birzamanların dünyanın en şık adamı Sir Anthony Eden ameliyat olmak üzere Amerikaya geliyordu. Talihsiz Mısır seferinden sonra Jamaica'ya dinlenmeye giden Eden'in hastalığının sadece "siyasî" olduğunu düşünenler, yanılmışlardı.

Eden Amerikaya varır varmaz, Eisehhower'in dostane bir mesajını buldu; Cumhurbaşkanı, "Size yardım et-

Lady ve Sir Anthony
Acı tebessüm

mek için ne yapabilirim" diyordu. Sır Anthony bu lâfa hazin hazin güldü. Süveyş seferinden hemen sonra Eden, Eisenhower'i ziyaret edebilmek için âdeta yalvarmıştı. Eden'in yıkılmak üzere olan siyasî hayatını kurtaracak tek adam Amerika Birleşik Devletlerinin Cumhurbaşkanı Eisenhower idi. Fakat Ike, o zaman Eden'in talebini reddetmişti. Siyasî hayatını kurtarmaya yanaşmıyan Ike., Eden'in hastalığına karşı ne yapabilirdi ki?

Fransa

Tapılan kraliçe

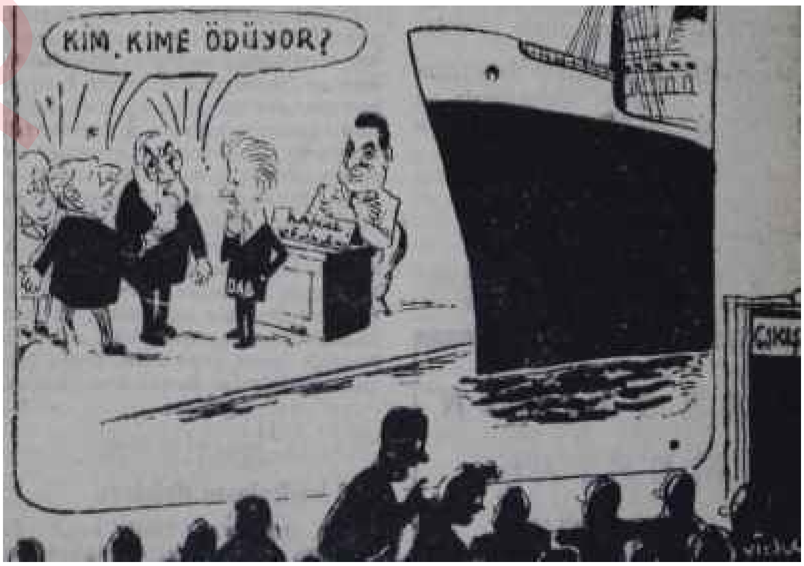
165 sene evvel bir kraliçenin -Marie Antoinette . başını uçuran Cumhuriyetçi Paris halkı, geçen hafta Kraliçe Elizabeth II.'yi sevinç içinde bağrına bastı. Parisliler tam 78 saat ve 55 dakika boyunca bir bayram yaşadılar. Komünist Humanite gazetesi bile umumî memnuniyet havasının dışında kalamamıştı. Okuyucularına, Kraliçe Elizabeth'in çok soğuk bir havada Parise vardığını, kendisine geçen yıl Yoldaş Bulganin tarafından hediye edilen muhteşem zibelin mantoyu giymekle isabet edeceğini bildiriyordu.

Sağcısı, solcusu, faşisti komünisti Kraliçeye karşı olan hayranlıklarında ittifak etmişlerdi. Bir asır evvel Kraliçe Victoria da Pariste daha az sevinçle karşılanmamıştı. Victoria o zaman intibalarını Paris şehrinin hatıra defterine şöyle yazmıştı: "Memnunum; sevinç içindeyim. Sanırım ki hayatım boyunca Paristen güzel ve neşeli bir şey görmedim".

Fildişi rengi, işlemek muhteşem gece elbisesi içinde ve başında tacı bulunan Elizabeth, Operaya geldiği zaman Operanın önündeki meydanı dolduran 35-40 bin Parislinin bitmek tükenmek bilmeyen tezahüratıyla karşılandı. Majestelerinin bir adım gerisinden yürümesini çok iyi bilen prens Philip, Parislilerin coşkunluğunun kendisini şaşkına çevirdiğini söylüyordu.

Kraliçenin ziyaretinden en fazla memnuniyet duyanlar muhakkak ki televizyon cihazı satıcıları olmuşta. Zira televizyon satışı büyük ölçüde art mıştı. Satın almaya muvaffak olama-

Vicky Kanal meselesine bakıyor:

"AZ GİTTİK, UZ GİTTİK.."

Elizabeth II. Operaya geliyor
Parislilerin yeni aşkı

yanlar televizyon kiralama yoluna gidiyorlardı. Böylece bütün Parisliler Kraliçenin Seine nehrindeki şahane gezisini takip edebildiler. Nehrin iki kıyısını, dünyanın en güzel şehrinde yaşamakla mağrur Parisliler doldurmuştu.

78 saat 55 dakikanın mühim bir kısmî karşılıklı nutuklar ve ziyafetlerle geçti. Bir ziyafette 7kirpi"nin de menüye girmesi, Majestelerinin Paristeki Büyük Elçisine endişeli saatlar yaşattı. Büyük Elçi, Kraliçenin "kirpi" yemekten pek hoşlanmıyacağı kanaatini besliyordu. "Kirpi"nin bol trüflü foie gras'dan başka bir şey olmadığını öğrenmeden gönlü rahatlamadı.

Majestelerinin Paristeki üç günlük ikametleri sırasında gazetelerde bu hâdiseye ayrılan sütunların uzunluğu ise yarım kilometreyi buluyordu..

İtalya

Fikir sahibi başkan

Dış İşleri Bakanı Martino'nun, Cumhurbaşkanı Gronchr'nin mesajını Eisenhower'e ulaştırmayı reddetmesi, geçen hafta bütün İtalyayı meşgul eden siyasi bir mesele oldu. Cumhurbaşkanının bilhassa dış politika bahsinde İtalyan hükümetinden farklı görüşlere sahip olduğu kimsenin meçhulü değildi. Gronohi'nin Başkan Eisenhower'e göndermek istediği mesajda bu fikirler açıklanıyordu:

Cumhurbaşkanı Gronchi, Orta Doğuyu Batı ve Doğu arasında bir rekabet mevzuu olmaktan kurtarmak için, İtalyanın arabuluculuk yapmasını arzu ediyordu. Bundan başka Gronchi, Almanyanın birleşmesi mevzuunda İtalyanın müsbet bir rol oynıyabileceğini düşünüyor, Orta Avrupanın tarafsız bir bölge haline getirilmesini istiyordu.

Dış İşleri Bakanı Martino, mesajın muhtevasını İtalyanın takip ettiği dış politikaya aykırı bulmuştu. Kabine de Dış İşleri Bakanı gibi düşünüyordu. Bu sebeble başkanın mesajını sansüre tutma kararını almıştı.

Ama Gronchi kolay kolay baş eğecek tipte bir adam değildi. Sansür haberi derhal basına duyuruldu. Gazetelerin çoğu Cumhurbaşkanının tarafım tutuyorlardı.

Geçen sefer 5 oy farkla itimat alarak iktidarda kalan İtalyan hükümetinin bu hâdiseden sonra yuvarlanması beklenebilirdi. Fakat Gronchi daha yıllarca İtalyanın Cumhurbaşkanlığını yapacaktı.

Mısır

Tehlikeli alâkalar

Gecen hafta Mısır ve İsrail arasındaki yeni bir kavga, mevcut bin meseleye bir yenisini ilâve ediyordu. Haftalık bir Mısır mecmuası, Birleşmiş Milletler askerlerinin İsrail hududunda üniformalı İsrail kızlarıyla samimi şekilde eğlenmelerini, dansetmelerini gösteren bir yığın fotoğrafı neşrediyordu. Mısır subayları bu aşikâr dostluktan endişeye düşmüşlerdi: Sarışın Birleşmiş Milletler askerleri, hududun öte tarafındaki esmer güzeli İsrail kadın askerlerin cazibesine tutulmuşlardı. Üniforma ile güzelliği meczeden İsrailli genç kızları bağırlarına basan Birleşmiş Milletler askerlerinin vazifelerini icap eden bitaraflıkla ifa edememelerinden hakikaten korkulabilirdi. Mısırlılar şikâyetlerini gizlice, Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin şefi General Burns'e bildirdiler. Birleşmiş Milletlerin genç askerleri, artık üniformalı İsrail güzellerini bağra basarak vazifelerini ihmal etmiyecekleı!.

İngillere

Dul kadınların **doktora**

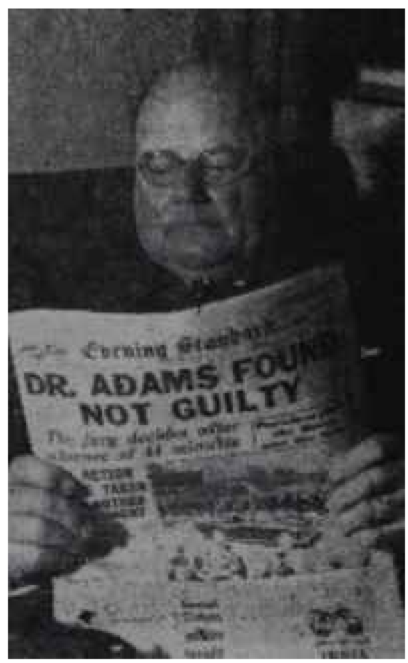
Dr. Adams'ın ismi artık Landru gibi şöhretli canilerin arasında sayılamayacak. Zira İngiliz adalet tarihinde uzunluk rekorunu kıran bir muhakemeden sonra, 12 kişilik Jüri heyeti geçen hafta oy birliği ile Eastbourne'lu doktorun miraslarına konmak için ihtiyar hastalarım zehirlemediği kanaatına vardı.

Maamafih bütün dünyâ basım, Dr. Adams'tan çok, bu beklenmedik muvaffakiyeti elde eden avukatla meşguldü. Avukat Geoffrey Lawrence, Dr. Adams'ın sadece suçsuz olduğunu değil, itimada şayan bir hekim olduğunu, doktorun cani olduğuna çabucak inanan İngiliz halkına kabul ettirmeye muvaffak olmuştu.

Lav/rence, ilk defa bir cinayet dâvasına giriyordu. Buna rağmen daha ilk günlerde yaman bir avukat olduğunu hissettirmişti. Çabucak tıbbi bilgisini genişletmiş, Dr. Adams'ın hastasını bilerek öldürdüğünü iddia eden iki meşhur hekimin yanıldıklarını ortaya koymuştu. Şahitleri sorguya çekmekte de Avukat Lawrence görülmemiş bir maharet göstermişti En ağır ithamları, ustalıkla sorulmuş birkaç sualden sonra, iskambilden kuleler gibi devirivermişti.

İşin en hoş tarafı Dr. Adams'ın gösterdiği serinkanlılıktı. Eastbourne'lu doktor cinayetle itham edildiği zaman nasıl kılı kıpırdamadıysa suçsuz olduğu bildirilince de o kadar sakin kalmasını bildi.

Avukat Lawrence'in üstadça müdafaası sayesinde sadece hürriyetine değil, aynı zamanda büyük bir şöhrete de kavuşan Eastbourne'lu doktor Adams, şimdi hatıratım kaleme almakla uğraşmaktadır. İşin hoş tarafı, dul kadınlar cinayeti hikayesiyle aylarca sütunlarını dolduran Londra - nın en büyük üç gazetesi, doktorun hatıralarını kendi gazetelerinde neşredebilmek için âdeta yazış etmektedirler.

Dr. Adams gazete okuyor
"Bakalım ne yazmışlar?"

ŞU TALİHSİZ MUHAFAZAKARLAR

Doğan AVCIOĞLU

İngilterede hemen şu anda seçimlere gidilse, mücadeleyi muhtemelen İşçi Partisi kazanacaktır. Ara seçimleri Muhafazakar Partinin taraftarlarının azalmakta olduğunu göstermektedir. Bu değişikliğin ilk bakışta talihsiz Süveyş seferinin neticesi olduğunu düşünmek mümkündür. Fakat İngiliz halkının dış meselelere olan ilgisizliği böyle, bir izahı kifayetsiz kılmaktadır. Hatta birçok İngiliz, eski İmparatorluk günlerini hatırlatan Süveyş seferinden gurur bile duymuşlardır. Seterin yarıda durdurulmasından dolayı da İngiliz Hükümetinden çok Amerikaya kızmışlardır. Dış siyaset, halktan ziyade, İngilterenin şaşaalı devirlerini bir türlü unutanuyan bazı Muhafazakâr milletvekiIlerini isyan ettirmektedir; Fakat Salisbury'nin istifasına rağmen, âsi milletvekilleri MacMillan'ın izinden gitmek zaruretini anlıyacak kadar siyasî zekâya sahiptirler.

Muhafazakâr Partinin prestijini kaybetmesinin sebeblerini takip ettiği için iç siyasette aramak gerekmektedir. Partinin ileri gelenlerinden birçoğu nasıl dış siyasette İmparatorluk devrinin hatıralariyle yaşıyorlarsa, iç siyasette de eski liberalizm günlerini unutamamışlardır. İşçi Partisinin temellerini attığı "refah devleti"ne düşmandırlar. Günün icaplarına uyan modern bir muhafazakârlığı müdafaa eden Butler gibi uyanık liderleri affetmemektedirler. İşçi kitlelerinin pazarlık kudretini arttıran tam istihdamın aleyhindedirler. Sendikalara meram anlatmak için patronların daima başvurabileceği bir işsiz kitlesinin bulunması gerektiğini düşünmektedirler. Yüksek gelirleri cezalandıran ağır vergilerin kaldırılmasını ve her türlü iktisadi yasağa son verilmesini istemektedirler. Hükümet yıllardan beri iktisadi ve sosyal zaruretleri Parti üyelerinin temayülleriyle uzlaştırmağa çalışmaktadır. Fakat uzlaştırma teşebbüslerinin her zaman muvaffakiyetli neticeler verdiğini iddia etmek güç olacaktır. Muhafazakâr Hükümet, istese de istemese de, taraftarlarının dar görüşlü temayüllerine tercüman olmaktadır.

İktisadi kontrolların kaldırılması, fiat yükselmelerine yol açmıştır. Yıllardanberi muntazaman yükselen fiatlar, ufak gelir sahiplerinin şikâyetlerini çoğaltmaktadır. Fiat artmaları, İngiliz lirasının değerini tehlikeye atmaktadır. Diğer taraftan, sendikaları haklı olarak zam istemeğe sevketmektedir. Muhafazakâr Hükümetin ücretleri arttırmamak yolundaki bütün gayretlerine rağmen, grev veya grev tehdidi altında artan ücretler İngiliz lirasının değerini yeniden tehlikeye atmaktadır. Muhafazakâr hükümet, son zamanlardaki bütçe fazlalarına, kredi tahditlerine rağmen bu duruma son vermemiştir. İngiltere daimî enflasyon tehdidi altındadır ve ücretlerin kârlar ve iratlardan çok yavaş artması, İşçi kitlelerinin memnuniyetsizliğini daha da çoğaltmaktadır. Eden zamanından beri Muhafazakârlar hususi yatırımları teşvik için yüksek karlara taraftar oldukları saklamıyorlardı. Bununla beraber, 1956 yılında sanayi sektörü istihsalinde en ufak bir artma görülmemiştir. Fiatlar ve kârlar yükselmiş, istihsal yerinde saymıştır. Böyle bir durumda MacMillan'ın işçileri zam talebinde bulunmamaya davet etmesinin dinlenmiyeceği aşikârdı. Nitekim büyük ölçüdeki son grevler ve zam talepleri Muhafazakâr Partinin takin ettiği siyasetin tabii neticeleridir. İşçi kitleleri Muhafazakâr Partinin iktisadî ve sosyal siyasetinin fiatını sadece kendilerinin ödemesini kabul etmemektedirler. Bunun için de, İngiliz iktisadını alt üst etmek pahasına da olsa seslerini işittirebilmek imkânlarına sahiptirler.

Bununla beraber Eden gibi MacMillan Hükümetinin de orta ve yüksek gelirli sınıfların lehindeki siyasetlerinden vazgeçmek niyetinde olmadığını gösteren temayüller mevcuttur. Kiraların serbest bırakılması hakkındaki kanun projesi, sosyal güvenlik müesseselerinden faydalananların malî iştiraklarının arttırılması ve muhalefetin "zenginler için bütçe" adını verdiği yeni yıl bütçesi, bu temayülü ifade etmektedir.

Kiraların serbest bırakılmasını bazı iktisadî mülâhazalar haklı gösterse bile. bu karar mahdut kazançlıların gelirlerinden bir kısmının irat sahiplerine nakli neticesini verecektir. İşçi Partisinin İktidara gelince evleri millîleştireceğini ilân etmesi Muhafazakâr Partiye verilmiş enerjik bir cevaptır.

Sosyal hizmetlerin kalitesini arttırmadan aidatları yükseltmeyi düşünmek te az gelirlilerin vergilendirilmesinden başka bir şey değildir. Muhafazakar Hükümetin ihtiyatlı hareket etmesine rağmen, bu meseleler önümüzdeki günlerde büyük gürültülere ve sosyal huzursuzluklara sebebiyet verecektir.

Son İngiliz bütçesi de orta ve yüksek gelirli sınıfları tatmin gayesini gütmektedir. 100 milyon İngiliz lirasını bulan vergi indirmeleri orta sınıflan ve iş adamlarını memnun etmeğe çalışmaktadır. Askeri masraflarla kısılması, büyük ölçüde bütçe fazlası ortaya çıkarmaktadır. Bu fazlalığın tamamının İngiliz lirasını kuvvetlendirme yolunda kullanılması beklenebilirdi. Fakat Muhafazakâr Partinin yeni ümidi, Maliye Bakanı Thorneycroft'un herşeyden evvel araseçimlerinde çekimser kalan Muhafazakâr seçmenleri ikna etmesi lâzımdı. Yeni bütçe orta sınıflara zenginleşme imkânı getirdiğini iddia etmektedir. İki bin İngiliz lirasının üstündeki gelirlerin amansız düşmanı müterakki gelir vergisi hafifletilmektedir. İngiltere'de halen gelirleri iki binin üstünde 280 bin mükellef mevcuttur. Yeni indirmelerin ağır vergilerin çalışma cesaretini kırdığı orta sınıfa mensup birçok kişiyi kazançlarını arttırmaya teşvik edeceği umulmaktadır. Bu kararın 2 binin üstündeki gelirleri % 12 nisbetinde çoğaltacağı hesaplanmaktadır. Sendikalara karşı, ücretlerin halen % 5'ten fazla arttırılmasının iktisaden mümkün olmadığını iddia eden hükümetin bu durumda işçi kitlelerini ikna etmesi çok zor olacaktır.

Diğer taraftan çocuklarını Saint Paulus, Eton gibi hususî mekteplere gönderen ailelerin bu masrafları gelirlerinden indirilmekte, böylece gelirin bu kısmı vergiye tabi olmamaktadır, İngilterede tahsil, prensip itibariyle bedavadır. Fakat orta sınıflar için çocuklarını, İngilterenin düne kadar bütün seçkinlerini yetiştiren hususî mekteplere göndermek son derece mühim bir meseledir. Bu karar, herhalde orta sınıflar nezdinde Muhafazakâr Partinin prestijini arttıracaktır. Fakat aynı zamanda isçi kitleleri ve orta sınıflar arasındaki anlaşmazlık mevzularını da çoğaltacaktır. Kısacası, ihtiyatlı hareket etmesine rağmen. Muhafazakâr Hükümet orta ve yüksek gelirli seçmenleri himaye eden bir siyaset takip ettiğini gizliyememektedir. Bu da, İngilterede gitgide artan sosyal huzursuzluğu teskin edeceği yerde kuvvetlendirmektedir.

Gelecek seçimlerde İşçi Partisi sosyal adalet fikrinden mülhem müsbet bir programla ortaya çıkmaya muvaffak olursa ekseriyeti elde etmekte güçlük çekmiyecektir. Zira orta ve yüksek sınıflar seçmenlerin çoğunluğunu teşkil etmemektedir ve bütün tavizlere rağmen artan iktisadî güçlükler orta sınıflara rey verenlerin çekimser kalmasına mâni olamıyabilir. 1954 yılından beri işçi Partisi, yeni bir doktrin üzerinde düşünmekte ve sosyalizmin yeni gayelerini tesbit etmeğe çalışmaktadır. İşçi Partisi sosyal gayelerle iktisadî zaruretleri birleştirmeye ve bu gayeleri müşahhas hakikatler haline getirebileceğine kitleleri inandırmaya muvaffak olursa, sadece Ingiltereye yeni ümitler getirmekle kalmıyacak, diğer dünya memleketleri için de iyi bir örnek teşkil edecektir.

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Gıda

Ayarlamaların peşinde

Bir başka zaman olsa, hemen **hiç** kimsenin üzerinde durmak lüzumunu hissetmiyeceği bir mevzu sırf günün şartları yüzünden çok alâka topladı. Ankarada vazife gören memurlarla üniversite öğrencileri başta olmak üzere pek çok sayıda insan, geçen haftanın sonunda Cuma günü gazetelerde, bilhassa Zafer'de, çıkan yazıları dikkat ve tebessümle okudular. Zafer'in kelimeleri ile hâdise **şuydu:**

"7 Nisan 1948 Dünya Sağlık Teşkilâtının kuruluş günüdür. O tarihten itibaren her sene Sağlık günü olarak kutlulanan bu günde sağlıkla ilgili bir mevzu ele alınmaktadır. 1957 senesinin 7 Nisan günü için gıda ve beslenme mevzuu seçilmiştir. Bundan dolayı bu sene Birleşmiş Milletlerin Ziraat ve Gıda Teşkilâtı (F.A.O.) da Dünya Sağlık Teşkilâtı (W.H.O.) ile birlikte 7 Nisan gününü kurulamaktadırlar".

Okuyucular bu "kutlulamaktadırlar" kelimesinde durakladılar. Gerçekten Türkiye için sağlık ve beslenme mevzuunda bu kelimenin kullanılmasını haklı gösterecek en küçük bir sebeb yoktu. Tam tersine, "yas tutma" tâbirinin çok daha uygun olacağı şüphesizdi. Çünkü zaten hiç de parlak olmayan beslenme şartları son haftalarda, bilhassa Ankarada çok daha kötüleşmişti. Zira Belediye kararı ile lokanta tarifelerine yüzde kırk ile altmış arasında bir zam yapılmıştı. Zam haberi yıldırım hızı ile yayıldı. Lokanta işletenler bir yana bırakılırsa zamdan hiç kimse memnun değildi. Hele üniversite öğrencileri ile bekâr memurların üzüntüleri son derece büyüktü. Çünkü Zafer'in dediği gibi "insan sağlığı üzerine tesir eden birçok faktörler olmakla beraber, insan organizmasına lâzım o* lan bütün unsurlar beslenme ile temin edildiğinden bedenî inkişaf ve insan sağlığı ancak iyi bir beslenme ile mümkündür". Halbuki zamlı tarifeye göre iki buçuk, üç liralık yemek yiyen bir kimse lokantadan yarı aç yarı tok çıkmaktadır. İki buçuk liradan hesaplanırsa öğle ve akşam yemekleri için ayda yüz elli lira ödemek gerekecektir. Sabah kahvaltısından vazgeçilse bile, bu yeni vazifeye başlamış bir Üniversite mezunu memutam yüz altmış sekiz lira, **otuz** lira run aşağı yukarı aylık geliri demektir. Gerçekten bu memur ilk altı ay asli maaşa terfi ettiği zaman da yüz seksen yedi lira aylık alacaktır. Beş maaş ikramiyeleri eklediğimizde bu miktar biraz yükselecektir.. Fakat acı gerçek şudur ki bu memur aldığı para ile ancak karnım doyurabilir. Ev kirası, giyim, kuşam, ufak tefek medeni ihtiyarlar, evlenip yuva kurma ümidi? Bütün bunlar için maaşından ayırabileceği bir şey yoktur.

Üniversite talebesi iyi çalışabilmek için iyi beslenmelidir. Bugünkü şartlarda buna imkân yoktur. Gene de en *iyi* durum talebelerindir .şüphesiz burslu olanlar için-. Çünkü burs devlet memurluğuna başlandığında alınacak aylığa yakın olduğu gibi talebelikte bazı şeyler daha ucuza sağlanabilir. Yurtta çok az bir para ile kalınabilir, üniversite lokantasında ucuz sayılacak bir fiyata iyi kötü karın doyurulabilir. Mezun olmak bu avantajları kaybetmek demektir.

Meseleyi bu kadar dar bir çevre içinde düşünmek nasıl mümkünse, düşünce sınırını bütün Türkiyeyi içine alacak şekilde genişletmek te mümkündü. Zafer'in yazısındaki şu satırları okuyanlar öyle yaptılar:

"Muhtelifi iklimleri bünyesinde toplayan yurdumuz çeşitli ürünleriyle beslenme imkânları bakımından dünyanın en zengin ülkelerinden biridir. Nüfus artısını nazarı dikkate alarak endişeye düşen milletler yanında günden güne inkişaf eden sulama tesislerimiz, gübre fabrikalarımız, köylere kadar ulaştırdığımız modern teknik ve bilgimizle istikbale emniyetle bakarken buna muvazi olarak beslenme eğitiminin de geliştirilmesi muhakkak ki memleketimiz için hayırlı olacaktır. Çünkü milletlerin bekası sağlık, sağlık ise iyi bir beslenme tatbik etmekle kabildir. Bu vazife yalnız hükümete bırakılmamalı, sağlık ,ve beslenme arasındaki bağların ne kadar sıkı olduğunu hor şahıs, hor aile, her sosyal grup anlamaya çalışmalı ve gıdayı itiyatlarını kendi sağlıklarına en elverişli bir şekilde tanzim etmelidir. Bugün dünyanın her tarafında basit ve tam beslenme

MİLLİ KORUNMA

Ticaret çevrelerinden yükselen şikâyetlerin en ehemmiyetlileri, şüphesiz, Millî Korunma Kanununa ve onun tatbikatına müteallik olanlardır.

Halbuki 1956 Haziranının ilk haftasında iktidar partisi ileri gelenlerinden bazıları büyük bir başarı kazanmanın sevinci içindeydiler. Türkiye Büyük Millet Meclisi eski iktidar devrinden kalma bir kanunu bazı değişikliklerle yeniden yürürlüğe sokuyordu. Bu kanun, 1956 Haziranın kovalayan bir kaç ay içinde her bakımdan meşhur olan, Milli Korunma Kanunu idi.

3780 sayılı Millî Korunma Kanunu İkinci Dünya Harbi başladığı zaman kabul edilmişti. Bir olağan üstü hal kanunuydu. Nitekim birinci maddesi şöyleydi:

"Madde 1 — Fevkalade hallerde Devletin, bünyesini iktisat ve Millî Müdafaa bakımından takviye maksadiyle İcra Vekilleri Heyetine, bu kanunda gösterilen şekil ve şartlar dairesinde vazife ve selâhiyetler verilmiştir.

Fevkalâde haller şunlardır:

A — Umumi veya kısmi seferberlik,

B — Devletin bir harbe girmesi ihtimali,

C — Türkiye Cumhuriyetini de alâkalandıran yabancı devletler arasındaki harp hali."

1956 yılının Haziran ayında Türkiye'de umumî veya kısmi bir seferberlik ilân edilmemişti. Devlet herhalde bir harbe girmeği de düşünüyor olamazdı. Türkiye Cumhuriyetini ilgilendirebilecek bir harp ihtimali de birden bire ortaya çıkmış değildi. O halde ceza hükümleri büsbütün ağırlaştırılmış bir Milli Korunma Kanununu gerektiren şartlar nelerdi?

Hükümetin enflasyoncu iktisat siyasetinin neticesi olarak fiatlar hızla yükseliyordu.1948 yılında 100 olan toptan eşya fiatları indeksi 1953 te 107 ye, 1954 te 118'e, 1955 te 127'ye, 1956 Mayısında da 153'e çıkmıştı. DP. nin iktidara geçtiği 1950 yılında indeks 97 olduğuna göre altı yıl içinde toptan eşya fiatlarında yüzde 56 dan fazla bir artma olmuşta.

Ankara ve İstanbul için hazırlanan geçinme indeksleri de aynı yükselişi gösteriyordu. Konjonktür Dairesinin verdiği rakkamlar şöyleydi:

Yıllar	*Ankara*	*İstanbul*
1948	100	100
1949	108	110
1950	100	104
1951	102	103
1952	107	109
1953	112	113
1954	122	123
1956	138	134
1956 Ocak	153	149
1956 Mayıs	156	155

Görülüyor ki fiatlardaki artma birden bire kendini göstermiş değildir. Fiatlar ilkin ağır, daha sonra hızlı bir tempo ile boyuna yükselmiştir, Fiat yükselmeleri başladığı zaman hükümeti ikaza çalışanlar olmuştur. İkaz edenler arasında üniversite hocaları da vardı. Fiatların devamlı yükselişi hayra alamet, değildi. Daha başka bazı olaylar da göz önüne alındığında gelecek yılların daha büyük Hat artışlarını da beraberlerinde getirecekleri şüphesizdi. Hükümet tedbir almalı, milyonlarca vatandaşın daha da sıkışık bir duruma düşmesini önlemeğe çalışmalıydı.

İktidar partisi ileri gelenleri bütün bunlara kulaklarını tıkadılar;

yolunda bütün milletler ileri hamleler yapmışlardır. Bizim de buna ayak uydurmamız hepimizin sıhhati ve istikbali için lüzumludur. Mutfağımızda ve beslenmemizde bilgi, ailemizde sıhhat, dolayısiyle yurdumuzda da refah yaratır. Çünkü ancak sıhhatli insanlar çalışır, çalışma ise istihsali ve millî geliri artırır."

Yukardaki satırların yazarı uzak görüşlülüğünden dolayı tebrike hak kazanıyordu. Hakikaten Türkiyenin beslenme meselesi, bugün için, yukardaki satırlarda ifade edilenden o kadar uzaktı ki... Bilgi, beslenme ile sağlık arasındaki bağlılık v.s. Önce insanı besliyecek kadar gıda elde edilsin, bütün bunlar ondan sonra düşünülürdü. Köylünün beslenme şartlarının ne kadar kötü olduğu biliniyordu. Şehirlerde enflasyonun tesiri ile gelirleri, görünüşte artsa bile, gerçek olarak azalan kimselerin de yetecek gıda maddesi satın alamıyacakları açıktı. Türkiyede beslenme mevzuunun ilk meselesi gerçek bir kalkınma meselesi idi. Köylerde büyük ölçüde gizli işsizlik vardı. Bu demekti ki bir kişinin istihsal edebileceği mahsulü mesela üç kişi istihsal ediyordu. Bu fazla iki kişiyi ziraattan çekmek gerekiyordu, iddiaların tersine Türkiye bugünkü nüfusu beslemekte güçlük çeken bir memleketti. Millî Korunma tatbikatı sırasında bütün açıklığı ile ortaya çıkmıştı ki, istihsal ile istihlak arasında kapatılamayan bir açık vardı. Beslenme meselesinin de halli her şeyden önce içinde bulunduğumuz iktisadî çıkmazdan kurtulmamıza bağlıydı..

VE SONRASI..

o sözleri söyliyenlerle alay ettiler. Türkiye hızlı bir kalkınma devresine girmişti. Vatandaşın kazancı boyana artıyordu. Fiatların yükselmesi bu kazanç artısının doğurduğu bir durumdu. Yani hayat seviyesinin yükseldiğini gösterir şaşmaz bir işaretti. Sonra hayat seviyesinin yükseldiğini daha başka bazı olaylardan da anlamak kolaydı. Meselâ artık her mahallede beş, on milyoner vardı!.

Ne var ki İktidar partisi ileri gelenlerinin bu iyimserliklerini her mahalledeki beş, on milyonerle işleri tıkırında giden iş adamlarından, vergi ödemeyen büyük çiftçiden başka paylaşan yoktu. Hiç şüphesiz bazı kimselerin gelirleri artmıştı, hem de fiatlardaki artışın kat kat üstünde... Fakat büyük çoğunluğun geliri, yarışı daha başlangıcında kaybetmiş; fiatlar arasındaki mesafeyi hızla açmağa başlamıştı.

Vatandaşın şikâyeti iktidara mutlaka ulaşacaktı. Hiçbir iktidar, ne kadar azimli olarsa olsun, böyle bir durumda mutlaka gözündeki bağı çözmek, kulağındaki tıkacı çıkarmaktan başka bir şey yapamazdı. İşte Milli Korunma Kanunu böyle bir hava içinde yeni şekli ile yürürlüğe konuldu. O güne kadar hayat seviyesinin yükselmesi karşısında memnunluğunu her fırsatta açıklamış olan hükümet artık pahalılığı kabul etmiş, ama samur kürkü de tüccarın sırtına geçirivermişti. Geçici mal darlıklarını sun'i olarak muhalefet hatipleri, fiat yükselmelerini de tüccar sınıfı yaratıyordu. Artık Milli Korunma Kanunu ile bu duruma son verilecekti. Vatandaşların yeniden derîn nefes alacakları, pahalılık kâbusundan sıyrılacakları zaman uzak değildi.

Pek çok vatandaş bu iyimserlik seline kapıldı. Öyle ki gelecek seçimde kaybetmek korkusu içindeki bazı politikacıların "işte ellisekizi şimdi kazandık" dedikleri halkın arasında yayıldı.

Millî Korunma Kanunu bütün sertliği ile yürürlüğe girdikten sonra piyasaya Korku havası hâkim oldu. İlk şaşkınlık geçtikten sonra kanun hükümlerinin tehdidi altında olanlar durumlarını ayarlamak imkânını buldular. Baskı grupları Ekonomi ve Ticaret Bakanlığını "çok kararlı" bir kararsızlığa sürükledi. Sonunda Tüccar ve esnaftaki korku, müstehlikteki ümit kayboldu.

Millî Korunma Kanunu tatbikatı müstehlikleri bazı mal ve hizmetlerden mahram etmiş, üstelik, fiatları oldukları yerde tutamamıştı. Konjonktür Dairesinin hazırladığı geçim indekslerinde bu durum açıkça görülüyordu:

Aylar	*Ank*
(1956)	
Haziran	155
Temmuz	149
Ağustos	147
Eylül	149
Ekim	150
Kasım	156

1956 Aralık ayında ve 1957 de bu yükselişin devam ettiği, hattâ hızlandığı muhakkaktır. O, halde sert tedbirler fiâtları durduramamıştır demekte mübalâğa yoktur.

Bu, beklenmeyen bir netice de değildi. Çünkü enflasyonu yaratan sebebleri ortadan kaldırmağa çalışmadan sadece arazı yok etmeğe çabalamak, ya tutarsa ümidiyle göle yoğurt mayası atmaktan pek farklı bir davranış sayılamaz.

İngiltere

Yeni Bütçe

İfşa edileceği güne kadar, atom sırrı gibi son derece gizli tutulan yeni İngiliz bütçesi geçen hafta Maliye Bakanı Peter Torneycroft tarafından açıklandı. Bütçe günü İngilterede hakikaten mühim bir gündü. Okumasını bilenler için, Hükümetin Bütçe rakkamlarının arkasında gizli düşüncelerini keşfetmek mümkün olabilirdi. Zira Majestelerinin hükümetini her suçla itham etmek kabildi ama, Bütçede samimiyetsizlikle asla.. Bütçe, İngilterenin gelecek yıl için ne şekilde hareket edeceğini gösteren samimi bir vasıtaydı.

Torneycroft'ın bütçesi, geçenlerde savunma meseleleriyle alâkalı olarak neşredilen Beyaz Kitabın tabiî bir neticesiydi. İngiltere savunma masraflarını kısıyordu. Torneycroft, bu şekilde sağlanan tasarruflarla herhalde dış ticaret durumunu düzeltmeye ve

Peter Torneycroft
Seçmenlere küçük bir hediye

sallanan İngiliz lirasının prestijini arttırmaya sarf etmek istiyecekti. Fakat ne çare ki seçmenler, yeni bütçeden çok şeyler bekliyordu. Yıllardan beri ha bu sene, ha gelecek sene diyerek ağır vergilerin indirilmesini beklemişlerdi ve bu ümidi halen kaybetmiş değillerdi. Ara seçimlere Muhafazakâr seçmenlerin alâkasızlık göstermesi. Muhafazakâr hükümete müteveccih bir ihtardı. Hükümet ihtarın mânasını anlamışta. Nitekim zengin ve orta tabakanın vergi yükü azaltılıyordu. Seçmenlere 98 milyon İngiliz - lirası tutarında bir hediye veriliyordu, Torneycroft şöyle diyordu: "Bu cins bir reform, çoktan beri yapılmalıydı. En yukarı kademelere yükselme fırsatları yaratmak azmindeyiz. Aynı zamanda çalışan da mükâfatım elde, etmelidir". Bu, ağır vergilerin yükselme imkânına set çektiğini, iddia eden

iş muhitlerine verilmiş bir tavizdi. Maliye Bakam siyasî bir dille iş adamlârına zenginleşme imkânının verileceğini ifade ediyordu. 2 bin liralık yıllık gelirden itibaren başlayan müterakki gelir vergisi, büyük ölçüde hafifletiliyordu. Orta sınıfın çocuklarım Eton gibi şöhreti büyük mekteplere göndermesi. kolaylaştırılıyordu; bu masraflar vergiden muaf tutuluyordu. Bundan başka denizaşırı memleketlerdeki sanayiler de verginin dışında bırakılıyordu.

Bununla beraber yeni bütçe, enflasyonist sayılamazdı. Bu yıl da hatırı sayılır derecede bütçe fazlası temin ediliyordu. Bundan başka, ihracat büyük ölçüde artmıştı. Fakat her şeye rağmen İngilterenin iktisadî durumu pek parlak sayılamazdı. 1955 - 1956 devresinde gayri safi millî hasıla ancak yüzde bir kadar bir artma kay-

John Foster Dulles

"İktisadî yardıma hız!"

detmişti. Bu artış sanayi sahasından ziyade, ticari sektörün ve hizmetlerin gelişmesinden neş'et ediyordu. Sanayiin istihsali artmamıştı. Buna mukabil istihlâk maddeleri fiatlarında yüzde beş nisbetinde yükselme olmuştu.

Yeni bütçe, Muhalefetin ağır hücumlarına hedef teşkil etti. İşçi Partisinin Bütçe sözcüsü Wilson için bu, "zenginler için bir bütçe" idi. Memleketin karşılaştığı güç meseleleri halletmek yerine, zenginlerin servetini arttırmak gayesini güdüyordu. Enflasyonla mücadele edeceği yerde, enflasyonu kamçılıyordu, yatırımları arttırmak için hiç bir şey yapılmamıştı. Bütçe fazlalarından dağıtılan hediyeden, asıl ihtiyacı olanlar hiçbirşey almıyorlardı. Ne kadar çok zenginseniz, yeni bütçedeki hisseniz o kadar büyüktü. Yaşlı kimselere ödenen ihtiyarlık tahsisatım arttırmamak görülmemiş bir adaletsizlik numunesiydi.

Muhalefetin hücumları hakikaten mübalâğalı idi. Ama her şeye rağmen yem bütçenin Muhafazakâr seçmenleri memnun etmek gayesini güttüğünü inkâr etmek çok zor olacaktı.

Ah Şu Brezilya!.

Çektiğimiz "geçici" yokluk buhranlarını yaratan meğer sadece Muhalefet veya Kasım Gülek değilmiş.

Geçen hafta Dünya gazetesinin bildirdiğine göre Alaşehir de Sarısu Mahallesi D.P. Ocağında konuşan D.P. milletvekili Sudi Mıhçıoğlu kahve yokluğunun sebebini şöyle açıklamıştır:

"Bizim elimizde döviz yok değil var, fakat Brezilya bizden bir tane bile nohut almazken kalkıp da biz onlara paramızı mı verelim?"

Kahve yerine, nohut içmemizin sebebi anlaşıldı, değil mi?

Dış Yardım

Amerikanın yeni fikirleri

Eisenhover hükümeti geçen hafta Kongreye büyük ölçüde değiştirilmiş, yepyeni bir Karşılıklı Güvenlik programı takdim etti.

John Foster Dulles dış yardımla ilgili Hususî Senato Komitesi önünde hükümetin yeni fikirlerini açıkladı. Bilindiği gibi Amerikan yardımı son zamanlarda muhtelif bakımlardan ve çok şiddetle tenkit ediliyordu. Senato, birçok mütehassıs heyete sayısız raporlar hazırlatmıştı. AKİS, geçen sayılarında Fairless, Johnston heyetlerinin ve Brookings Enstitüsünün raporlarının muhtevalarım okuyucularına bildirmişti. Dulles bilhassa dış yardımın idaresine ait Brookings raporundan büyük ölçüde faydalanıyor, yardıma Kongrenin koyduğu sayısız tahdidi önleme yollarım arıyordu. Bundan böyle Kongre hangi memlekete ve ne miktarda yardım yapılacağım tesbit etmiyecekti. Diğer taraftan iktisadî kalkınmanın uzun vadeli bir iş olduğu göz önünden uzaklaştırılmıyarak her yıl için tahsisat tesbiti yerine, tahsisler bir kaç yıl için yapılmalıydı. Böylece hükümet yardımı daha müessir bir şekilde kullanmak imkânına kavuşturulacaktı. Yardım dağıtmakta cömert davranmıyacağını Senatörlere ispat etmek ihtiyacım duyan Dulles, yardımın bir memleketin prodüktivitesini arttırdığı ve paranın başka kaynaklardan teminine imkân bulunmadığı hallerde yapılacağını üzerinde ısrarla dura dura belirtiyordu. Senatörlerin hoşuna giden diğer bir nokta, Dulles'in artık hibe yerine ödünç verme yoluna gidileceğini bildirmeğiydi. Hatta Knowland bu kararından dolayı hükümeti tebrik etti!

Dulles, Kongreden her yıl 750 milyon dolarlık iktisadî yardım dağıta-

Senatör Knowland

"Thank You"

cak bir fonun teşkil edilmesini istiyordu.

Diğer bir yenilik askerî ve iktisadi yardımın birbirinden aynlmasıydı. Askerî yardım savunma bütçesine ithal edilecekti. İki yardımın ayrılması, Amerikan halkına Amerikanın iktisadî yardıma ne kadar az ehemmiyet verdiğim gösterecekti. Halen Amerikan yardımı tamamiyle askeri hedeflere yöneltilmiş bulunuyordu. Amerikan seçmenleri, iktisadî yardıma ayrılan paranın azlığı kargısında şaşıracaklar ve bu husustaki menfi fikirlerim tashih edeceklerdi. Askeri yardıma giden milyonlar karşısında seslerim çıkarmayan birçok senatör, birkaç yüz milyonluk iktisadî yardıma dil uzatmaktan belki de utanacaklardı.

K İ T A P L A R

İLK DEFA

(Faik Baysal'ın şiirleri Varlık Yayınları, Yeni Türk Şiiri Serisi 28. Etkin Basımevi, İstanbul - 1957. 80 Sayfa, 100 kuruş)

Faik Baysal, şöhrete ulaşmış ve adı etrafında büyük gürültüler koparü mış bir yazar değildir ama, köşesine çekilip sessiz sedasız çalışarak verdiği eserlerle Edebiyat tarihimizde oldukça sağlam bir yolda yer elde edecektir.

"Sarduvan"ı ile romancılığımıza bir yenilik getiren Faik Baysal, iki yıl kadar önce yayınlanan "Perşembe Adası" adlı hikâye kitabıyla da dikkati çekmişti.

Çeşitli mecmualarda, zaman zaman şiirleri görünen Faik Baysal, bu defa şiirlerini bir araya toplıyarak "İlk Defa" adı altında neşretmiş.

Kitapta 32 şiir yer alıyor. Bunların 32'si de uzunca ve hacimli şiirler. Fakat Faik Baysalın şiirleri, hikâyeleri hele romanı ile kıyas kabul etmiyocek kadar zayıf kalıyor. Bu şiirlerden edinilen ilk intiba, koyu bir taklitçilik duygununun şiiri yok etmesi oluyor. Hele "Çerkeş Destanı", "Bir Hamal Öldü" gibi şiirlerde yalnız üslûp değil, mısra kuruluşu bile başka şairleri hatırlatıyor. Öylesine koyu bir taklit havası, var. Şiirde taklidin, hiç bir şairi başarıya ulaştırdığı görülmemiştir.

Faik Baysalın şiirlerinde dikkati çeken bir nokta da, şairin el, avuç, kol ve ayak kelimelerine karşı büyük zaafıdır. 32 şiirin hepsini de teker teker gözden geçirin: El, kol, avuç, ayak kelimelerinin kullanılmadığı tek şiir yok. Bir defa, 32 şiirin 22 ainde el, elim, elin, ellerin, elleriniz, şekillerinde tam 86 el kelimesi kullanılmış. Kol, avuç, ayak kelimeleri de aynı bollukta... Şairin ellere karşı olan zaafı şiirlerinin birini ellerine ithaf etmesinden de anlaşılıyor. "Ellerim" adlı şiirine Faik Baysal şöyle başlıyor:

Ellerim, olmayın ellerin,
On parmağımın ona da günahsız,
Kimsenin kuyusuna kakmadım.
Girmedim kimsenin kanına,
Ne diri ne ölü,
Ne gülü darılttım.
Ne bülbülü...
Garip kusun yuvasını bozmadım.
Ellerim, almayın ellerim.
Erimin tüten bacası,
Bal arısı ellerim.

KAZAN TÖRENİ

Azla Nesin'in mizahi hikâyeleri. Düşün Yayınevi, Mizah Serisi 3. Ercan Matbaası, İstanbul . 1857. 100 sayfa, 200 kuruş)

Mizah edebiyatımız son yıllarda birden bire şahlandı. İtalya'da yapılan milletlerarası bir müsabakada iki Türk sanatkârının kazandığı yüz ağartıcı başarı, Bâbıâlinin gözünü açtı. Mizahi eserler birdenbire ön plâna geçti. Çeşitli yayınevleri peş peşine mizahî romanlar, hikâyeler, karikatür albümleri yayınlamağa başladılar. Böyle bir yolun açılmasına da ön ayak oldukları için milletlerarası sahada göğsümüzü kabarttıkları gibi Aziz Nesin ve Turhan Selçuk'a ne ka dar teşekkür edilse azdır. Bugün artık Babıâli piyasasında sırf mizah yayınları yaparak geçinen yayınevleri türedi. İşte Düşün Yayınevi de bunlardan biri. Aziz Nesin'in "Kazan Töreni" adlı hikâyeler cildi ise bu serinin üçüncü kitabı Daha önce bu sayfada bahis mevzuu edilen "Gol Kralı Sait Hopsait" Aziz Nesin'in daha ziyade uzun hikâye tipinde bir eseriydi. "Kazan Töreni" ise kısa kısa mizahi hikâyeleri ihtiva ediyor. Kitapta bir birinden güzel, bir birinden daha gülünç 24 hikâye var. Bu hikâyelerin hemen hepsi de sosyal birer hiciv. Çoğu zaman cemiyetimizin bozukluklar, aksaklıkları, yaraları bir cerrah neşterinin insafsızlığı içinde deşilmekte ve kanayan yaralar ortaya konmaktadır. Ama işin güzel tarafı, Aziz Nesin'in kalemiyle deşilen bu yaralar insanı iğrendirmemekte, bilâkis bütün acılıklar, bütün iğrençlikler bir kahkaha tufanı arkasında peçelenmektedir.

Kitabın bütününe de adını veren kitabın ilk hikâyesi "Kazan Töreni" bir resmi ziyafeti anlatmaktadır. Son yıllarda pek moda olan temel atma şenliklerini, verilen İstakozlu, şampanyalı, karidesli, siyah havyarlı ziyafetleri ele alan bu hikâyede, hazır bulunanların haleti ruhiyesini, ne kadar sudan sebeblerle ziyafetler tertip edikliğini alaylı bir dille kaleme alan Aziz Nesin'in sanatkâr yönünü bütün açıklığıyla göreceksiniz.

"Hem Çal Hem Oyna" adlı hikâye, Toplantı ve gösteri yürüyüşler kanunundan sonra bir Anadolu, kasabasında yapılan siyasî bir mitingi karikatürize etmektedir. Köylü vatandaşların tiyatro ve cambazlara tercih ettikleri bir siyasî kongre ve herhangi bir komedyandan daha çok halkı güldürmesini bilen bir muhalefet lideri. Bir tek seyirci bile çekemiyen tiyatro trupu ve cambazlar karşısında akın akın gidilen muhalefet kongresi...

Kitabın üçüncü hikâyesi bir şaheser.. Adı, "Dolmuşun Kapısı". Bu bir büyük şehirli vatandaşın hemen her gün başına gelmesi mümkün bir hikâyedir.. Yazarın ağzından hikâyeyi hülâsa edelim:

"Şoför,

— Kurtuluş! der demez, arabanın kapısına sarıldım. Ne yaptımsa kapıyı bir türlü açamam. Kapının kulpu dönmez Şoför içerden bağırıyor.

— Sola kıvır!

Sola kıvırıyorum kıvırmasına ama, kulp kıvrılmıyor. Şoför bağırıyor:

— Sola beyim sola!. Allah Allah askerlik yapmadın mı yahu?..

Solumu sağımı mı şaşırdım ? Dolmuşun arkasına başka arabalar, otobüsler, kamyonlar yığıldı. Trafik memuru, fıırt fıırt düdük öttürür...

— Sola kıvır be!.

— Kıvrılmıyor kardeşim.

Şoför uzanıyor, yapıyı açıyor, içeri giriyorum. Dolmuş yürüyor ama şoförün de çenesi açıldı:"

Artık şoför sövüp saymağa başlıyor. Müşterilerin ne medeniyet görmedikleri, ne dikkatsiz oldukları, bir kapıyı bile açmıyan insanların bu dünyada ne diye yaşadıkları, hep bu münasebetsiz müşteriler yüzünden kapıların laçka olduğu vesaire hakkında konuşuyor da konuşuyor. Dolmuştaki yolcuların bir kısmı da buna hak veren lâflar etmeğe başlayınca adamcağız Kurtuluşa gitmekten vazgeçip dolmuştan iniyor. Yeter ki şoförün dilinden kurtulsun

"Başka bir araba bekliyorum,

— Kurtuluş?. .

— Evet...

Araba önümde. Şoför paylamasın diye, az önce öğrendiğim gibi, kapının kulpunu sola çeviriyorum, olmuyor. Sağa çeviriyorum, olmuyor, bir daha zorluyorum, bir daha, öyle ki elime kan oturuyor.

Şoför bağırıyor:

— Yukarı kaldır yahu yukarı...

Yukarı kaldırınca kulpu, kapı açıyor. Şimdi de bu şoför başladı:

— Burdan başka İstanbul yok...

Yolculardan biri şoföre hak veriyor:

— Boşu boşuna kaldırım çiğniyorlar.

~- Artık bir taksi kapısı açamayan da insanını diye yaşamamalı dünyada...

Bu ağır sözlere nasıl dayanılır? Şoför de yolcular da hep beni haksız çıkarıyorlar.

Karaköyde bir yolcu inmek istiyor. Arka kapı açılmaz. Şoför:

— Yukarı kaldır diye bar bar bağırıyor. Yolcu:

— Kalkmıyor! dîye bağırıyor

— Asıl be!!

— Asılıyorum kalkmıyor.

Şoför kapıyı açıyor, adam çıkar çıkmaz, ne olur ne olmaz ben de kapıyı açamam diye dışarı atıyorum kendimi. Şimdi Karaköydeyim. Zar zor bir araba buluyorum. Kapının kulpunu sola çeviriyorum, olmuyor, sağa çevir olmuyor, yukarı a-ah, aşağı a-ah.... Bre aman. Şoförden paparayı yiyeceğim sağlam. Asılıp duruyorum. Kulpu dert cihete çeviriyorum, bana mısın demiyor.

İt be. it!..

Şoföre soruyorum:

— Nereye iteyim

— Nereye itilir yahu? İt.; İtmesini de mi bilmiyorsun.. İleri doğru it.

Hiç böyle içeri doğru itilip de açılan kapı görmedim.

— Kapıyı itme be!, kulpu it!.

Hele şükür kapı açılıyor. Şoför du**rur mu?"**

Başlıyor söylenmeğe tabiî... Yolcular da ona katılıyor. Bizimki Galatasaraya geldiklerinde inen bir yolcunun peşinden bir defa daha atıyor kendisini dışarı. Bir başka arabaya biniyor. Ama gene aynı zorluklar, aynı hakaretler, alaylar. Cinayet can burnuna gelmiştir artık. Sesini yükseltiyor:

"---Birader diyorum, hepsinin kapısı bir başka çeşit bunların. Bizim ne suçumuz var bunda. Kimini sağa, kimini sola çevireceksin. Kimi yukarı, kimi aşağı... Bir kısmini iteceksin, bir kısmını çekeceksin...

Şoför büsbütün kazıyor:

— İnsan bu kadarcık şeyi de bilmez mi be. Ford arabaların kulpunu sola, Studbakerleri sağa çevireceksin. Şevrole oldu mu iteceksin kulpu. Hilmanları kendine doğru çekeceksin. Fiat arabası oldu mu önce bir sağa çevirir, sonra üstüne basarsın. Buick'ler en kolayı, bir sola bir sağa çevirir, kulpu kendine doğru biraz çeker, sonra, biraz yukarı kaldırır, kuvvetlice aşağı indirirsin, sonra kendine doğru çekip de hafifçe üstüne basar itersen çıt diye açılır kapı...

Şoför, durmadan her marka otomobil kâpısının nasıl açılacağını anlatıyordu. Ben tatlı tatlı dinliyordum ama lâfının sonunu kötü bağladı:

—İnsanın bu kadarcık bir şeyi öğrenmemesi için mankafa olması lazım."

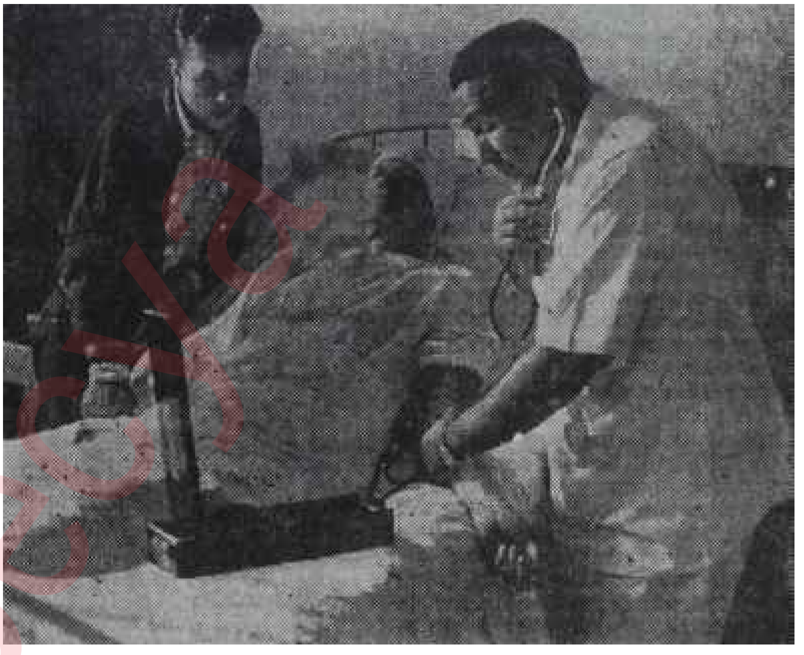
"Kazan Töreni"ndç sıkıntılı günlerde, böyle kahkahalar içinde okuyabileceğiniz tam 24 hikâye var.

T I B

Hekimler

Tıbbî yayınlar

Hekimlikte doküman, günün mevzuu haline gelmiştir. Bunun bir mesele olarak ortaya çıkması elli yıl önceye rastlar. O sıralarda tıb gazetelerinin sayısı mahduttu. Milletlerarası münasebetler sınırlıydı. Tıbbî haberler yayınlayan bir gazeteye, birkaç ihtisas mecmuasına abone olmak hekimin formunu muhafaza etmesine yetiyordu. Bugün ise mesele, sonsuz derecede zorlaşmıştır. Pariste yapılan milletlerarası tıbbî yayınlar, kongresinde Angela'nın da işaret ettiği gibi bugün tıb kongreleri çok artmış, tıbbî yayınlar sonsuz derecede çoğalmış. Thompson'a göre yeryüzünde yayınlanan tıbbî dergilerin sayısı 3 bini aşmaktadır. Ne kadar iyi organize edilmiş olursa olsun, bir tıb gazetesinin okuyuculara bütün bu yayınlardan haberler ulaştırabilmesi imkânsızdır. Tıbbî yayınların bukadar çoğalmasına ihtisas dallarının artması da sebep olmaktadır. Her ihtisas kendi mecmuasını veya mecmualarını yaratmaktadır. Enternasyonal plânda'da artık 3-4 memleketin tıb gazetelerini okumak bile yetmemektedir. Bu şartlar altında yurdun ücra bir yerinde yerleşerek sanatını icra eden bir hekimin en dar bir ihtisas dalında, ancak ana dâvalara münhasır bir kütüphane kurabilmesi de imkânsızlaşmış durumdadır, Birçok hekimler için lisan zorluklarını da bunlara eklemek lâzımdır. Memlekette tıbbî yayınların rolü bu durumlar karşısında büyük bir ehemmiyet kazanmaktadır. Bütün bu dergiler gayretlerini birleştirmezler ve koordone etmezlerse tam mânasiyle faydalı olamazlar. Tıbbi bilgilere ihtiyaç bakımından hekimleri ayrıca sınıflandırmak da lâzımdır. Pratisyen hakim günlük birçok vazifeleri arasında ne araştırmalara, ne de uzun uzun okumaya imkân bulamaz. Ona kısa haberler, esasa müteallik hülâsalar, çabuk sindirilen, mütehassıslar tarafından kritiği yapılmış ve süzülmüş bilgiler lâzımdır. Mütehassıslar, daha etraflı, daha tam, fakat gene muayyen mevzulara münhasır bilgiler isterler. Araştırıcılar ise gene belirli noktalarda sınırlı, fakat çok geniş bilgilere muhtaçtırlar.

Hastanın başında vazife gören hekim

Bilgisini genişletmek için meslekî eserlere muhtaç

Bilgi çeşitleri

Bütün bilgilerin temeli bibliyografidir. Yanı kitap bilgisidir. Araştırıcılar ve yazarlar için de ilk çalışına vasıtası kitaplardır. Kütüphanelerin kurulması için de bibliyografiye ihtiyaç vardır. Bibliyografi veren mecmualar, meselâ index medicus bu bakımdan son derece faydalıdır. Ancak bunların da islah edilmeleri, eksiklerinin tamamlanmaları lâzımdır. Bir yandan da enternasyonal normlara göre standardise edilmeleri, gerektir. Pratisyen tabib için bibliyografi faydalı değildir. Araştırıcı için de kâfi değildir. Pratisyen tabib için, bunların hülasaları lâzımdır. Araştırıcı ise muayyen mevzualarda derinleşmek ister, bibliyografi onun için zaman kaybı demektir.

Analiz veya abstraktlara gelince bunlar bibliyografiden daha önemlidirler. Analizlerin yazılışı iki şeklide olabilir: a) Hülâsalar veya indicative âbstract, b) Analiz vevya information abstract.. Bunlardan birincisi ya analizi hazırlayan tarafından yapılır, okuyucuya birkaç satırla travayın hedefleri, araştırmanın metodları ve elde edilen neticeler hakkında fikir verilir. Yahut mecmuanın yazı işleri müdürü bu hülâsaları hazırlar. Bu nihayet genişletilmiş bir bibliyografi demektir ve araştırıcı için çok ehemmiyetlidir. Fakat zaruri olarak, biraz kurudur. Analiz veya informative abstract ise daha geniştir. Bahis mevzuu travayın ana hatlarını daha etraflı bir şekilde açıklar. Angela'ya göre analiz, makalenin çok kısaltılmış bir şekil olmalıdır. Bu kısaltmayı yapan, kendinden birşey ilâve etmemeli, kritik yapmamalıdır. Zaten analizi yapılacak makaleyi veya travayı seçmek de bir kritik demektir.

Thompson ise tersine, analizi yapanın, makalenin esaslarını almakla kalmıyarak kritik de yapmasına taraftardır. Meselâ yeni bir tedavinin tehlikeleri belirtilmeli, yazarın bahsettiği mevzu ile ilgili ve literatürde mevcut bilgiler de hatırlatılmalıdır. Hakikaten bu ilâveler okuyucu için daha faydalı olabilir. Bu tip analizler pratisyen hekim için de daha faydalı olur ve onları bütün makaleyi okuma külfetinden korur. Görülüyor ki, analiz yapan mecmualar çok faydalı şeylerdir. Almanların Zentralblatt'ı halen Exacerpta Medica adı altında çok önemli hülâsalar yayınlayan böyle bir mecmuadır. Gene muhtelif dillerde yayınlanan Acta Medica ve İngilizlerin Abstract of World Medicihe adlı mecmuaları da genel tababet mevzuları üzerinde hülâsalar yayınlayan kıymetli mecmualardır. Amerikalıların da buna benzer mecmuaları vardır. Bu mecmualar mütehassıslar ve araştırıcılar için çok faydalıdırlar. Kütüphanelerde kıymetli travaylar için bir vasıta teşkil ederler.

Bugün tıbbî mecmuaların aşırı derecede artmış bulunması bir zamanlar büyük başarılar sağlayan bu tip mecmuaların bir krize sürüklenmesine sebeb olmuştur. Bu mecmualar şimdi yavaş yavaş başka şekiller almakladırlar. Bu yeni formüllere göre bu mecmuaların yazarları okuyucular için enteresan buldukları aktüel veya didaktik makalelerden bir seçim yapar ve analizin yeteri kadar tafsilâtlı etraflı ve tam olmasına dikkat eder. Yazının kritiğini de yapar. Bu şekil pratisyen tabib için daha faydalı görülmektedir. Fakat bu tarz, mecmuanın yazı heyeti için büyük bir külfet tenkil etmektedir. Bir yandan da bu analiz mecmualarının hekimlerin yalnız bir kısmım ilgilendirmek gibi mahzurları vardır. Bütün bunlara rağmen analiz mecmuaları araştırıcılar için değerli bir dokümantasyon teşkil ettikleri gibi, pratisyen hekim için de kıymetli bir müracaat vasıtası yerine geçerler.

Yıllık mecmualar

Bunlar da çok ehemmiyetli bir ihtiyacı karşılamaktadırlar. Bir mesele veya bir ihtisas Üzerinde sentez yaparlar. En yeni travayları toplarlar. Bu mecmuaların mufassal ve kabil olduğu kadar tam olması lâzımdır. Öbür mecmuaların tersine bunların hedefi hekimin bilgisini tamamlamaktır. İkinci derecedeki araştırma ve etüdlerden vaz geçerek yazılar üzerinde esaslı bir seçim yapılması da şarttır. Bütün tıbbî makaleleri okumayan, fakat müşahede ve tetkik sahasını genişletmeye de çok ihtiyacı olan mütehassıslar bu gibi mecmualardan kıymetli istifadeler sağlarlar. Çeşitli ihtisas dalları üzerinde, bilgi edinmeye ve yemlikleri takibe muhtaç olan pratisyen hekimler de bu mecmualarda istifade edilecek pek çok yazı bulabilirler.

Bilgi kaynakları

Tıbbî dokümanların kaynakları kütüphaneler, "traite"ler, tıb mecmuaları, ihtisas mecmuaları doküman mecmuaları gibi şeylerdir. Kütüphaneler üzerinde fazla durmak lüzumlu değildir. Bunların değeri esasen meydandadır. Büyük tıb kütüphanelerinin kurulması şarttır. Bîr hekimin kendi hususi kütüphanesiyle bugünün gelişmelerinin peşinden koşamıyacağı artık meydandadır. Traite'ler tıbbî bilgilerin Üzerine kurulduğu ana temellerdir. Belli bir tarih için tıb bilgisinin esaslarını teşkil ederler. Yalnız çabuk eskir ve ihtiyarlarlar. Çok pahalı olmaları da büyük bir mahzur teşkil eder. Meselâ bir zamanlar büyük şöhreti olan Dieulafoi, Widal Traite'si bugün ele alınamıyacak kadar eskimişlerdir. 24 cilt tutan Widal Traite'sinin yeniden basılmasına da masraf bakımından imkân yoktur. Nouveau Traite de Medicine de henüz onyedinci cildi tamamlandığı halde şimdiden eskimiş durumdadır. Bu mahzurları göz önüne alarak sayfalan değişen Traite'ler ortaya konulmuştur. 15 ciltlik Oxford medicine, Fransızların Encyclopedie Medico-chirurgicale'i bu arada sayılabilir. Bunlar ayrı ücret ödemek suretiyle zaman zaman bazı sayfaların yenilerini göndermektedirler. Bu "traite"ler bu yorucu işi başarabilmek için geniş bir mütehassıs kadrosu kullanmaktadırlar, masraflarının da hudu du yoktur. Bunlara sahip olan hekimlerin de Her an yeniden gelen yaprakları yerli yerine yerleştirmeleri, tasnif etmeleri ayrı bir külfettir. Tıb mecmuaları dokümantasyonun esasım teşkil ederler. Orijinal yakılardan başka hülasalar, referatlar, analizler, haberler, kongre ve sosyetelere dair bilgiler verirler ihtisasa taallûk eden mecmualar ise muayyen bilgi dalları üzerine yayın yaparlar. Belirli mevzuları daha geniş olarak verirler. Dokümantasyon mecmuaları mahdut sayıda basılır, muayyen bir zümreye hitap ederler. Bazı araştırıcılara faydalı olurlar.

Bu arada yukarda belirttiğimiz A.M.A. nin çıkarttığı İndex Medicus ile Semaine des Hopitaux ve Bulletin de Documentation du C.N.R.S. da tıbbî bilgilerin kaynağını teşkil eden ahaliz ve hülâsa mecmualarıdır.

Dil meselesi

Bugünün hekimi sadece ana diline bağlı kalamaz. Bir, hatta birkaç yabancı dili öğrenmek zorundadır. Eğer hekim dil bilmiyorsa ilerliyebilmek, travay yapabilmek ve bir şeyler öğrenebilmek için tercümana ve tercümelere baş vurmak zorunda kalacaktır. Pratisyen hekimin bu külfetlere katlanmağa vakti yoktur. O halde kendi öz dilinden başka faydalanacak vasıtası kalmıyor demektir. Bu durumlar karşısında enternasyonal bir dil kullanılması teklif edilmiştir. Blood ,mecmuasının öne sürdüğü bir fikir, ütopiktir. Ne Esperanto ne de Enterlingua bu işi halledemez. Gene bütün dünya hekimlerinin kullandığı lâtin dillerinden birini tercih etmek gerekmektedir. Yahut yazının hülâsası beş dile birden tercüme edilir. Ancak bu hal çaresi de mecmuada bu tercümelerin fazla yer kaplaması yüzünden, hem de bütün bu dillere tercüme için bir sürü masraf yapmak bakımından, mecmualar için büyük, zorluklar yaratacaktır. Hele bazı ihtisas mecmuaları okuyucuları nisbeten az olduğundan bu külfetlere katlanamazlar. Belki yalnız iki dile mühim makalelerin çevrilmesi mümkündür. Bu iki dilden biri bir latin dili, meselâ Fransızca diğeri de belki İngilizce olabilir.

Bir de hülâsaların değişimi için her millet bir servis kurabilir. Milletlerarası tıbbi yayınlar birliği bu işe ön ayak olabilir. Her millet bu hülâsaları seçebilmek içip yetkili hekimleri seçer. Bunlar o memleketin başlıca mecmualarım tarayarak kısaltılmasında milletlerarası bir fayda tasavvur edilen tıbbî yayınları seçer ve beş dile çevirirler. Böyle bir servisin arzu edildiği şekilde işliyebilmesi için büyük bir organizasyona ve esaslı materyele ihtiyacı olduğu meydandadır. Dr. E. E.

İşçilerimizin Bahtsızlığı...

Aydemir BALKAN

Son haftalardaki bir hadiseyi alaka ile takip ettik. İşçi Sendikaları ile Çalışma Bakanlığı arasındaki tartışına, bir çok bakımlardan ehemmiyetlidir. İktisat Fakültesinin işçiler için tertip ettiği konferanslardan doğan bu tartışma -muhtevası ve cereyan tarzı ne olursa olsun-, sosyol hareketlerimizin gelişmesi ve teşkilâtlanması bakımından hayırlı alâmetler taşımaktadır.

İşçi teşekküllerinin, Çalışma Sakanı tarafından yapılan malûm isnadlar ve telmihlere karşı gösterdikleri tepki çok şiddetli olmuştur. Kendine has "demokrasi" devremizde bir bakanın bu kadar ağır bir mukabeleye maruz kaldığını hatırlamıyoruz. İşçi sendikalarının ve konfederasyonunun bakanın ithamlarına cevapları medenî memleketlerde bir Çalışma Bakanını yerinden etmek için kâfi elemanları ihtiva etmektedir.

Ancak bu çeşit davranış tarzına da alıştığımızdan . veya alıştırıldığımızdan- ilerisi ve muhtelif değişmeler için hayale kapılmıyoruz...

•

İktisat Fakültesi konferanslarından doğan bu hâdise hukuki bir meseledir. Onun için - davranış ve şekillendirme faali hariç, bunun tafsilâtına girmeyi lüzumsuz buluyoruz. Çünkü Türkiyede İşçi - İşveren - Hükümet münasebetleri vesikalar ve anlaşmalar ile belirli bir şekilde tâyin edilmiştir. Türkiye Avrupa Konseyinde, Birleşmiş Milletlerde, UNESCO da bu mevzuda bir çok andlaşmaların altına imzasını koymuştur. Bütün işçi teşekküllerini içine alan Cenevre Milletlerarası İş Teşkilâtında ise Türkiye yıllardan beri üyedir ve bütün sözleşmelere ye antlaşmalara da iştirak etmiştir. Şu halde durum bellidir ve gayet açıktır. Son hâdise dolayısıyla kimin haklı kimin haksız, kimin mütecaviz kimin mağdur olduğu, bilhassa kimin yerli kimin yersiz konuştuğu anlaşılacaktır. Türk hükümetinin de beynelmilel antlaşmalara riayet edip etmediği de elbette bahis mevzuu olacaktır.

Ancak bu, dediğimiz gibi eksperlesin ve hukukçuların işidir. Kaldı ki dâvanın iç yüzü ele alınış ve şekillendiriliş bakımından bir çok kimselerin zihinlerinde tereddüt bırakmayacak kadar basit ve kestirmedir..

•

Dünyada İşçi hareketlerinin sosyal bir önem kazanması ve işçiterin teşkilâtlanmak lüzumunu hissetmeleri yüzlerle ve yüzlerle yıl gerimizdedir. Fransada, İngilterede, Hollandada, İsviçrede işçiler XVIII. Asrın sonunda itibaren yani makina ihtilâlinden çok daha evvel- düzenlenmeğe başlamışlardır. Bizde ton işin başlangıcı pek yenidir. Matbaanın üç asır rötarla çeldiği bir memlekette bana pek hayret edilmemelidir.

Son yıllarda sanayileşme gayretlerimize parelel olarak Türk işçi hareketlerinde de hızlı ve hayırlı bir çelişme gözükmektedir. -Çalışma Bakanına, verilen cevap bunun parlak bir misalidir-. Bu gelişme elbette siyasi hayatımıza da tesir edecektir. "Sendikalarda siyaset mi?" feryadını koparmalı manasızdır. İşçiler elbette siyaset yapacaklardır. Fakat bu tâbirin şumulünde anlaşmak lâzımdır. Demokrasinin beşiği İngilterede işçiler tam 120 yıl evvel siyasi partilerine kavuşmuşlardır.

işçiler menfaatlerini savunmak için kanunlara, bunun için de kanonları yapanlara müracaat edecekler, icabında teşrii meclise temsilcilerini göndereceklerdir. Bunun için de teşkilâtlarında siyaset bahis mevzuu edilecektir.. Bundan tabiî bir şey olamaz.

Ancak bu gelişme ve teşkilâtlanma sosyal ve dolayısıyla politik durumlarıyla kifayet eden grupları tedirgin etmektedir. Bu da tabiidir. Tabiî olmayan bu grupların idare ve icra kuvvetlerine tesir ederek bu gelişmeyi kasten frenlemeye, demokrat bir memlekette, teşebbüs edebilmeleridir. Bu frenleme her türlü bahaneler, her türlü vesileler, iftiralar, ilhamlar, telmihler v.s. ile icat edilmekte, yeni ve çeşitli müşküller çıkarılmaktadır. Son hâdise dolayısıyla ortaya dökülen ve hakikatte mevzu ile hiç alâkası olmayan "vatan-millet- hamiyet" teraneleri de aynı ve artık klasikleşen repertuvara dahil bahanelerdir. Bu masa başı vatanperverliği ve bakanın konuşması, üzerinde ısrarla durulacak kadar ehemmiyerlidir. Her gerçek milliyetçi, hislerinin başkası tarafından bu şekilde istismarına tahammül etmemelidir.

Eğer hakikaten komünist tehlikesini yok etmek istiyorsak, böyle teranelerle avunacağımız yerde mutlaka sosyal hayatımıza bir düzen vermeliyiz, işçilerimizi mutlaka kararlı ve emniyetli kir şeklide teşkilatlandırmalıyız. Onlara bu dâvalarında hükümet olarak mutlaka yardım ölmeliyiz. Yoksa bu suni zehirleme evvelâ bize tesir edecek, bindiğimiz dalı kesecektir...

Konferanslar

Konferanstan kaçanlar

İstanbul Üniversitesi İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsünde son günlerde en çok tebessüm uyandıran hâdise sosyal siyaset mevzuundaki konferansları verecek olanların tam konferans günü anlaşılmaz bir hastalığa tutularak, "maalesef" konferans veremiyeceklerini bildirmeleriydi.

Geçen haftanın hastası Türkiye Gemi Adamları Sendikası Başkam Rüştü Güneri idi. Rüştü Güneri, geçen hafta Cuma günü Denizcilik Bankası Fabrika ve Havuzlar İşçi Lokalinde vermesi gereken konferansta hazır bulunamıyâcağını İktisat ve İçtimai-yat Enstitüsüne bildirdi. Doğrusu konferansçının mazeretinin ne olduğu iyice anlaşılamadı. Zira Rüştü Güneri bazılarına "hastalığından" bahsederken, başkalarına da Ankaradan henüz döndüğünü ve sendikasının mensupları için "müjde"ler getirdiğini söylüyor ve yakında Zonguldak Ereğlisindeki gemi adamlarının yemek hususundaki şikâyetlerini mahallinde incelemek için yola çıkacağını ilâve ediyordu. Doğrusu tuhaf bir hastalığın artık moda haline geldiği söylenebilirdi. İsin tuhafı bu hastalık daha ziyade İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsünün Sosyal Siyaset konferanslarını verecek olanların yakasına yapışıyordu.

Hakikaten Türk-İş Genel Sekreteri İsmail İnan tarafından verilecek olan konferansın Ankara Valiliği tarafından yasak edilmesinden ve bunun arkasından Çalışma Bakanının meşhur beyanâtının çeşitli tepkilerle vatan sathında yayılmasından sonra, bu seriden konferanslar verilmez hale gelmişlerdi.

İşçi Sigortaları Kurumu İstanbul Bölge Müdürü Nedim Güven, "Bizde Sosyal Sigortacılık Tatbikatı" mevzulu son derece "teknik" bir konferans verecekken nedense hastalandı ve konferansı veremiyeceğini bildirdi. Onu takiben Dr. Afife Sayın ve Akşam Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Hıfzı Topuz da "Enstitünün tavsiyesiyle" konferans vermekten vazgeçmişlerdi. Böylece bu vazgeçme hastalığı bir salgın haline gelmiş son kurbanı Rüştü Güneriyi yerlere sermişti.

Bu suretle Çalışma Bakanının beyanatı ve ithamları hiç olmazsa böylelikle meyvalarını vermiş oluyordu. Bakan bu konferanslarda bazı şahısların "kökü dışarda ideolojilerle" işçileri "zehirlediğini" ortaya atmıştı. Halbuki bugüne kadar Konferans verenlerle veremeyenler ve veremiyecek olanlar arasında sosyal siyaset konferanslarının sınırları dışına çıkan olmamıştı ve esasen olmazdı da.. Hele İşçi Sigortaları Kurumu İstanbul Müdürü Nedim Güven, İstanbul İş ve İşçi Bulma Kurumu Müdürü Dr. Ek-

mel Zadil, İstanbul Bölge Çalışma Müdürü Bedii Süngütay gibi konferansçılar Çalışma Bakanlığının kademelerinde vazife almış memurlardı. Onun içindir ki, hiç olmazsa bu zevatın konferanslarında değil yabancı ide olojilere. Çalışma Bakanının hoşuna gitmiyecek herhangi bir meseleye dahi dokunmayacakları muhakkaktı. Buna rağmen Nedim Güvenin 22 Marttaki konferansını vermemesi asıl maksadı izah ediyordu ve bundan sonra yukarda adları geçen Bakanlık memurlarının da konferans tarihlerinde bir "mazeret" ileri sürerek konuşmayacakları anlaşılıyordu. Artık herhalde işçiler, Sosyal Siyaset konferanslarına kendi başlarına devam etmek sorunda kalacaklardı,

İşçiler

İş uyuşmazlıkları

Türkiye Maden - İş Sendikasının çeşitli işyerlerindeki üyelerinin talebi ile ücret arttırması için çıkarılan 5 uyuşmazlıktan sadece Nurmetal ile olanı geçen hafta bir anlaşmaya bağlanabildi. Sendikanın % 75 zam talebine rağmen varılan anlaşmaya göre alınan neticeler şunlardı:

1 — Haftada normal ücret olarak 37 lira ve daha az ücret alan işçilere yüzde 20;

2 — Haftada 37 ile 65 (dahil) lira ücret alanlara yüzde 15;

3 — Haftada 65 - 85 (dahil) lira ücret alanlara yüzde 10;

4 — Haftada 85 - 105 (dahil) lira ücret alanlara yüzde 7;

5 —- 106 liradan daha fazla alanlara yüzde 5 nisbetinde zam yapılacaktı.

Bu rakkamlar da gösteriyordu ki, yapılan zamlara rağmen işçilerin eline geçen ücretler hiç de "tatminkâr" değildi. Fakat uyuşmazlığın Hakem Kuruluna aksettirilmesi halinde de netice bundan farklı olmıyacak, üstelik, bunun için işçilerin 6-7 ay beklemeleri gerekecekti. Otomakas fabrikası ile olan uyuşmazlık için yapılan ilk toplantıda bir neticeye varılamamıştı. «Diğerlerine gelince, Bölge Çalışma Müdürlüğü bugüne kadar uyuşmazlık toplantılarına tarafları davet edebilmek için göndereceği mektuplara yapıştıracak resmi posta pullan bulunmadığını ileri sürdüğünden uyuşmazlık toplantıları aylardanberi yapılamıyordu. Fakat "resmi posta pullan"mn müdürlüğe bu ay başında gelmesi de durumu değiştirmemişti. Aynı sendika tarafından çıkarılan ve İl Hakem Kuruluna aksettirilen iki uyuşmadık da 6 aya yakın bir zamandanberi karara bağlanamamıştı. Bu uyuşmazlıklardan biri Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumuna bağlı olan Av Fişeği Fabrikası ile işçileri arasında çıkmıştı. Bu fabrikanın temsilcisi hakem kurulunda ücretlerin arttırılmasına itiraz etmişti. İleri sürdüğü iddia da şuydu; Bir yıl evvel ücretler saat başına 40 kuruştan 50 kuruşa çıkarılmıştı Yemek Ücretleri günde 7 kuruştan 10 kuruşa yükseltilmişti. Üstelik, Milli Korunma Kanunu da ucuzluk getirdiğinden işçilere bu "ucuzluk" karasında zam yapılamazdı! Hakem Kurulu da İşçilere karşı hiç cömert davranmıyordu. Kabul edeceği zamlar yüzde olarak ne kadar yüksek görülürse görülsün neticede madeni eşya işçisinin gündelik ücreti 6.50 liradan yukarı çıkamıyordu. Halbuki madeni eşya işçilerinin çoğu en ağır şartlar altında çalışıyorlardı. Akkor halindeki demirin karşısında çıplak vaziyette ancak 15 dakika dayanabiliyorlardı. İşyerlerindeki çalışma şartlarının hiçbiri kanun ve nizamlara uymuyordu. Meselâ bir fabrikanın fırınlarından çıkan zehirli duman, işçilerin Ciğerlerini dolduruyordu. Aspiratörlerin ve fennî hava tertibatının bulunmaması neticesinde dumanın çıkması için pencereler açılıyor ve çıplak vücutla binlerce hararet derecesindeki ateşe karşı çalışan işçiler cereyanda kalıp hastalanıyorlardı. Bu fabrikanın bulunduğu semt kaymakamlığı ile Bölge Çalışma Müdürlüğüne yapılan şikâyetler bir netice vermemişti. Soyunma yerleri, tuvaletler, duşlar en basit sağlık kaidelerine aykırı ve yetersizdi. Bazı işçilerin üstündeki iş elbiseleri ise yamadan görünmüyordu.

Tekstil işçileri

İstanbul Tekstil ve örme Sanayii işçileri Sendikasının Anadoluhisarı kongresi de geçen hafta Pazar günü Kandilli caddesindeki mütevazı bir kahvede yapıldı. Çoğunluğu Anadolu hisarındaki kendir fabrikası işçilerinin teşkil ettiği bu şubenin kongresi de bir hayli hararetli geçti.

Sendika Genel Sekreteri Avni Erakalının başkanlığında toplanan kongrede söz alan isçiler Kendir Halat Fabrikasında 10 yıldanberi saatte 68 kuruşa çalışan işçiler bulunduğunu, günde 600 kuruş olan asgari ücretin fabrikaca uygulanmadığı gibi, yetkili makamların da bu hususdaki müracaatlara rağmen fabrikayı zorlamadıklarım belirterek tenkitlerde bulunuyorlardı.

Bu tenkitleri cevaplandıran Sendika Başkam Bahir Ersoyla Genel Sekreter Avni Er akalın kollektif mukaveleler ve grev olmadıkça işçi istek ve haklarının gerçekleştirilmesine imkân olmadığını tekrarlıyorlardı.

Madenî eşya sanayii işçileri
Çalışma şartları kötü, ücretler de az...

Tekel işçileri.

Türkiye Müskirat, Tütün ve Yardımcı İşçi Sendikaları Federasyonu yönetim kurulu 20 bin Tekel işçisini ilgilendiren ehemmiyetli meseleleri duyurmak için geçen hafta Bakan Hadi Hüsman ve Tekel Genel Müdürü Ömer Refik Yaltkaya ile görüştüler. Bu toplantıda işçiler kendilerine çocuk ve aile zammı verilmesini ve ücretlerine umumi zam yapılmasını istiyorlardı. Bu istekleri kabul edilmediği takdirde derhal toplulukla iş uyuşmazlığı çıkaracaklarını Federasyon yönetim kurulu açıkça belirtmişti. Bu durum karşısında Bakan aile ve çocuk zamlarının verileceğini vadetmiş, fakat umumi zam yapılmasına imkân görülmediğini söylemişti. Halbuki Tekel işçilerinin asıl derdi ücretlerin düşüklüğü idi.

K A D I N

Sağlık

Gönüllü kadınlar

Genç kadın etrafındakilere baktı, gülümsedi ve sonra sükûnetle kolunu uzattı, önce parmağından bir damla kan alıp muayene ettiler. Sonra ateşine, daha sonra da tansiyonuna baktılar. Genç kadın neticeyi merakla bekliyordu. Doktor onun bu heyecanını farketmişti:

"— Tamam.. Herşey normal, kanınızı verebilirsiniz" dedi.

Genç kadın masmavi, tertemiz; yepyeni bir odaya geçti. Mavi örtülü bir yatağa uzandı. Mavi üniformalı, beyaz kepli bir kadın baş ucunda ona gülümsüyordu. Bir başka mavi üniformalı ise üstünü örtüyordu. Sonra beyazlar giyinmiş, bir hemşire geldi, aleti koluna geçirdi. Genç kadın gözlerini yummuştu.. Düşünüyordu. Şu verdiği kan belki on gün içinde kullanılacak, bir hastanın, kazazedenin, doğum yapan bir annenin hayatını kurtaracaktı.. Belki de bu kan kuru plazma haline getirilecek, dondurularak senelerce sonra, cephedeki bir askerin imdadına yetişecekti. Genç kadın bunları düşünürken gülümsedi. Aynı anda bir ses "Tamam, bitti" dedi. Genç kadın parmaklarında belirti belirsiz bir uyuşukluk duymuştu; o kadar.. İki dakika sonra kalktı. Mavi üniformalı kadınlar derhal koluna girdiler, onu büfeye götürerek bir bardak meyva suyu ile sandviç ikram ettiler. Genç kadın bunları nezaketle reddetti. Çünkü oruçluydu.

"— Vakıa vücuda zerkedilen herhangi bir enjeksiyonun orucu bozacağını söyliyenler var, ama ben buna inanmıyorum. Yaptığım hareketin iyi bir hareket olduğunu bildiğim için, bugünkü orucumun çok daha kıymetli olacağına eminim" dedi.

Jale Yılmaz

İşe bu gene kadın Atatürk inkılâplarının yarattığı Türk kadınlarından biriydi. Açık fikirli, fakat inançlarına bağlıydı, İçtimai hürriyetine sahipti ve bunu cemiyete faydalı olmak üzere kullanacaktı. Genç kadının adi Jale Yılmaz idi. Cebecide. Mamak yolu üzerinde acılan kan merkezinde kanını veren ilk kadındı. Hafif adımlarla binadan çıkarken kendisini yakalayan bir gazeteciye:

"— Kendilini çok iyi hissediyorum. Bir hizmette bulunabilmek insanı o kadar mesut ediyor ki.." dedi.

"— Kan vermek nerden aklınıza geldi?"

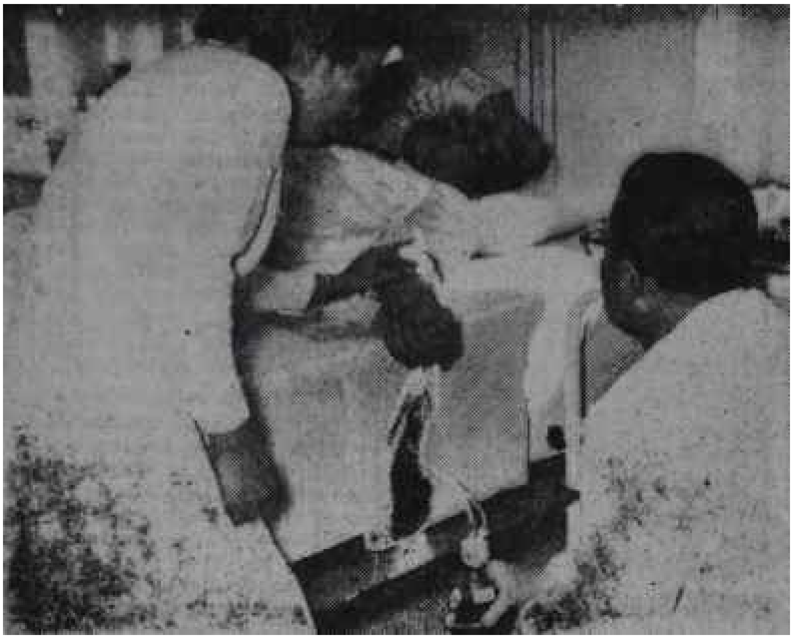
Formalite Hastalığı

Jale CANDAN

Son günlerde gazetelerde hayli düşündürücü bir havadis çıktı. Ameıikadan memleketimize gelen ve "Moda elçisi" sıfatı ile birçok memleketleri dolaşarak çocuk esirgeme müesseseleri yararına faaliyette bulunan, hayırsever bir Amerikalı kadın, Türk gümrüğünde büyük müşküllerle karşılaşmış ve neticede hayır müesseselerine gelir sağlıyacak olan moda defilesini yapmadan gitmek mecburiyetinde kalmıştı. "Moda elçisi" yanında Amerikan modasını temsil eden 90 parça elbise getirmişti. Bunları teşhir edecek ve bir tanesini açık artırmayla satışa çıkararak bu moda gösterisinden temin edilen kazancı fakir çocuklara tahsis edecekti. Fakat elbiselerin gümrükten çıkarılması mümkün olamamıştı. Çünkü menfaat için yapılacak olan bu defilenin her parçası için yüksek gümrük vergileri ödemek gerekiyordu. "Moda elçisi" bunlardan yalnız bir tanesinin, Türkiyede bırakacağı elbisenin gümrük ücreti olan 200 Türk lirasını ödemiş ve defileden vazgeçmişti.

Buna benzer bir hâdise de gene İstanbul da geçen yaz cereyan etmişti. Senelerden beri Türkiyede yaşayan bir Türk dostu Amerikalı, Mr. David Ekvalli, çalışkan ve fakir talebeler için yazlık kamplar kurmak gayesi ile bir yardımda bulunmak istemişti. Mr. David Ekvali zengin Türk hanımlarının modaya ehemmiyet verdiklerinin ihtimal farkındaydı. Yanacağı yardımı daha müessir bir hale sokmak için Amerikanın tanınmış moda evlerinden birisi ile anlaşmış ve bu moda evinden 7 bin dolarlık elbise ve çamaşır satın almıştı. Bu elbiseler Hilton Otelinde tertip edilecek bir büyük defilede açık artırma ile satışa arzedilecekti. Böylece 7 bin dolarlık yardım derhal faiz getirmiş olacak ve bundan daha fazla çocuk istifade edecekti. Bir Ekvall'm hesabı buraya kadar gayet doğruydu. Fakat O gümrüğü hiç düşünmemişti. Madem ki yardımı Kızılay vasıtasıyla yapacaktı, elbette işin formalite tarafını Kızılay halledecekti.! Fakat evdeki hesap çarşıya uymadı. Türk gümrük talimatnameleri o kadar sarih ve kat'i idi ki Kızılay ve fakir çocuklar kampı, dışardan memlekete giren bir dövizle yapılan yardım dahi bu sert hükümleri yumuşatmamıştı. Neticede Mr. Ekvall 7 bin dolarlık yardıma, sanki ticaret yapacakmış gibi, 45.000 Türk lirası tutarındaki gümrük zammını da ilâve etmek dorumuna düşmüştü ve bu şartlar altında elbiselerin maliyet fiatları o derece yükselmişti ki, acık arttırmalı satış bu maliyet fiatını dahi kurtaramamış ve Amerikalı hayırsever dost, olsa olsa yalnızca gümrüğe yardımda bulunmuştu.

Acaba kabahat hakikaten gümrük kanunlarında mıydı? Bu kanunlar yardımları dahi hudutlarımızdan içeriye sokmıyacak kadar kanı ve sert miydi? Yoksa tatbikatta mı anlayışsızlık gösteriliyordu ? Bunu ancak ilgililer bilebilirdi. Apaçık görülen ve bilinen bir şey varsa, bir sene içinde hüsnüniyetle yapılan iki yardımı geri çevirmiş olmamızdı. Halbuki bugün dünyada birçok şeyler değişmiş, bilhassa Amerikanın önayak olduğu bir zihniyete göre hayır müesseseleri beynelmilel teşkilâtlar halinde çalışmaya başlamışlardı.. Bir çok memleketler için bu yalnızca bahsettiğimiz gibi ufak bir menfaat meselesi değil, aynı zamanda büyük bir propaganda meselesiydi.. Gene bilinen birsey varsa o da bazan hayati meselelerimizi formalite illetimize kurban etmekte olduğumuzdu. "Moda elçisi" Türkiyeden ayrılırken yarı acı, yarı tatlı bir serzenişte bulunmuş ve Türkiyeden "hudutları sıkı sıkı kapalı bir memleket" diye bahsetmişti.. Düşmana ve kötü niyetlere karşı hudutlarımızı elbette sıkı sıkı kapıyacaktık. Ama dostluğa, yardıma ve anlaysa bu hudutları açmak za anı artık gelmemiş miydi?.

Bankaya kan Veren bir gönüllü
Hayırlı yatırım

"— Böyle bir teşkilâtın kurulduğunu duyar duymaz karar verdim. Ben bir asker karısıyım."

Dünyanın birçok yerlerinde, açılan kan merkezleri İkinci Dünya Harbinde ve Kore savaşlarında, cephedeki yaralı asker ölümünü çok büyük bir mabette azaltmıştı. Ameliyathanelerde bulundurulan kan, bugün artık operatörün ve ameliyatlının en büyük yardımcısı, bazan yegâne ümidiydi. Ameliyat neticesi bütün kanını kaybeden bir hastaya operatörler bazan 4-4,5 kilo kan vermek mecburiyetinde kalıyorlardı.

Birçok kimselerde ise kan aldırmak bir ihtiyaçtı. Eski zamanda sülük yapıştırarak, hacamat usulüyle kan aldırmak bir adet şeklini almıştı. Bilhassa baharda bu kan aldırmak âdeti sıhhat için çok faydalı sayılıyordu. Demek ki kiminin aldırılacak fazla kanı vardı, kimi ise kan almaya muhtaçtı. Kurulan bir teşkilât, bu iki ihtiyacı bir arada karşılayıp insanlığa büyük bir hizmette bulunabilirdi.. Hele alınan kanın kuru plazma halinde 10 sene müddetle muhafaza edilebilmesi, kan alıp verme meselesine çok büyük bir kolaylık getiriyordu. Kân verebilecek durumda olan her vatandaşın kan merkezine uğraması memleket için olduğu kadar kendisi için de faydalıydı. Bu sayede herkes kendi kan grubunu öğrenecek ve âcil bir vak'a karşısında, meselâ bir kazada kolaylıkla kan alabilecekti. Bugün birçok memleketlerde, pasaportlarda, insanın göz ve saç rengini bildiren hanelerin yanında kan gruplarım bildiren kayıtlar da vardı ve bu, muhakkak saç rengi kadar mühimdi.

Kan veren birçok kimseler büyük bi rahatlık hissederdi: Cildin güzelleştiği de bir hakikatti.

Kızılay memlekette kan merkezleri açma teşebbüsüne giriştiği zaman bin kadar gönüllü kadın, yardıma hazır olduklarını bildirmişlerdi. Bugün Ankarada açılan ilk merkezde muhtelif vazifeler alan gönüllü kadınlar arasında 75 tanesi üniformalıydı. "Mavi melekler" ismiyle anılan bu mavi Üniformalı kadınlar çok kısa bir kursa tâbi tutulduktan sonra derhal vazifeye başlamışlardı. Kan vermek üzere merkeze müracaat edecek olan vatandaşları bu mavi melekler karşılıyor, onların soyunmalarına, giyinmelerine yardım ediyor, kan alma odasında onlara refakat ediyorlardı. Kan alma işi bittikten sonra onları istirahat odasına götürerek ikramlarda bulunuyor, bilhassa meyva suyu içmelerine itina gösteriyorlardı.. Haftada birkaç gün, bazan bir kaç saat çalışmakla insanlığa hizmet edebilmek, herhalde zevkli ve güzel birşeydi.

Kan vermek çok kolaydı ve vatandaşların buna kolaylıkla alışabilecekleri muhakkaktı. Yalnız insanların ihmalkâr olduğunu hatırdan çıkarmamak gerekirdi. Kan vermek arzusunu duyan birçok kimselerin uzun zaman bu işi ihmal edip, sonra da unutabilecekleri bir hakikatti. Bu bakımdan kan vermek isteyen gönüllülere bazı kolaylıklar gösterilmeliydi. Meselâ bir telefonla bu işi halledebilmeliydiler. Öyle ki kan vermek isteyen gönüllü, telefonla kan merkezine müracaat etmeli ve bu müracaati kaydedilerek, kendisi muayyen bir saatta servis arabası ile evinden veya işinden alınıp gene servis arabası ile yerine götürülmeliydi, Bu *hem* hizmette bulunmak isteyen vatandaşların arzularını tatbik sahasına koyabilen bir kolaylık olur, hem de bizde henüz pek yeni olan bir teşebbüsün propagandasını yapmak bakımından fayda sağlardı.

Moda

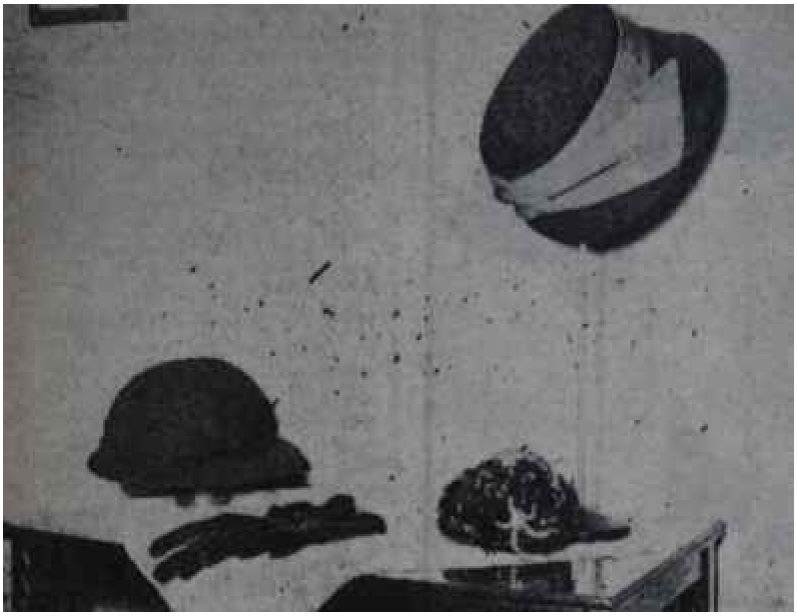
Aksesuar

Türk - Amerikan Kadınları Kültür Derneğine mensup birçok hanım, gecen hafta sonunda selânik caddesinde bir evde toplandılar. Saat 2.30 du, Ankaralı ev kadınlarının mutad ziyaret saati.. Fakat Derneğe mensup hanımlar bu ziyaret saatini hem zevkli, hem de istifadeli bir şekilde geçireceklerdi. Nevvare Korurun **evinde** o gün Bütçeye Uygun Giyim Kolu faaliyet gösterecek, enstitü mezunu bir üye, Şen Kılınç aksesuarlar, gece çantaları, kemer ve kumaş şapkalar hakkında bir konuşma yapacak, yapılması kolay pratik bazı aksesuarların patronlarını çıkarıp üyelere gösterecekti. Toplantı bir hayli kalabalık olmuştu. Çünkü bir ay evvel, aynı öğretmen tarafından verilen eldiven dersi çok muvaffakiyet kazanmış ve çok az para sarfederek şık eldiven sahibi olan üyeler aynı şartlarla şık çanta ve kamer sahibi olmak arzusuna kapılmışlardı.

Şen Kılınç, aksesuarın giyimde ne kadar ehemmiyetli bir rol oynadığını izah ederek söze başlamıştı. Düz bir

Şen **Kılınç**
On parmakta on marifet

Ucuza çıkan şapka ve eldivenler

Bütçeyi sarsmayan şıklık

elbise, muhtelif aksesuarlarla gayet değişik durabilir ve buna göre birçok giyim yeri kazanabilirdi. Aksesuarların evde kalmış parçalar ve biraz emek, biraz da muhayyele ile çok ucuza mal edilmesi mümkündü. Zaten giyimin en zevkli tarafı ucuza maletmek, yoktan var etmekti ve kadının en makbul meziyetlerinden birisi de şüphesiz bütçesini sarsmadan şık olabilmesi, cazibesini, kadınlığını muhafaza etmesiydi, çok iyi dikiş bilmeyen bir kadın bile biraz gayretle ufak tefek giyim eşyaları hâzırlıyabilir, hele biraz buluş sahibi ise çok şık aksesuarlar yapabilirdi.

Gece çantaları

Gece çantaları başlıca iki tipti: Torba çantalar ve portföy çantalar.. Bu çantaları sireden, taftadan, kadifeden veya bu kumaşlarla duble edilmiş tülden veya dantelden yapmak mümkündü. Böyle hazırlanmış şık bir gece çantasını bir kadın hazır almak istediği zaman bir hayli para sarfetmek mecburiyetindeydi. Halbuki aynı çantayı evde kalmış parçalarla hazırlamak mümkündü. Bu takdirde fermuar taktırılmak üzere çantacıya verilse de dörtte bir, belki de beşte bir fiatına mal olurdu. En ince işli gece çantalarını bile boş saatlerde, zevk duyarak işlemek mümkündü.

E Şen Kiline, bu son sözlerini hemen ispat etti. Yanında getirdiği beyaz bir sire üzerine ince beyaz ipekli kordone ile gayrımuntazam kavisli hatlar yaptı ve kumaşa dikerek tos bit ettiği bu kavislerin boşluklarını, yarım saat içinde, silme boncuk ve pulla doldurdu. Bu iş hem ağır duruyordu, hem de çabuk ürüyordu. Bu şekilde torba biçimi bir gece çantası yapmak isteyen kimse, beyzi olarak iki yana doğru uzamış bir daire şeklinde keseceği kumaşı bu işle dolduracak ve kemerlerden birer buçuk santim dikiş payı bıraktıktan sonra fermuarı takmak üzere çantacıya verecekti. Yaz için aynı torba çantayı gipur dantelden veya çok işli oir fistodan yapmak mümkündü. İstendiği takdirde gipurun ve fistonun çiçekleri inci veya putta da süslenebilir ve bir saat içinde gayet ağır bit gece çantası elde edilirdi.

Portföy çantaların yalnızca kapaklarım işlemek kâfi idi ve son senelerin cereyanı buydu.

Kemerler

Aksesuara uygun kemerler muhakkak ki elbiselere çok şıklık verirdi,. Kemerlerin içine arzu edilen sertliği vermek için muslini ıslak bezle ve çok kızgın ütü ile dört kat olarak ütülemek lâzımdı, böylece bu hatlar birbirine yapışırdı, kırışmanın önüne geçmek için de, kemeri küçük balinalarla ayakta tutmak lâzımdı. Böylece hazırlanan astarı istenilen kumaşla kaplamak gayet kolay olurdu.

Kamaş şapkalar

Şen Kılınç şapkanın ehemmiyetini belirttikten sonra, gece için şapkanın ancak bir tül ,bir tüy gibi süsten ibaret bir şey olabileceğini söyledi. Yalnız bu sene kumaş şapkalar çok moda idi ve elbiselerden artan parçalarla, kemere veya çantaya eş bir kumaşla insan fevkalâde şık gündüz ve akşam şapkaları hazırlıyabilirdi. Bunlardan en kolaylarını Şen Kılınç, bir kaç dakika içinde anlatı vermişti. Vakıa yanında şapka kalıbı yoktu ama, mutfaktaki bakır taslar, tavalar bu senenin modasını mükemmel surette temsil edebilecek şapka kalıplarıydı ve Nevvare Korurun mutfağından getirdiği bir küçük bakır tencere bu işi mükemmelen görmüştü.

Ufak tefek hileler

Muslini Ütülemek, üzerine kumaş; geçirmek ve bütün bunları yapabilmek için teknik malûmat sahibi olmak iyiydi. Ama şıklığın ufak tefek kurnazlıkları, hileleri de vardı ve bunları bir kadının bilmesi çok faydalıydı. Meselâ Bütçeye Uygun Giyim Kolunun bir üyesi geçen sene çok ucuza satın altığı bir koyu renk ufak fötr şapkayı puanlı tafta ile kaplamış ve yarım saat içinde çok şık bir şapka sahibi olmuştu; aynı puanlı taftadan eldivenler de yapınca doğrusu şıklığına diyecek kalmamıştı. Başka bir üye, baloya giderken, tualetine uygun bir gece Ayakkabısı olmadığım düşünmüş ve artık giymediği beyaz bir yazlık ayakkabıyı "arjante lame boyası ile" yani soba borularının boyandığı yaldızla boyamıştı. İlk giyişte yaldız hafifçe dökülmüştü. Fakat ikinci bir boyadan sonra adeta sabitleşmişti. Mesele ayakkabının beyaz olması, giyilmeden bir kaç gün evvel boyanarak iyice kuruması ve yaldızın bezir ile karıştırılarak mayi haline getirilmesiydi.

Bir başka üye daha da cesaretli davranmıştı.. Bir kokteyl kıyafetine ihtiyacı olduğunu görünce doğru Çıkrıkçılar Yokuşuna gitmiş,- üzeri beyaz simle işli, karanfil motifli, şarap rengi köylü şalvarlığı kumaşından 12 metre almıştı. Bununla kendisine şalvar biçimi. - fakat modern şalvar biçimi-, içine doğru dönen çok zengin etekli, açık bedenli şık bir elbise yapmıştı. Maliyet fiatı kırk liraydı. İşin hoş tarafı birçok arkadaşları bu kumaşı brokar zannetmişlerdi.

Daha ne sırlar vardı, ne sırlar! Ama kimse bunları gizleyemiyor, bilâkis iftiharla ve Öğretmek zevki ile anlatıyordu. Bütçeye Uygun Giyim Kolunun öğrettiği en güzel şey de zaten bu değil miydi? Hanımların iki dirhem bir çekirdek süzülüp koltuklara kuruldukları ve birbirleriyle yarışa çıkmış gibi, malları ile övündükleri devirler geçmek üzereydi. Bu tip ziyaretler artık Ankarada demode olmaya başlamıştı. Bunların yerini artık öğretici vasıflar taşıyan entelektüel toplantılar alacaktı. Bu toplantılarda nazarı dikkati celbeden birşey de birbirleriyle yeni tanışan kimselerin dahi çok gösterişsiz, samimi davranışlarıydı.

C E M İ Y E T

Irak Veliahtı Altes Prens *Abdülilah,* bu haftanın başında, Irak Havayollarının bir uçağı ile Yeşilköye geldi. Altes Prensin bu defaki İstanbul ziyaretinin sebebi "resmi" değil, "hususî": Veliaht Hazretleri Boğaz sakilinde bir köşk sattın almak için İstanbula gelmiş bulunuyor. Yalnız karşılama, töreni, resmi ziyaretleri özletmiyecek kadar şatafatlı oldu. Yeşilköy Hava Alanında sevgili prens. Başbakan tarafından, muhabbetle karşılandı.

●

İkramiye verip vermeme işini yılan hikayesi gibi uzatan Denizcilik Bankasının Genel müdürü Yusuf Ziya Öniş, Ankarada bu hususta temaslarda bulunan Gemi Adamları Sendikası heyetinin bir vaad kopardığı kendisine bildirilince şu beyanatı verdi: "Kendi bütçemden ikramiye ödeyemem. Ama bana verir de dağıt derlerse, başımın üstünde, dağıtırım". Sayın genel müdürün işçilerin refahı için bu kadar zahmete katlanabileceğini açıklaması büyük memnunluk uyandırdı.

●

Memleketimizde "Hoş Memo" diye tanınan L'il Abner yaratıcısı meşhur karikatürist Al Capp'in kardeşi Elliot Caplin Amerikanın Halktan Halka programı temsillerinden biri sıfatıyla İstanbula geldi. Bu zatın delaletiyle içlerinden birinin Amerikaya davet edilebileceğini haber alan birçok karikatüristlerimiz kendisinin basın toplantısını çekişmeli bir tartışma yarışı beline getirdiler. Bu suretle Halktan Halka programı son zamanlarda bizim karikatüristlerin tatbikine giriştikleri İstanbuldan New York'a programının bir cüzü oldu.

●

Her gece oyunlarıyla seyircilerini neşelendiren Muammer Karaca Ba baeskili bir kamyon şoförüne başka türlü bir oyun oynadı. Negro isimli kayıp Japon köpeğini getirene büyücek bir mükâfat vereceğini ilân eden Karacanın evine koltuğunun altında köpekle bir kamyon şoförü gelince sanatkâr kendisini güler yüzle karşılayıp içeri aldı ve hemen yandaki odadan polise telefon etti. Derhal gelen memurlar şoförü yakalayıp götürdüler. Bundan sanıra olanların doğrusu anlaşılamadı. Muhabirlerin öğrendiklerinle göre Bakırköy Sulh Ceza mahkemesi sanığı delil kifayetsizliğinden serbest bıraktı. Muammer Karaca ise adamı yakaladıktan sonra pişman olup acıdığını ve şikâyetinden vazgeçtiğini iddia ediyor,

*

İngiliz-Türk Kültür Haftası münasebetiyle konferanslar vermek üzere İstanbula gelen çocuk mütehassısı kadın doktor, Mary Crosse muhabirlerle konulurken nedense bilhassa "İngilterede erken doğumlarda ölüm nisbetinin azalması" mevzuu üstünde durdu. Bu mesut azalmanın son derece iyi bakım ve hastahane tedavisi sayesinde mümkün olduğunu söyleyen doktorun verdiği bu malûmat memnuniyetle karşılandıysa da bizim memleket gibi zamanında doğan çocukların bile zor yaşabildiği bir yerle alakası anlaşılamadı.

●

Cinayet sanığı Berbat Süleyman, ayrica devlet büyüklerine hakaret sucundan yargılanmak üzere getirildiği adliye binasında muhabirlerle sohbet ederken 18 sene yemekten bile korkmadığını söyliyerek şöyle dedi: "Zaten o zamana kadar kim hancı kim yolcu kalır belli olmaz... Ben kendisinden kötülük gelmeyen kimseye kötülük etmem".

Elliot Caplin
Karikatüristlerin sevgilisi!

Karacalar ve hadise yaratan köpekleri
Cibali Karakolundan Bakırköy Savcılığına

*

Bu mevsim zarfında İstanbul şehrine birçok soyunma mütehassısı getirip halktan bir kısmının gözünü gönlünü, bir kısmının da yüzünü gözünü açan eğlence yerleri bir buçuk ay kadar evvel savcılığın müdahalesiyle biraz uslanır gibi olmuşlarda. Ama bütün yasaklarımız gibi kısa ömürlü olan bu "hassasiyet" te son zamanlarda tavsadı ve yerini gene başka hassasiyetlere bıraktı. Hele pek soyungan baş artistinin yanma bir başkasını getirip varyetesini "Parisin en güzel vücutlu iki kadınınım dansları" diye reklâm eden bîr lokalde her gece anatomik tetkikler gırla gidiyor.

*

Pek genç yaşında kapısı şöhret tarafından çalınan, kitapları satış rekorları kuran Françoise Sagan'a zenginlik ve şöhret uğurlu gelmedi. "Bonjour Tristesse müellifinin geçen hafta Paris caddelerinde çılgın bir süratle sürdüğü spor otomobil devrildi, Sagan kendini bükmez bir halde hastahaneye kaldırıldı. Aşk hakkında yaşından çok şey bilen yazarın en büyük zevki otomobil kullanmaktı. Kazancının büyük bir kısmını son model spor otomobiller satın almaya ayırıyordu. Geceleri Paris sokaklarından yıldırım hızıyla geçtiğinin görülmesi olağan hallerdendi. Süratli yaşama aşkı, büyük ümitler uyandıran bir yazanın belki de vakitsiz ortadan çekilmesine sebeb olacak..

M U S İ K İ

Konserler

Pertiearoli

Son haftalar zarfında Ankarayı ziyaret eden üç İtalyan piyanisti -Marcello Abbado, Giuseppe Postiglione ve geçen hafta Sergio Perticaroli-genç nesil İtalyap piyanistlerinin, yarım asır öncenin büyük virtüözü Ferrucio Busoni'yi yetiştirmiş bir memlekete lâyık olduklarım gösterdiler. Öyle anlaşılıyor ki İtalya, bugün bestekârlarından çok icracılarıyla övünebilecek durumdadır.

Geçen Cuma akşamı Devlet Konservatuvarında bir resital veren Sergio Perticaroli, henüz 27 yaşında, çocuk yüzlü, çocuk tavırlı bir genç. Fakat dünya çapında bir şöhretin eşiğinden içeri adımını atmış bulunuyor. Birkaç ay önce Amerikada verdiği konserlerde, sayısız piyanist arasında dikkat çekebilmek için olağanın azçok üstünde meziyetlere sahip olmak lâzımdır. Buradaki konserinde Pertiearoli, başlıca meziyetinin başdöndürücü bir virtüöz tekniği olduğunu gösterdi. Programı, her nekadar yeni musiki dinletme bakımından son derece alâka çekici idiyse de, sanatkârın bir tefsirci olarak ne dereceye erişmiş bulunduğu hakkında kesin bir hükme varmıya pek imkân vermiyordu. Bununla beraber Mozart'ın La Minör (K. 310) sonatını klâsik çağın musikisini tarif eden bir sadelikle, hemen hiç bir nüans yapmadan, kuru bir dokunuşla, sağlam ve mustakar tempolarla çalması, büyük "Steinway"i bir Mozart piyanosu gibi tınlatması, Sergio Perticaroli'nin iyi bir tefsirci olduğuna delil sayılabilirdi. Belki bu sonat biraz daha romantik bir ifade kaldırabilirdi.

Sergio Perticaroli
İyi tefsirci

Beethoven'in Op. 101 sonatı, Perticaroli'nin tefsirciliği hakkında daha geniş bir fikir verebilirdi. Fakat piyanist, bu eserin yerine Prokofiyef'in Yedinci Sonat'ını çaldı. Bu sathi eserin ilk bölümü, hareketli ve durgun safhaların birbirini takip ettiği ve böylece bir çeşit tezat tesirinin meydana geldiği, makinemsi bir musiki. İkinci kısmın duygululuğu, konser salonundan çok Hollywood'a yakışabilir. Üçüncü -ve son- kısım ise, hiç birşeyi çözmeye yaramıyan bir ritmik formülün bıkkınlık verene kadar tekrarlanmasından ibaret, piyaniste ancak virtüozluk gösterisi imkanı veren bir parça. Piyanist eserin maddi imkânlarından faydalandı ve hayret verici tekniğini gösterdi..

Programın ikinci kısmında önce İtalyan dodekafonisti Luigi Dallapiccola'nın "Paganını'nin Temleri Üstüne Kanonik Sonatin"! vardı. 15 yıl kadar önce yazılmış bu eseriyle Dallapiccola, Ankara dinleyicisinin karsısına bir oniki ton bestekârı olarak çıkmıyordu. Hatta eserin bir tonu bile vardı (Mi bemol). Dört kısa bölümden meydana gelmiş bu sonatın, umumî ifadesiyle, elinde kalemi, karşısında nota kâğıdı, düşünen, bir Lakım basit kompozisyon meseleleri ortaya atıp onları çözmekle eğlenen bir bestekârı göz önüne getiriyordu. Or-

Devlet Operasına Bir Sual

Devlet Operası sanatkârlarından ve bu tevekkül ile işi olanlardan çoğunun huzursuz, ümitsiz ve bezgin olduklarını bilmek için kulağı kirişte bir gazeteci olmaya lüzum yoktur. Bugüne kadar ta müesseseden pak çok sanatkârın yana yakıla anlattığı dertleri dinledim. Arasına bana telefon edip kim olduklarını söylemeden, akıl durdurucu -bazan da pek eğlenceli- bilgiler verenler de olur. Anlattıklarına bakılırsa, Devlet Tiyatrosunda korkunç bir idaresizlik hüküm sürmektedir. Ama, kim dertsiz ki? Diyelim ki perde arkasında olup bitenler, ele güne bildirilmesine lüzum olmayan şeylerdir; bunlar Devlet Tiyatrosunun "ailevî" meseleleridir; kirli çamaşırların herkesin gözü önüne serilmesi maksatsızdır. Nihayet bütün bunlar, opera seyircisinden ve gazeteci - münekkitten çok Devlet Tiyatro ve Operası Genel Müdürlüğünün bağlı bulunduğu Millî Eğitim Bakanlığını ilgilendirir. Fakat, sahne kanalıyla halka aksettiği için hem seyirciyi ve gazeteci . münekkidi, hem de tabiatiyle Millî Eğitim Bakanlığını ilgilendirmesi gereken ve Devlet Operası Genel Müdürünün idarecilik zaaflarım ve opera idareciliği sahasındaki selâhiyetsizliğini gösteren bir takım tezahürlere her fırsatta parmak basmağa mecburuz. Her yıl bu zamanlar sormayı âdet haline getirdiğimiz, tabiatiyle hiçbir zaman bir cevap alamadığımız, sualleri ta defa daha belirli ve toplu olarak tekrarlamanın zamanı gene gelmiştir. Bu sualler, şüphesiz, bir opera idaresinin asgari ehliyetini açıklama takımından uygun bir test yerine geçer. Yüzde doksandokuz buçuk kesinlikle söylenebilir ki Devlet Operası Umum Müdürlüğü, bir opera idaresinin ilk ve en basit vazifelerine müteallik bu suallere gene cevap vermiyecektir:

1957-58 mevsiminde bu yıl oynanan operalardan hangileri tekrarlanacaktır, önceki yıllarda temsil edilmiş operalardan gene oynanacak olanlar var mıdır? Varsa bunlar yeniden mi sahneye konacaktır? Yoksa eski mizansen muhafaza edilecek midir? Hangi operalar önümüzdeki mevsim ilk defa olarak Devlet Operası repertuarına alınacaktır. Bunlar arasında Türk operası var mıdır? Opera idaresi, herhangi bir Türk bestekârına gelecek mevsim oynanmak üzere bir eser sipariş etmiş midir? Toplu olarak soralım, gelecek mevsimin tam listesi nedir? Opera idaresi bir abone sistemi tatbik etmekte olduğuna ve abonelerine, yer kapattıkları akşamlar hangi operaları göreceklerini önceden bildirmeğe mecbur olduğuna göre, bu kesin listedeki her opera, hangi tarihler arasında temsil edilecektir? Her akşam başka bir opera oynama usulü önümüzdeki mevsim tatbik edilecek midir? edilecekse olağanüstü durumlarda değiştirme hakkı mahfuz kalmak üzere her operanın temsil edileceği günlerin kesin tarihleri nedir?

Gelecek mevsim oynanacak her operanın rejisörü, dekoratörü, musiki idarecisi kimdir? Bu dallarda yabancı memleketlerden sanatkâr "ithal" edilecek midir? Edilecekse bunlar kimlerdir? Keza. yabancı şarkıcıların, Devlet Operası temsillerinde rol alması kararlaşmış mıdır? Cevap müsbetse. bunların isimleri nedir? Hangi operalarda, hangi rolleri alacaklardır. Opera şarkıcıları yabancı bir memleket sahnesinde rol aldıklarında bir operayı -nadir istisnalar hariç- daima asıl dilinde söylediklerinden ve bugüne kadar yabancı bir şarkıcı sahnemizi ziyaret ettiğinde partisini meselâ Fransızca söylemesi, fakat bizim oyuncuların Türkçe söylemeleri gülünç bir durum meydana getirdiğinden, gelecek mevsim yabancı bir şarkıcı yanında rol alacak Devlet Operası sanatçılarına, partilerini a-

Caya çıkardığı eserle başkalarına hitap etmeyi aklına getirmemiş bile olabilirdi.

Musorgski'nin "Sergiden Tablolar"ı, -bir piyanistin virtüozluk derecesini belirten bu denenmiş ölçü-Perticaroli'nin şaşmaz tekniği sayesinde kusursuz bir icraya kavuştu. Herbir tablonun tasvir ettiği sahneyi belagatle anlatması, gezinti musikisiyle esas parçalar arasındaki ifade zıtlıklarını dramatik bir şekilde belirtmesi, "Civciv balesi" gibi güç parçaları nefes kesen bir doğrulukla ve süratle çalması, "Eski Şato"daki melodiyi ağdasından kurtarıp mânalandırması ve biçimlendirmesi, genç piyanistin parmaklarım olduğu kadar zihnini ve kalbini de çalıştırmasını bildiğini gösteriyordu.

Varakası

İlhan K. MİMAROĞLU

sıl dilinde hazırlamaları hususunda şimdiden talimat verilmiş midir?

1957-58 mevsimi için opera idaresi, mukaveleyle bağlı bulunduğu sanatçılardan hangilerine yabancı memlekete gitme izni vermiştir veya verecektir? Bu sanatçıların mevsimin tamamında veya bir kısmında yurt dışında bulunacaklarını göz önünde tutarak repertuarını veya temsil tarihlerini ona göre mi hazırlamıştır?

Afişlerinde orkestra şefinin, sahneye koyanın, dekorcunun isimlerini göz alıcı puntolarla ilân eden Devlet Operası, önümüzdeki mevsimden başlıyarak artık şarkıcılarının isimlerini de bildirmeğe karar vermiş midir? Vermemişse, veya karar menfiyse, neden?

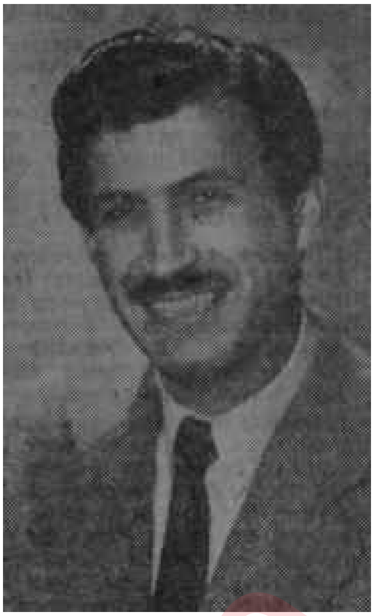
Oynanan operaların librettolarını kastırın halka dağıtmak veya satmak, hele her temsil akşamında, o akşam -oynanan operanın librettosunu -programlarla beraber- ' salonda hazır bulundurmak için bir tertibat alınmış mıdır? Alınmamışsa neden?

Nihayet, hususî bir vaziyetle alâkalı bir sual: Paris Tiyatro, Opera ve Sinema Festivali'nde Türkiyeyi temsil ettirmek için Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğü bugüne kadar ne yapmıştır? Türkiye bu festivale davet edilmiş midir? Edilmişse, meselâ "Kerem" yahut Van Gogh" gibi bir Türk operasıylâ bu festivale katılmamız sağlanmış mıdır?

Bu sualler cevaplandırılabildiği takdirde, opera idareciliğinin en iptidai vazifeleri yerine getirilmiş demektir. Cevaplandırılamazsa, iş başındaki şahsın yâ istifa etmesi, ya da kendisine "güle güle" denmesi, en tabi! hareket olur. Her halde, Milli Eğitim Bakanı, Devlet Tiyatrosu (Ve operası) Genel Müdürü Muhsin Ertuğru'a bu çerçeve dahilinde -ve daha başka- sualler sormaktan kendini alamıyacaktır.

T İ Y A T R O

Küçük Tiyatro

Turhan Dilligil
Kolay gelsin, üstad!

Kalem yerine ıslık

Memleketimizin en çok sevilen tiyatro müellifi Cevat Fehmi Başkutun son eseri, "Kleopatranın Mezarı" geçen haftanın sonunda Cumartesi gecesi Küçük Tiyatroda Ankaralı seyircilerin önüne çıktı ve ehemmiyetli bir "tiyatro hâdisesi" yarattı. Hâdisenin ehemmiyeti şuraydadı ki, muteber Zafer gazetesi Pazar sabahı bütün refiklerini atlatarak seyircilerin "Kleopatranın Mezarı"nın ilk temsilinde eseri ıslıkladığını haber veriyordu. Türk - İş Genel Sekreteri İsmail İnanın konferansının Ankara Valiliği tarafından yasak edilmesini ertesi günü, okuyucularına konferansın yapıldığını haber veren ve diğer gazeteler Sovyet Rusyanın yeni Ankara Elçisinin seyahatini geri bıraktığını bildirirken Elçinin Ankaraya geldiğini ve itimatnamesini takdim edeceğini yazan bir gazetede çıkan bu habere inanmayanları mazur görmek lâzımdı. Ama Zaferin Tiyatroya müteallik bu haberi doğruydu; diğer haberler gibi masa başında kaleme alınmış değildi. Hâdise mahallinde tetkik, takip ve hatta tahrik edilmişti.

O gece Küçük Tiyatronun koyu vişne çürüğü kadife perdeleri son sahnenin üzerine inerken ve seyircilerin alkışlarının başladığı sırada ön sıralardaki küçük bir grubun ayağa fırladığı, sıkılmış yumruklarını sahneye doğru uzatarak bağırıp çağırdıkları, ıslıklar öttürdükleri görüldü. Ama alkışlarla ıslıklar birbirine karıştı ve az sonra salon boşalarak sessizliğine kavuştu.

Nümayişçilerin arasında Zafer gazetesinden, Tiyatro münekkidi Turhan Dilligil'in de bulunduğunu görenler ve hele üstadın halim selim, nazik mizacını yakından tanıyanlar doğrusu hayret içinde kaldılar. Acaba münekkid, kaleminin ne derece tesirsiz kaldığım müşahede ederek tenkitlerine sesini de karıştırmayı mı tecrübe ediyordu? Yoksa bu, şöhrete erişmenin yeni bir yolu muydu?

Hâdisenin, ne taraftan bakılırsa bakılsın, ciddiye alınmaya tahammülü yoktu. Vaktiyle bir Amerikalı zabıta muhabiri, haber atlama yüzünden her gün yazı işleri müdüründen zaparta yemeğe başlamış.. Hattâ bir ara işini muhafaza edip edemiyeceği bile münakaşa edilir olmuş. Meslekî şöh-.retini kurtarmak için muhakkak biri şeyler yapmanın lüzumunu anlayan gazeteci şu çareyi bularak "şerefini" kurtarmış, önce dört başı mamur bir cinayet plânlamış ve bunu haber olarak hazırlayıp yazı işleri müdürünün masasına bırakmış. Sonra dışarıya çıkıp tasarladığı cinayeti noksansızca işlemiş. Tabiî akıllı muhabir hapishaneyi boylamış ama, o gün gazetesi bütün rakiplerini atlatmış ve zabıta muhabiri hayal ettiği mesleki şöhretin evci bâlâsına çıkmış..

"Kleopatranın Mezarı"

Cevat Fehmi Başkutun son eserinin İstanbuldaki temsili dolayısıyla AKİS'te çıkan yazıda eserin mevzuu ve tahlili üzerinde durulduğu için aynı şeyleri bir defa daha tekrarlamıyoruz. Ankaradaki temsile gelince, eseri sahneye koyan Mahir Canovanın "Kleopatranın Mezarı"nı anlamakta ve izah etmekte başarı gösteremediğini, hattâ bu yolda gayret sarfından kaçındığını söyleşmek haksızlık olmıyacaktır. Sanatkârların oyunları da "mise en scene"in cılızlığını telâfi etmekten çok uzaktır. Bu sebeble seyirciler Ankaradaki temsilde, sahnede adeta birer makina gibi dolaşan sanatkârları seyretmenin can sıkıntısını duydular. Ne Şeref Gürsoy, ne İlyas Avcı, ne de Asuman Korad rollerini anlamak için en ufak gayret göstermemişler. Hele Jale Uzman... Doğrusu İstanbuldaki temsillerde hiç beğenilmeyen Hümaşah Göker'in oyunu bile bunun yanında çok iyi idi. Ankaradaki temsilde alâka çeken tek sanatkâr Erol Günaydın oldu. Bu genç aktörden ileride daha anlayışlı kompozisyonlar bekliyenler Hayal kırıklığına uğramıyacaklardır.

Devlet Tiyatrosu

İştah ilâcı

Devlet Tiyatrosu Genel Müdürnün 1956-57 tiyatro mevsiminde giriştiği teşebbüslerden en müsbeti-

nin Bölge tiyatrolarını kurma yolundaki gayretleri olduğu şüphesizdir. Hakikaten, başlangıç olarak Konyada, müteakiben Eskişehir, Kayseri, Kırıkkale ve nihayet Adana ve İzmirde verilen temsiller tiyatroyu vatan sathına, yaymak mevzuunda Devlet Tiyatrosu idaresinin hiçbir fedakârlıktan kaçınmadığına birer delil teşkil etmiştir. Halen Devlet Tiyatrosunda temsil edilen eserlerin adı geçen şehirlerde tekrarlanmasından ibaret olan Bölge tiyatroları faaliyetinin önümüzdeki mevsim artık devamlı ve istikrarlı bir hale geleceğinden şüphe etmek istemiyoruz. Gerçi tiyatro idaresi "Adana Şehir Tiyatrosu" namı altında Adanada kurulması kararlaştırılan tiyatronun başına kendi kadrosunda vazifeli ve fakat ismi ancak "Adana Tiyatrosu" ibaresinin yanısıra meşhur olan bir elemanım seçip göndermiştir ama, bu meçhul aktörün idarecilikte de meçhul kalması mânasına gelmez.

Tiyatro İdaresi İzmir ve Bursada kurulacak olan tiyatroların başına daha tecrübeli elemanlarım getirmiştir. Meselâ İzmire Salih Canar'ı, Bursaya ise Ragıp Haykır'ı göndermiştir. Bu sanatkârlar adı geçen iki vilâyetimizi önümüzdeki mevsim devamlı birer tiyatroya kavuşturmak hususunda tetkik ve çalışmalarına başlamış bulunmaktadırlar. Salih Canar ya Devlet Tiyatrosundaki çalışmalarından yorgun düştüğü için, ya da "İzmir Şehir Tiyatrosu"nun müdürlüğünü bundan böyle kendine daha uygun bulduğundan artık sahneden çekileceğini ye sadece idareci olarak kalacağını bazı kulaklara fısıldayıvermişti. Şimdi İzmirliler ümitlerini Devlet Tiyatrosunun bu emekli aktörüne bağlamış, sabırsızlıkla tiyatrolarının açılacağı günü beklemektedirler. Zira geçen Pazar gecesi "Yağmurcu" piyesinin tamirde temsili gibi, Devlet Tiyatrosunun münferit temsilleri, tıpkı Konyalı ve Adanalılar gibi, İzmirliler için de tiyatro mevzuunda artık iştah ilâcı yerine geçmeğe başlamıştır.

Şaka merakı

Ne var ki Devlet Tiyatrosunun bu yılki "Bölge Tiyatroları" faaliyeti Tiyatronun kendi programım tatbikte birçok sıkıntıların doğmasına da sebeb olmuştur. Eleman azlığı, yolların uzunluğu ve haftanın maalesef yedi geceden ibaret olması Devlet Tiyatrosunu çok müşkül durumlarda bırakmıştır. Gittikçe hacimleri genişleyen iki karpuzu bir koltuğa sığdırma gayretleri bu mevsim Ankaralı seyircinin de Devlet Tiyatrosu kadar müşkül durumlara düşmesine ve pek sevimli sürprizlerle karşılaşmasına sebeb olmuştur. Devlet Tiyatrosunun seyircisine hazırladığı bu hoş sürprizlerin ikisi pek arka arkaya gelmiş ve Ankaralı seyirciyi şaşkına çevirmiş-, tir. Bunlardan birincisi halkın "Üçüncü Selim"i seyretmek üzere "üçüncü Tiyatro"ya gittikleri gece vuku bulmuştur. Çünkü o gece seyirciler sahnede "üçüncü Selim" yerine "Misafir" isimli bir piyesi seyretmek zorunda kalmışlardır. "Misafir" piyesinin "Üçüncü Tiyatro"da temsil edileceğinden ancak birkaç gün önce haberdar olanlar sadece temsillerin ilk gecelerine aboneli olan seyircilerdi Ama Devlet Tiyatrosu onları da sürprizden mahrum etmek istememiş ve kendilerine "Misafir" piyesinin "Üçüncü Tiyatro" da 1 Nisan Pazartesi gecesi temsil edileceğini bildirmesine rağmen eserin temsilini 30 Mart Cumartesi gecesi başlatıvermişti. Devlet Tiyatrosunun seyircilerine böylece 1 Nisan şakası yapmak istediğinde hiç şüphe yoktu. Bunun için de "Oda Tiyatrosu"nda oynanacağını 33 sayılı mecmuasında ilân ettiği "Misafir" isimli komik piyesi, "Üçüncü Selim"i bir solukta Adanaya gönderdikten sonra "Üçüncü Tiyatro" sahnesinde temsile başlamıştı. Devlet Tiyatrosunun şakacılığı burada da nihayete ermiş bulunmuyordu. Bu ay içinde seyircilerine ikinci bir sürpriz daha hazırlamıştı: "Misafir" piyesi "Üçüncü Tiyatro"ya geçince "Oda Tiyatro"su açıkta kalmıştı. İşte "Cinayet Var" isimli piyes te o vakit meydana çıktı. Devlet Tiyatrosu XX. Asrın bir sürat asrı olduğunu çok iyi bilen bir müesseseydi. Doğrusu ya şimdiye kadar hep yasak savmak üzere bu parolayı sık sık ta kullanmıştı. Bu defa da seyirciye ne pahasına olursa olsun iyi bir eser takdim etmek için değil, fakat sırf boş kalan bir sahneyi doldurmak için seferber olmuş, neticede tiyatro tarihinde yeni bir rekor kırarak "Cinayet Var"ı "Oda Tiyatrosu" sahnesine çıkarmağa muvaffak olmuştu. Ankara ile Adana arasındaki uçak seferlerinin bil sihirbazlıkta mühim bir rol oynadığı da muhakkaktı. Zira "Cinayet Var"ın rol tevziatı yapıldığında Adanada. Ankaradaki olaylardan habersiz "Üçüncü Selim"deki rolünü oynamağa devam eden bir aktöre acele İhtiyaç hasıl olmuş ve aktör acele Ankaraya dönme emrini almıştı. Kendisi üç gün sonra "Cinayet Var "da sahneye çıkacaktı ve hakikaten üç gün sonra, geçen Pazar günü aktör kendisine tevdi edilen bu vazifeyi dişini tırnağına takıp yerine getirdi.

Bütün bu olaylar göstermektedir ki Devlet Tiyatrosunun yaptığı her iyi iş bir yıkılışın da müjdesini taşımaktadır. Hem sonra ne olursa olsun Devlet Tiyatrosunun bu şaka merakından vazgeçmesi lâzımdır.. Çünkü burası resmî bir müessesedir ve şakaya gelen tarafı yoktur. Hiçbir seyirci bu şakaların hangi şartlar altında yapılmak zorunda kalındığını düşünmez ve düşünmek mecburiyetinde de değildir. Devlet Tiyatrosunun eline verdiği ve onun resmî bir sözcüsü olan mecmuaya bakar, tiyatroyla münasebetini de ona göre ayarlar. Şayet Devlet Tiyatrosu seyircisine bu neviden şakaları bu kadar sık tekrarlamakta devam ederse, günün birinde seyirci tarafından da beklemediği bir şakayla, hattâ bir sürprizle karşılaşırsa buna da hiç şaşmaması gerekir;

S İ N E M A

Filmcilik

Sahibi bulunamayan Oscar

Oscar'ların dağıtıldığı gece, üzerinde fazla durulmayan bir hâdise, şimdi Hollywood'da bir polis romanı kadar çapraşık, esrarlı bir havaya büründü. Hikâye, Oscar'ların dağıtımında en iyi film hikâyesi armağanına sıra gelince başladı. "The Brave One - Cesur Boğa" filminin hikâyesini yazan Robert Rich, Oscar kazandığı bildirilerek sahneye çağırıldı; fakat salonda kimse kalkıp Oscar'ı almaya gitmedi. Robert Rich'in adı tekrarlanırken salondakilerden kimi Hollywood'da böyle bir senaryocunun bulunup bulunmadığım hatırlamağa çalışıyor, kimi de sahneye kim çıkacak diye merak ediyordu. Fakat sahneye kimse çıkmadı. Nihayet hazır bulunanlardan biri, biraz önce telefon edildiğini, Robert Rich'in hasta karısının yanında olduğu için merasime iştirak edemiyeceğinin bildirildiğini haber verdi. Bu makul sebep karşısında Oscar dağıtıcıları fazla ısrar etmediler. Sahneye Senaryocular Birliğinden Jesse Jr. çağırılarak Robert Rich'e verilmek üzere Oscar ona emanet edildi. Mesele kapanmış görünüyordu.

Halbuki asıl mesele bundan sonra başladı. Lasky Senaryocular Birliğinde Robert Rich diye birini tanımıyordu. Daha tuhafı, Hollywood'da senaryoculukla uğraşanlardan hiçbiri bu adda birini tanımıyordu. O zaman bir meraktır başladı: Robert Rich kimdi? Bunu bilse bilse "Cesur boğa"nın prodüktörü Frank King bilirdi. Muhabirler "King Brothers"in patronu King'e gittiler, Robert Rich'i tanıyıp tanımadığını sordular. Tanımaz olur muydu, tabii tanıyordu. Ona 1952 yılında Avrupada rastlamıştı; hikâyeyi de o zaman almıştı. Peki Rich şimdi ilerdeydi? King "Avrupada" diye cevap verdi. Sonra muhabirlere çok "mühim" iki ip ucu verdi: Robert Rich 34 yaşlarındaydı ve keçisakallıydı.

Doğrusu bu kadar geniş bilgiyle muhabirler Robert Rich'i bulamazlarsa kabahat onların sayılırdı. Bununla beraber pratik düşünceli muhabirler Avrupada "34 yaşlarında, keçisakallı biri"ni araştırmaktansa Hollywood'u bir kolaçan etmeyi daha uygun buldula. İlk müracaat ettikleri adam, prodüktör King'in yeğeni oldu. Bunun sebebi çok basitti: Tuhaf bir tesadüfle, King'in yeğeni de Robert Rich adını taşıyordu. Üstelik arada bir "King Brothers"de çalışırdı. Fakat şimdi muhasebecilik yapan Robert Rich -Frank'ın yeğeni- "Cesur Boğa'nın hikâyesini kendisinin yazmadığında ısrar ediyordu. Oscar kazanmak fena bir şey olmadığına göre King'in yeğenine inanmamak tuhaf kaçardı.

Hollywood'da, Robert Rich'in kim olabileceği üzerinde hararetli bir tahmin yarışı başladı. Bu arada Hollywood'un emektarları hafızalarını yoklayınca "Cesur Boğa".mn mevzuuna daha önceleri bir yerlerde rastlamış olduklarını farkettiler.

Tahta Oscar

Cesur Boğa" dövüşkenliği ile şöhret kazanan bir boğanın hikâyesini anlatıyordu. Boğa güreşçileri bu gözü pek, cesur boğaya o kadar hayran oluyorlardı ki, sonunda öbür boğalar gibi güreş meydanında merasimle öldürülmeyip hayatı bağışlanıyordu.

"İnsanlar yaşadıkça"mn rejisörü Fred Zinnemann, meşhur Amerikan dokümantercisi Robert J. Flaherty'nın daha 1931 yılında buna benzer bir hikâyeyi filme almak niyetinde olduğunu açıkladı. Flaherty sonradan filmi çevirmekten vazgeçmiş, hikâyeyi de Orson Welles'e satmıştı. Muhabirler merhum Flaheuty'nin hemen bütün filmlerinde emeği geçen karısı Frances Flaherty'ye gittiler, Mrs. Flaherty kimseyi kabahatli görmediğini, Oscar'ın Robert Rich'e verilmesini protesto etmek niyetinde olmadığım, üstelik bütün bu olup bitenlerin kendisini pek eğlendirdiğini bildirdi. Muhabirler bunun Üzerine Orson Welles'e koştular ve onu Mrs. Flaherty'den daha neşeli buldular. Flaherty'den buna benzer bir hikâye alıp almadığını sordular. Evet, "My Friend Benito - Dostum Benito" adında bir hikâye satın almıştı. Welles'in bildirdiğine göre 1942 yazında Meksikaya giderek "Dostum Benito"yu çevirmeye başlamıştı Sonra? Sonra, RKO ile çıkan anlaşmazlık yüzünden film yarıda kalmıştı. Welles, "Eğer bizim yarıda kalan hikâyemizden faydalanmış, üstelik muvaffak da olmuşlarsa, aferin onlara" diye ilâve etti.

Meşhur Oscar

SamurKürk

Ama herkes Mrs. Flaherty yahut Welles gibi işin alayında olamazdı. Nitekim bunlar olup biterken "Nassour Brothers" adlı bir başka film şirketinin, "King Brothers" aleyhine 750 bin liralık bir tazminat dâvası açtığı öğrenildi. "Nassour Brothers"e göre, kendileri dört yıldanberı "Cesur Boğa'nın hikâyesi üzerinde çalışıyorlardı. Bu hikâye, Paul Rader'e hazırlattıkları senaryodan çalınmıştı. Rader de "Cesur Boğa" nın hikâyesinin kendî hikâyesinden aşırıldığından emindi, Çalışma arkadaşları da aynı fikirdeydi. Hatta Oscarlar dağıtıldıktan sonra Rader'e tahtadan yapılmış bir Oscar hediye etmişlerdi.

Fakat bütün bunlar Robert Rich'in kim olduğunu ortaya çıkaramıyocdu. Hikâyenin mevzuunu şu veya bu şahsın daha evvel tasarladığı iddia edilebilirdi; hikâye bir başkasından aşınlmış olabilirdi; ama herkesin öğrenmek istediği bu değildi. Merak edilen şey, "King Brothers"ın çevirttiği "Cecur Boğa" filminin hikâyesini yazdığı söylenen Robert Rich'in kim olduğuydu. O zaman iki tahmin yürütüldü. Robert Rich'in kim olduğu prodüktör tarafından mahsus gizleniyordu: Zira filmin yalnız bir Oscar kazanmasını filmi için kâfi reklâm addetmemişti. Oscar'ın sahibini gizliyerek bu reklâmı genişletmek istiyordu. İkinci tahmin, Robert Rich'in hüviyetinin yine prodüktörü tarafından gizlendiğiydi. Fakat bu gizlemenin sebebi başkaydı: Robert Rich müstear bir isimdi. Solculuğundan şüphe edildiği için Amerikan aleyhtarı Faaliyetleri Tahkik Komisyonu huzuruna çıkarılan, suallere cevap vermediği için mahkûm olan, bu yüzden de kara listeye geçirilen tanınmış senaryoculardan biriydi. Bundan dolayı adının açıklanmasını ne kendisi ne de prodüktörü istemiyordu.

Herkes hangi tahminin doğru olduğunu keşfetmiye çalışıyordu. Bu arada, sahibi ortalıkta gözükmeyen Oscar, "Academy"ye iade edildi. "Cesur Boğa"nın hikâyesini kendisinin yazdığını ispat eden biri ortaya çıkıncaya kadar orada bekliyecekti.

"Çalman" Oscar

Hollywood'da herkes Robert Rich'in kim olduğunu araştıra dursun, geçen hafta Oscar yüzünden yeni bir dâva açıldı. Avrupada yerleşen tanınmış Amerikan senaryocusu Michael Wilson, çeşitli Oscar'lara namzet gösterilen "Friendly Persuasion - Dostça Kandırış" filminin rejisörü William Wyler ile prodüksiyon şirketi "Allied Artists"i dâva ediyordu. Dâvanın sebebini öğrenenler, "Cesur Boğa" hadisesiyle benzerliği hemen farkettiler ve Robert Rich meselesi hakkında yürütülen sonuncu tahminin daha akla yakın. olduğunu anlamakta gecikmediler. Mesele şuydu: Wilson, 1946 yılında hazırladığı "Dostça Kandırış" senaryosunu Wy-

ler'le "Allied Artists"e satmıştı. On yıl sonra Wyler, senaryoyu filme almıştı. Fakat bu arada da epey değişiklik meydana gelmişti: Michael Wilson meşhur McCarthy komisyonunun huzuruna çağrılmış, anayasanın kendisine sağladığı hakkı öne sürerek sualleri cevaplandırmamış, bu yüzden de stüdyoların kara listesine geçmişti. Kara listeye geçen sinemacıların adı, ekseriya filmlerden silinirdi. Bundan dolayı 1056 yılında "Dostça Kandırış" piyasaya çıktığı vakit, film jeneriklerine meraklı olanlar orada hiçbir senaryocu adı göremediler, sadece "Jessamyn West'in romanından adapte edilmiştir" kaydı vardı. Wilson 1961 yılından beri Fransada çalışıyordu. "Dostça Kandırış"tan adı silinmişti. Fakat Amerikan "Senaryocular Birliği" geçen yılın senaryo armağanını gene de ona vermiş, üstelik gene aynı Senaryodan ötürü kendisini Oscar namzedi olarak teklif etmişti. Fakat son seçim komitesi Wilson'un adım listeden çıkarmıştı. Wilson, bütün bunlara sebeb olduğu, Oscar ının "çalınmasına" yol açtığı için adını filmden silen "Allied Artists" ile Wyler'i dâva ediyordu. Pariste kendisiyle görüşen gazetecilere Wilson "Bu sırf bir prensip meselesi. Yoksa Oscar'a ihtiyacım yok. Nasıl olsa bir tane Oscar'ım var" dedi. Gerçekten 1951 yılında George Stevens'e en iyi rejisör Oscar'ını kazandıran "A Place in the Sun - İnsanlık Suçu", Wilson'a da en iyi senaryo Oscar'ını kazandırmıştı.

Bu haftanın başında değişen hiçbir şey yoktu: Robert Rich'in kim olduğu hâlâ anlaşılmamıştı: Oscar "Academy"de sahibini bekliyordu, Nassour Brothers ile Michael Wilson dâvalarından vazgeçmemişlerdi. Doğrusu, 29 yıllık Oscar tarihinde bu kadar cümbüşlüsüne şimdiye kadar hiç rastlanmamıştı.

Filmler

Sahneden perdeye

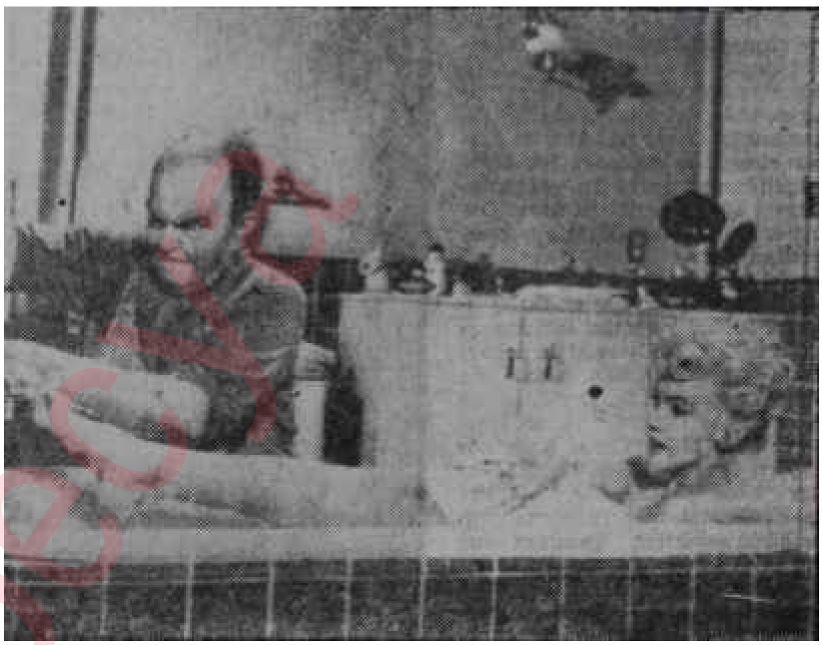
Beyoğlu Yeni Melek sineması üç hafta arka arkaya programına tiyatro eserlerinden adapte edilmiş filmler koydu. Bunların ikisi, "Benim Üç Meleğim" ve "Yaz Bekârı" bizim sahnelerimizde de temsil edildikleri, biri de Türk seyircisinin yakından tanıdığı Tennesse Williams'm eseri olduğu için geniş alâka topladılar. Böylelikle çevrilmelerine yol açan ticari mülâhazalar hedefini bulmuş oluyordu.

Sinemanın ifade hususiyetlerinin yabancısı olmayanlar, bir tiyatro eserinin sinemaya aktarılmasının ne kadar mahzurlu olacağını bilirler. Sinema bir oynama sanatı değil, anlatma sanatıdır. Hikâyesini konuşmalarla ve sözlerle değil, görüntülerle anlatır. Bu sebeble tiyatrodan adapte edilen filmler, doğrudan doğruya yazılmış senaryolarla, başka bir anlatma sanatı olan romandan çıkarılan senaryolar üzerine kurulacak filmlere kıyasla çok defa daha başarısızdır. Fakat bilhassa son yıllarda, Broadway'de başarı kazanan piyeslerin Hollywood'da filme alınması moda olmuştur. Kötü bir film seyretmek için sinemaya gideceğine, aynı şeyi hiç, yorulmadan televizyonda seyretmeye alışan sinema müşterilerini yeniden cezbedebilmek için, prodüktörler sâdece geniş perdelere, göz kamaştıran zenginlikte dekorlara, ekzotik ülkelerden sahnelere başvurmakla kalmadılar. Yatırılan sermayeyi emniyete almak için denenmiş eserlerin filme çekilmesi zarureti vardı. Doğrudan doğruya yazılan senaryolar büyük sermayeler için oldukça riskliydi. Bu tehlike yüzünden best-seller'ler, tanınmış kimselerin hayatlarıyla birlikte sevilmiş tiyatro eserleri de stüdyoların başlıca ilham kaynağı haline geldi. 1956, Amerikan sinemacılığı tarihinde doğrudan doğruya yazılmış senaryolardan çekilen filmlerin en az olduğu yıldır.

Piyeslere düşkünlük, popüler eserleri sinemaya aktarma gayretinin bir neticesidir. "Benim Üç Meleğim". "Kırmızı Gül" ve "Yaz Bekârı" bu kaygılarla beyaz perdeye adapte edilmişlerdir. Televizyona karşı koymak için ortaya çıkarılan yeni tekniklerin sinema sanatının gelişmesine ne kadar zararı dokunmuşsa, tiyatro dan yapılan adaptasyonların da o derecede mahzurlu olduğu söylenebilir.

Fransız tiyatro yazarı Albert Husson'un "Cuisine des Anges" adlı piyesinden adapte edilen "Benim Üç Meleğim - We're No Angels üç sevimli hapishane kaçkınının sükûnet ve rahatlıkla işledikleri cinayetleri göstererek seyirciyi güldürüyor. Michael Curtiz'in mizanseni piyesten adapte edilen bu çeşit filmlerdeki hususiyetlere sahip: Hikâyeyi anlatmıyor, göstermiyor; Sadece oynananı kaydediyor. Böylece filmin bütün yükü oyuncuların üzerine düşüyor. Zaten seyirciyi de fazla meşgul eden Humphrey Bogart, Peter Ustinov ve Aldo Ray'in cana yakın şahsiyetleri. Uzayıp giden tiyatro konuşmalarına son zamanlarda Hollywood'un en kötü rejisörlerinden biri olduğunu ispat eden Michael Curtiz kendinden hiç bir şey. katamıyor.

"Kırmızı Gül - The Rose Tattoo" çok sudan bir adaptasyon olan "Benim Üç Meleğim "e göre daha mühim bir eser. Albert Husson'un piyesi cinayetleri ve ölüleri güldürme vasıtası olarak kullanan hafif bir "Kara

Marilyn Monroe "Yaz Bekârı" nda

Üst kattaki kız

Komedi"ydi. Michael Curtiz de onu mümkün olduğu kadar yayan ve basit bir şekilde filme almıştı. "Kırmızı Gül" Amerikada son zamanlarda gittikçe kuvvetlenen "Mood Play" cereyanının tipik bir eseri. "Mood Play" cinsiyet itmeleriyle şekillenen davranışları işlemektedir. Bu çeşit piyeslerde belirli bir ana hat yok sayılabilir. Seyirci olayların gidişini küçük insanlardan seçilmiş kahramanların psikolojik gelişmelerinden takip eder. "Mood Play"lerin en tanınmış temsilcileri olan Tennessee Williams ve William Inge'in eserlerinde sosyal dekorun da büyük rolü vardır. Bu bakımdan Çehov'un "Kiraz Bahçesi" bu cereyjamn babası sayılabilir..

Tiyatro tenkitçileri tarafından Tennessee Williams'ın en kötü piyeslerinden biri olduğu bildirilen "Kırmızı

Gül", yazarın Pulitzer mükâfatı kazanan şöhretli "A Streetcar Named Desire - İhtiras Tramvayı" adlı eseriyle büyük benzerlikler gösteriyor. Hatta onun bir komedi versiyonu da sayılabilir. Olaylar çene Amerikanın Güney devletlerinden birinde -bu sefer Florida'da- ve İtalyan göçmenleri arasında geçiyor. Kahramanı Serafina Delle Rose, "İhtiras Tramvayı"nın Blanche Dubois's'ı gibi kırkının üstünde bir kadın. Onun gibi kocasına kuvvetle bağlı. Blanche'ın kocası homoseksüel olduğu meydana çıkınca intihar etmişti; kadının yıkılışı, hayal kırıklığından, melankoliye ve çılgınlığa giden bir hat takip ediyordu. Serafina ise, kocası devrilen kamyonunda öldükten sonra uzun bir müddet cin si temayüllerine karşı koyuyor, erkek cinsiyeti karşısındaki mağlûbiyeti kocasının sadakatsızlığını öğrendikten sonra kolaylamıyordu. Her iki durum da da Stanley Kowalski ve şoför Alvaro gibi hayvani duygularıyla iki erkek: bir dans müziği yahut döğme bir gül gibi eski kocayı hatırlatan şuuratlı sembolleri büyük yer tutuyor.

"Kırmızı Gül"ün "İhtiras Tramvayı" ndan zayıf olmasına sebeb sadece mevzu benzerliği değil. "İhtiras Tramvayı" yıkılan bir kadının dramını başarıyla yaşatıyordu. New Orleans'taki çevre ustalıkla çizilmiş, kapanık, monoton ve boğucu havanın kadın üzerindeki tesirleri ustalıkla verilmişti. Blache'ın Kaderi böyle bir atmosfer içinde kaçınılmaz hale geliyordu. "Kırmızı Gül"de de aynı şeyler aşağı yukarı olmakla beraber bir maksada hizmet etmiyor. Bu da davranış piyeslerinin en büyük kusuru olan plansızlık ve olaysızlık meselesini daha belirli olarak ortaya koyuyor.

"Kırmızı Gül" film olarak da 'İhtiras Tramvayı"ndan daha zayıf. Dada önce bir başka "Mood Flay'ı, William Inge'in "Come Back Little Sheba"sını sinemaya adapte eden Daniel Mann, Tennessee "Williams'ın eserini de Tiyatro esaslarından ayrılmadan filme almış. Oyuncu üzerinde hakimiyeti ve başarısı bilhassa Anna Magnani'nin Serafina kompozisyonunda sivriliyor. Rossellini ve Visconti gibi rejisörlerle büyük oyunlar çıkaran Magnani'nin "Kırmızı Gül"deki başarısıyla Amerika ve İngiltere film akademileri mükâfatını kazanmalında Daniel Mann'ın payını aramak yersiz sayılmaz. Aynı rejisörün "Come Back Little Sheba" ile Shirley Booth'a bir oskar, "I'll Tomorrow-Yarın Ağlıyacağım" ile Susan Hayward'a Cannes Festivalinde mükafat kazandırdığı unutulmamalıdır. Fakat Daniel Mann'ın kamera üzerinde oyunculardaki gibi tesirli bir hakimıyeti yok. Kamerası tiyatro sahnesiyle seyirci arasındaki mesafeyi daraltmıyor. Serafina'nın davranışlarını uzaktan tesbit edip gerekli vurguları kaçırıyor. Kazan'ın "İhtiras Tramvayı" nda yarattığı atmosferi de "Kırmızı Gül'de aramak boşuna.

Anna Magnani
Ağır sıklet aktris

Bir İtalyan neo-realist rejisörünün elinde lokal sahneler ve yerli halkla daha çok başarılı olabilecek çevre kompozisyonu, Daniel Mann'ın mizanseninde dekor ve iyi idare edilmiş oyunlarla tabiî canlılıktan çok tiyatro canlılığı kazanıyor. Şoför Alvaro rolünde Burt Lancaster hiç İtalyan olmayan tipi yüzünden film boyunca boşuna şaklabanlık yapıp, İtalyan şivesiyle İngilizce konuşmaya çalışıyor. Lancaster'in oyununda göçmen Alvaro'yu yaşatma çabasından çok taklit etme gayretini sezmek mümkün.

"Kırmızı Gül"ü başından sonuna kadar sürüyüp götüren Anna Magnani. İtalyan kadınlarına has davranışları, rolünü her sahnesinde yaşaması temeli çürük filmin yıkılmasını önlüyor.

"Yaz Bekârı - Seven Year Itch" de Broadway'de çok tutulduktan sonra Hollywood'un el attığı piyeslerden. Üstelik öbür iki komediye göre perdeye aktarılması daha da güç. Çünkü olayların büyük bir kısmı birinci şahsın ağzından anlatılıyor. Michael Curtia ve Daniel Mann'a nisbeten daha akıcı bir anlatışı olmasına rağmen, Billy Wilder işi pek ciddi tarafından almıyor. Zaten "Yaz Bekarı" da buna imkân bırakmıyacak kadar hafif ve tipik bir Amerikan komedisi. George Axelrod'un piyesi Amerikan tiyatrosunda gişe şampiyonluğu sağlamak için formül haline gelen bütün unsurlara sahip. Bu unsurlar şöyle sıralanabilir, sosyal bir fon: Evlilik, psikolojik bir durum: Zina teşebbüsü; psikanaliz: Yedi yıllık gizli arzular. cinsiyet: Üst kâttaki kız..

Bütün bu unsurlar tipik bir Amerikan romantizmi ve iyimserliği içinde üst kattaki kız Marilyn Monroe'nun mümkün mertebe "sexy" olmasına hususi ihtimam gösterilerek işleniyor. "Yaz Bekarı", suya sabuna do-' kunmayan bütün cilalı Amerikan komedileri gibi sağlam bir kuruluşa sahip. Fakat tiyatro için bir değer olan bu kuruluş sinema hareketinden uzak olarak filme alındığı zaman neticesiz kalıyor. Billy Wîlder'in kamerası evinin içinde kendi kendine konuşup dolaşan, hayal kurup endişelenen, Toni Ewell'i boşuna bir gayretle takip ediyor. Sağlı sollu panlar "Yaz Bekârı"-nın tiyatroluğunu hissettirmemek için kafi gelmiyor. Cinemascope perdesi uzun üste çekimlerle verilen hayal sahnelerine elverişliyse de, Marilyn Monroe'nun cazibelerini daha tesirli olarak gösterecek yakın plânlara geçilmesine imkân vermiyor. Bu arada Billy Wilder'in de pek fazla montaj oyunlarına girişmeksiziı, senaryoyu en basit şeklinde filme çekmek istediği anlaşılıyor. "Double Indemnity", "The Lost Weekend" ve "Sunset Boulevard"ın usta rejisörü bir tiyatro eserini sinemaya adapte etmekteki güçlükleri, iyi bir film çıkarmanın hemen hemen imkânsız olduğunu, bütün işin tiyatroda olduğu gibi oyunculara dayandığını göz önünde bulundurarak, akıcılık sağlamaktan başka bir Sinematik ifade gayreti gütmüyor.

S P O R

Futbol

Aldatan adam

Uzun boylu, ince yapılı ve sempatik bir hakem, geçen hafta Mithatpaşa stadını dolduran binlerce seyirci tarafından candan alkışlandı. Maçtan sonra "Böyle hakem görmedik. Doğrusu şimdiye kadar gördüklerimizin en iyisi.. Enerjik, hâdiseyi yerinde takip ediyor. Hem de sert Nasıl Beykozlu Erdinçi dışarı atı verdi" deniliyordu. Bahis mevzuu hakem İtalyan Guarmaschelli idi. Genç hakemin kendi memleketinde de şöhreti büyüktü. Fakat Guarmaschelli bir gün sonra kendisi hakkında söylenenleri ve verilen hükümleri adeta tekzip edercesine kötü bir idare gösterdi. Bir gün evvel sevgi tezahüratına hedef olan hakem bir gün sonra - tıpkı yerli hakemler gibi- sert protestolarla karşılaştı. Ama protestoların hak edilmediği söylenebilirdi. Zira hakem sadece iki hatâ yapmıştı. Biri Fenerbahçeye İstanbulsporun ofsayttan attığı birinci gol; diğeri ise Aydemirin attığı fakat hakemin acaip bir kararla muteber addetmediği ikinci goldü. Bunun haricinde büyük hatâsı olmamıştı. Herşeye rağmen yerli hakemle arasında gene de bir mesafenin mevcudiyeti gözlerden kaçmamıştı, Eğer aynı hatayı bir yerli hakem işlemiş olsaydı halkın protestosu karşısında büsbütün şaşırır ve idareyi elinden kaçırırdı. Ama genç İtalyan hakemi bunu yapmadı. Daha doğrusu yaptırmadı. Bir iki oyuncunun halkın sesine kulak vererek aşırı hareketlerde bulunmasını ihtarla karşıladı ve tekerrüründe oyundan çıkartacağım bildirerek bütün su yollarım kesiverdi. Eğer ofsaytı gol sayıp normal golü iptal etmeseydi gazeteler gene kendisi için methiyeler yazacaklardı. Guarmaschelli bu hadiseyi şöyle izah ediyordu: "İstanbulsporun attığı birinci golde iddia, edildiği gibi ofsayt yoktu. Ben herkesten daha yakın durumdaydım. Bu sebeble ofsayt iddialarını reddederim. Saymadığım ikinci golde ise golü atan Aydemir bağırmıştı. Bu kaleciye vazifesini yaptırmıyabilecek bir hareketti. Bu sebeble beynelmilel kaideye dayanarak golü vermedim". Küçük klüp taraftarları ise İtalyan hakemin bu golü vermemekle kötü bir çığır açtığını, artık aynı kararla sık sık karşılaşacağımızı söylüyorlardı. Tabiî büyüklerin lehine, küçüklerin aleyhine.

Çelme üstüne çelme

Geçen hafta yapılan lig maçlarında şampiyonluk yolunda yürüyen iki ezeli rakip, Beykoz ve İstanbulspor tarafından gene çelmelendiler. Bu, Yediler blokuna dahil olan takımların Üç Büyükler grubunda bulunanlara bu mevsim içerisinde yaptıkları üçüncü azizlikti. Cumartesi günü lider Galatasarayın Beykozla berabere kalması Fenerbahçe taraftarlarım çok memnun etmişti. Ama bu sevinçleri uzun sürmedi. Sarı-Lacivertliler ezeli rekabetin verdiği hız la İstanbulspor karsısında bocaladılar ve adeta bir nazire yaparcasına bir puvanı Sarı-Siyahlı takıma teslim ederek sahadan ayrıldılar. Bu netice ile "Fenerbahçe Galatasarayın gittiği yoldan gider" sözü teyit edilmiş oluyordu. Şimdi herşey Galatasaray-Fenerbahçe maçının neticesine kalmış bulunuyor. AKİS, baskıya başladığı sırada, Galatasaray ye Beşiktaş takımları karşı karşıya gelmiş olacaklar. Bu maçın şampiyonluk üzerindeki tesiri büyüktür. Hele Beşiktaş galip gelirse bu takdirde beraberlik dahi Fenerbahçeye şampiyonluk yolunu açacaktır. Fakat bu ihtimalin haricinde bütün avantajların Galatasârayda bulunduğunu kabul etmek icap eder. Fenerbahçe - Galatasaray maçı 23 Nisanda Mithatpaga Stadında oynanacaktır. İşte bir müddetten beri zihinlerde beliren, şampiyonun kim olacağı suali, ancak o gün ortaya çıkacak. Futbolde peşin hüküm vermeye yarıyan ve kâğıt üzerinde galibi ilân ettiren faktörlerin hiç biri bu mühim karşılaşma için varid değildir. Çünkü bu maç bir asap maçıdır. Çünkü bu maçın kendisine mahsus bir havası vardır. Bu havanın nasıl olacağım meteoroloji âlimleri dahi önceden kestiremez.

Fenerbahçe -İstanbulspor karşı karşıya

Ön tekerlek nereden giderse...

Türkiye birincilikleri

Geçen haftanın sonunda Spor ve Sergi Sarayı gene hararetli karşılaşmalara sahne oldu. Muhtelif şehirlerden gelen güreşçiler 3 gün üstüste minderde birbirleriyle amansız bir mücadeleye tutuştular. Bu karşılaşmaların nihaî neticesi Pazar akşamı yapılan final müsabakalarından sonra tesbit edilmişti. Federasyon erkânının tam kadroyla hasar bulunduğu Türkiye Serbest Güreş müsabakaları, baştan sona kadar ümit verici bir şekilde cereyan etti. Nitekim Vehbi Emrenin istifasından sonra Federasyon Başkanlığına getirilen Seyfi Cenap Berksoy, birincilik müsabakalarından iyi intibalar edindiğim açık ladı. Başkan, şöhretleri ve kabiliyetleri meçhul genç elemanları tanımak fırsatım bulduğunu söyledi ve antrenör Celâl Atikle yapacağı konuşmalardan sonra önümüzdeki Haziran da yapılacak olan Dünya Güreş Kupası müsabakaları için bazı elemanları kampa davet edeceğini de ilâve etti. Gençler hakikaten kıymetliydiler ve gelecek için ümit vaad ediyorlardı. Melbourne olimpiyatlarından sonra kırılan ümitler, takviye oluyordu ve gönüllerdeki güreş vadisinde evvelce sahip olduğumuz mevkii tekrar ele geçirme aslanı silkinerek uykudan uyanıyordu. Antrenör Celâl Atik de Federasyon Başkanıyla aynı kanaatteydi. O da genç güreşçiler içerisinde kıymetli elemanlar bulduğunu söylüyordu. Esasen bu vadide pek çok kıymetin mevcut olduğu da herkes tarafından biliniyordu. O halde bu bilinenleri tekrardan ziyade, yapılacak iş, genç güreşçileri yetiştirmek ve onlara Ay-Yıldızlı formayı giydirilebilecek kıvamı buldurmaktır. Yeni Federasyonu Başkanının amatör bir zihniyetle ve disiplinle çalışacağı ve bazı imtiyazlı güreşçilere hak tanımaksızın, tavizler vermeksizin dâvayı yürüteceği kanaati hakimdir. Dünya Kupası Güreş Şampiyonası bu mevzuda alâkalıların attıkları adımın isabetim anlatmak ve icraatları hakkında fikir vermek bakımından büyük bir ehemmiyet taşımaktadır.

Kapak Baskısı : Rüzgârlı Matbaa Denizciler Cad - ANKARA

Kapak Klişesi : Kenan Dinçman Klişe Fab. - İSTANBUL

5